

QƏNİRƏ PAŞAYEVA
ŞAIQ ASLANOV

QARADAĞLI SOYQIRIMI

ŞAHİDLƏRİN DİLİ İLƏ

*(Ermənistan Silahlı Qüvvələrinin
Azərbaycanın Xocavənd rayonunun Qaradağlı kəndində
törətdiyi soyqırımın qurbanlarının xatirəsinə həsr olunur)*

“Elm və təhsil”
Bakı - 2013

Redaktor: Əkbər Qoşalı

Məsləhətçilər: Eyvaz Hüseynov
Xocavənd Rayon İcra Hakimiyyətinin Başçısı

Musa Qasımlı
tarix elmləri doktoru, professor, millət vəkili

Qənirə Paşayeva, Şaiq Aslanov. Qaradağlı Soyqırımı: şahidlərin dili ilə.
(Ermənistan Silahlı Qüvvələrinin Azərbaycanın Xocavənd rayonunun Qaradağlı kəndində törətdiyi soyqırımın qurbanlarının xatirəsinə həsr olunur).
Bakı, “Elm və təhsil”, 2013, 176 səh.

Kitab Azərbaycan Respublikası ərazisində Ermənistan tərəfindən törədilmiş soyqımı aktlarından biri – Qaradağlı soyqırımı haqqında olub, faktlara, şahid ifadələrinə, hüquq-mühafizə orqanlarının sənədlərinə əsasən tərtib edilmişdir.

Nəşr konfliktoloqlar, politoloqlar, Azərbaycan diaspor təşkilatları fəalları, tələbələr və ümumən geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

ISBN 978-9952-8176-2-1

© Xocavənd rayon İcra Hakimiyyəti, 2013
© “Avrasiya Beynəlxalq Araşdırmalar
İnstitutu” İctimai Birliyi (ABAİ İB), 2013

OXUCUYA MÜRACİƏT

Hörmətli oxucu,

Ermənistan silahlı qüvvələri 1992-ci il fevralın 17-də Xan-kəndində yerləşən Rusiyaya məxsus 366-cı motoatıcı alayın köməkliyi ilə Azərbaycan Respublikasının Xocavənd rayonunun Qaradağlı kəndini işğal edərək, orada yaşayan etnik azərbaycanlılara qarşı soyqırım aktı həyata keçirdi. Beynəlxalq ictimaiyyət zamanında hadisəyə gərəkən reaksiyanı vermədi. O dəhşətli hadisənin qurbanı olmuş insanların canını sağ qurtara bilmiş yaxınları, Ermənistanın Qaradağlıda əsir götürərək dəhşətli işgəncələr, əzablar verdiyi qadınlar, uşaqlar, yaşlılar, soyqırım qurbanı olmuş böyük bir el – Qaradağlı (və Qaradağlıların ruhu) sadəcə bir şey istəyir: Ədalət!!!

Onların səsinə səs vermək, onların haqlı tələblərinə dəstək vermək, bu soyqırımı törədənlərin ədalət qarşısında cavab verməsi üçün çalışmaq yalnız Azərbaycan vətəndaşlarının deyil, hər bir tərəqqipərvər, sülhpərvər insanın – dünyada bir də soyqırım olmasını istəməyən hər kəsin İnsanlıq Borcudur! Bu kitabı oxuduqdan sonra ətrafınızdakı hər kəsə oradan – Qaradağlıdan, Qarabağdan danışın. Qaradağlıda soyqırımı törədənlərin dünya səviyyəsində qınaq obyektinə çevrilməsi üçün bu bilgilərin, faktların yayılmasına kömək edin. Qaradağlıda soyqırım törədənlərin ədalət məhkəməsi qarşısında dayanması üçün əlinizdən gələni əsirgəməyin.

Bu kitabı oxuduqdan sonra Qaradağlıda törədilən soyqırımdan canını qurtara bilmiş azərbaycanlılara səsini, sözünüzü çatdırmaq, bu kitabın gələcək nəşrləri barədə öz arzu

və təkliflərinizi bildirmək istəyirsinizsə, lütfən, aşağıdakı ünvanlara yazın.

(Eləcə də üzümüzü Qaradağlıda törədilən soyqırımın şahidlərinə tutaraq, demək istərdik ki, bu kitabda əhatə olunmamış ciddi hadisə, fakt varsa, lütfən bizə müraciət edin. Sizin müraciətiniz növbəti nəşrlərimizin daha əhatəli, daha faktoloji olmasını şərtləndirəcəkdir.)

fond05@mail.ru
axullu.aslanov@mail.ru

**QARADAĞLI...
SOYQIRIM...
FAKTLAR...**

- **17 fevral 1992-ci il** - Qaradağlı Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunub;
- İşğalı günü kənddə **118 nəfər** olub. Onların hamısı əsir götürülüb;
- Əsirlərdən **118 nəfərdən 66 nəfəri** amansızlıqla, ağır işgəncələrlə qətlə yetirilib, **52 nəfər** çox böyük çətinliklə əsirlikdən azad edilib. Əsirlikdən xilas edilənlərin böyük əksəriyyəti əsirlikdə verilən ağır işgəncələrdən, onlara vurulmuş naməlum tərkibli iynələrin təsirindən qısa zamanda vəfat edib.
- Qaradağlıya Ermənistan silahlı qüvvələrinin həmlələri zamanı qətlə yetirilənlərdən **10-u qadın, 8-i məktəb yaşlı uşaq olub**;
- İşğal nəticəsində Qaradağlı kəndində **200 yaşayış** evi əşyaları ilə birlikdə, **1 mədəniyyət evi, 320 yerlik orta məktəb binası, 25 çarpayılıq xəstəxana binası** və çoxlu sayda digər obyektlər dağıdılıb;
- Kəndin **800 nəfərə** yaxın sakini məcburi köçkün olub;
- **2 ailədən hər birindən 4 nəfər** həlak edilib;
- **42 ailə, ailə başçısını itirib, 140-a yaxın uşaq** yetim qalıb;
- Bu müharibədə Qaradağlı kənd sakinlərinin hər **10 nəfərindən biri – ümumilikdə 78 nəfər şəhid** olub;
- Qaradağlı soyqırımı ermənilərin törətdiyi nə birinci, təəssüf ki, nə də sonuncu soyqırım aktı deyil...
- **1988-1992-ci illər** ərzində Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsində Azərbaycan vətəndaşlarına qarşı soyqırım, terror və digər xüsusi ilə ağır cinayətlər törətmiş, erməni millət-

tindən olan 195 nəfərin siyahısı respublika hüquq-mühafizə orqanları tərəfindən müəyyənləşdirilib;

- Ermənistan silahlı qüvvələri Qaradağlıda soyqırım törətməklə bərabər, azərbaycanlılara məxsus tarixi, dini, mədəni abidələri və qəbiristanlığı dağıtmışlar.

ERMƏNİ MƏKRİ

Bir zamanlar Qarabağda tarixin gələcək müsibətlərindən xəbərsiz şəkildə öz qaynar həyatını yaşayan kəndlərimiz, şəhərlərimiz vardı. Təbiət bütün gözəlliklərini bəxş etdiyi kimi, tarixin özü də bütün sınaqlarını bu yerlərdən əsirgəməmişdi. Qarabağ torpaqlarına ən böyük fəlakət isə XIX yüzilin əvvəllərində gəldi. Azərbaycanın ayrı-ayrı bölgələrinə, o cümlədən Qarabağa xarici ölkələrdən çar Rusiyası tərəfindən köçürülmüş ermənilərin məskunlaşdırılması, məqsədli yerləşdirmə siyasəti gələcəkdə xalqımızın üzləşəcəyi faciələrin, davamlı erməni məkrinin növbəti mərhələsinin başlanğıcı idi. İki yüz ilə yaxın bir müddətdə erməni terror təşkilatlarının, silahlı dəstələrinin məqsədi azərbaycanlıları öz dogma torpaqlarından sıxışdırıb çıxarmaq (onları fiziki cəhətdən məhv etmək, yaşayış məntəqlərini dağıtmaq hesabına da olsa), yeni ərazilər ələ keçirmək, heç bir tarixi, hüquqi əsasa, sağlam məntiqə söykənməyən, yalnız bölgəyə fəlakətlər vəd edən “Böyük Ermənistan dövləti” ideyasını gerçəkləşdirmək idi...

Tarixi vərəqlədikcə ermənilərin azərbaycanlılara, ümumən türklərə qarşı müxtəlif üsullarla gerçəkləşdirdikləri faciələrin, dəhşətli qırğınların, dağıntıların şahidi oluruq...

Təkzibolunmaz tarixi qaynaqlar, şahid ifadələri sübut edir ki, erməni terror dəstələri 1918-1920-ci illərdə yüzlərlə azərbaycanlı kəndini yandırmış, on minlərlə insanı qətlə yetirmişdir¹. Zəngəzur, Naxçıvan, Bakı, Quba, Şamaxı, Lənkəran, Sal-

¹ Mart 1919 г. Баку, Азербайджанские погромы в документах. Составитель доктор исторический наук. Солмаз Рустамова – Тогиди. Баку, 2009; Qasımlı M.C. Birinci dünya müharibəsi illərində böyük dövlətlərin Azərbaycan siyasəti (1914-1918-ci illər). 3 hissədə. II hissə (1917-ci il noyabr-1918-ci il noyabr). Bakı, 2001 və d. əsərlər.

yan və başqa yerlərdə bolşevik lideri S. Şaumyanın, “Daşnak-sütyun”un, digər erməni terror təşkilatlarının (təşkilatçılarının) başçılığı ilə azərbaycanlılara qarşı müxtəlif bəhanələrlə vandalizm, soyqırım aktları həyata keçirilirdi.

Bakıda 1918-ci ilin mart ayında üç gün ərzində 15 mindən çox azərbaycanlı amansız və ağılasız vəhşiliklə qətlə yetirilmişdi. Quba bölgəsində 122 Azərbaycan kəndi dağıdılmış, evlər yandırılmış, dinc əhali məhv edilmişdir. Şamaxıda 80 azərbaycanlı kəndini dağıdıb, yandırmışdılar (Hələ 1915-ci ildə daşnaklar İrəvan mahalında 10 minədək insanı sırf milli və dini mənsubiyyətlərinə görə qətlə yetirmişdilər). 1918-ci ilin 29 aprelində isə Gümrüdə qaçmağa məcbür olan 3 min azərbaycanlı qətl etmişdilər. Həmin il İrəvan quberniyasında azərbaycanlılar yaşayan 211 kəndi yandırmış və əhalisini məhv etmişdilər. Təşkilatlanmış, silahlanmış ermənilər Bakı quberniyasında 229 kəndi, Gəncə quberniyasında 272, Zəngəzurda 115, Qarabağda 157 kəndi yerlə yeksan etmiş, əhalsinə divan tutmuşdular. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökuməti ermənilərin 1918-1920-ci illərdə törətdiyi cinayətləri tədqiq edərək geniş material toplamışdı. Lakin 1918-ci il aprelin 28-də XI Qızıl Ordunun Azərbaycanı işğal etməsi ilə respublikanın süquta uğraması toplanan materialların bütün dünya ölkələrinə göndərilməsi işinə mane oldu. Bundan sonrakı dövrdə də (Azərbaycanın tarixi ərazisində Ermənistan SSR yarandıqdan sonra) yəni, 1920-1923-cü illərdə belə, azərbaycanlılara qarşı əvvəlki illərdə yürüdülmən siyasət başqa formalarla davam etmiş, minlərlə soydaşımız qətlə yetirilmiş və öz doğma torpaqlarından didərgin salınmışdır.

1988-1989-cu illərdə Ermənistan 300 minə qədər soydaşımız deportasiya edilmiş, Ermənistanın təcavüzü nəticəsində torpaqlarımızın 20 faizi işğal edilmiş, toplam 1 milyondan artıq azərbaycanlı Ermənistandakı öz ata-baba yurdlarından didərgin

salınaraq qaçqına, Dağlıq Qarabağ regionu və ətraf rayonlar işğal edildikdən sonra isə məcburi köçkünə çevirilmişdir...

Təcavüzün gedişində minlərlə soydaşımız həlak olub, əsir və girov götürülüb, 877 şəhər, qəsəbə və kənd yandırılaraq talan ediləndir. Ermənistan silahlı qüvvələri 26 fevral 1992-ci ildə Xocalı şəhərində bəşəriyyətin vicdanında qara ləkə olan soyqırımı törətmişlər ki, bununlada Ermənistan dövlət tərəfindən törədilmiş cinayətə imza atmışdır..

Beləliklə, XX yüzilin əvvəlindən indiyədək ermənilərin (öz havadarlarının dəstəyi ilə) xalqımıza qarşı törətdiyi soyqırımı və deportasiya nəticəsində, toplam 2 milyondan çox soydaşımız qətlə yetirilmiş, şikəst olmuş və iqtisadi-mənəvi zülmə məruz qalmışdır...

Yüzdillər boyu Azərbaycan torpaqlarına göz dikən erməni millətçiləri “monoetnik və türklərsiz Ermənistan” yolunda gizli və bəzən leqal münaqişələr yaratmış, müharibələr aparmış, “Dənizdən - dənizə Böyük Ermənistan” yaratmaq üçün Azərbaycan xalqına qarşı soyqırımı siyasəti yeritmişlər. Ermənilər tarix boyu ən qeyri-insani mübarizə formalarından geniş surətdə istifadə edərək, öz qeyri-qanuni – heç bir tarixi və məntiqi əsasa söykənməyən niyyətlərini gerçəkləşdirməyə cəhd etmişlər. Özəlliklə, XIX-XX yüzilliklərdə Qafqazda azərbaycanlılara qarşı məqsədyönlü şəkildə həyata keçirilmiş etnik təmizləmə və soyqırım siyasəti nəticəsində xalqımız ağır məhrumiyyətlərə, insani faciə və məşəqqətlərə məruz qalmışdır. XX yüzilin əvvəllərində qədim Azərbaycan torpaqlarında, havadarlarının ciddi dəstəyi ilə, öncə “Ermənistan” adlı dövlət qurmağa nail olan ermənilər, az bir vaxtdan sonra yenə havadarlarının sayəsində əsassız iddialarını Dağlıq Qarabağa Muxtar Vilayət statusu almaqla təmin etdilər...

YAXIN TARİXƏ QISA BİR BAXIŞ

1905-1907, 1918-1920, 1948-1953-cü illərinə baş verən kütləvi terror və deportasiya silsiləsinin davamı olaraq 1988-ci ildə yenidən baş qaldıran erməni təcavüzkarlığı və seperatizminin tarixi kökləri, ən azı 1828-ci ildən – ermənilərin çar Rusiyasının təhriki və birbaşa yardımını ilə tarixi Azərbaycan vilayətlərində məskunlaşdırılmasından sonrakı dövrdən başlanır.

1988-ci ildə Dağlıq Qarabağda başlayan qanlı hadisələrin ilk günlərindən dəyişən fərq, ilk növbədə ermənilərin bu məsələyə uzun illər boyu hazırlıq görmələrində özünü göstərsə də, hadisələrin inkişafına baxdıqda, bunun heç də ermənilərin dirnaqarası cəsarətindən irəli gəlmədiyinin şahidi oluruq. Əslində, bu ən çox həmin dövrdə Azərbaycanın xeyrinə işləməyən zamanın zidiyyətli mahiyyətində özünü büruzə verirdi.

1987-ci ilin oktyabr ayında Heydər Əliyevin İttifaq rəhbərliyindən çıxarılması ilə mərkəzdə ermənilərin xeyrinə dəyişən “balans”, problemin həllində Moskvanın ermənipərəst mövqe tutacağını bəri başdan şərtləndirirdi.

Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ regionunda ekstremizmin ən qatı formada təzahür etməsi 1987-ci ilin sonlarından – yəni akademik A.Aqanbekyanın noyabr ayının 18-də Fransanın “Humanite” qəzetinə verdiyi avantürist müsahibəsindən sonra günbəgün daha da genişlənməyə başladı. Dağlıq Qarabağın Ermənistanla birləşdirilməsini təklif edən A.Aqanbekyan öz müsahibəsində M.Qorbaçovun 1987-ci ilin fevral plenumunda etdiyi çıxışın əsas tezisində “*Milli məsələlərin həllində təəssüfdoğrucu keçikmə aradan qaldırılmalıdır*” fikrinə istinad edir,

“siyasi sofizm” qururdu... Bu müsahibə Dağlıq Qarabağda separatizm meyillərinin aşkar büruzə verilməsi üçün signal rolunu oynadı.

Həmin ərəfədə artıq Ermənistanın müdaxiləsi nəticəsində DQMV-də separatçı “Krunk” təşkilatı yaradılmış və onun üzvləri 1988-ci ilin yanvar ayının əvvəllərində Moskvaya, öz qeyri-qanuni istək və əməllərinə yardım almaq üçün getmişdilər. Artıq separatçılıq dalğasının başlanması üçün ideoloji təbliğat işi böyük vüsət alırdı. Bu vaxt Moskvadan qayıdan “Kurunk” başçılarından açıqlamalırından anlaşılırdı ki, Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin milli məsələlər üzrə şöbəsinin müdiri V.Mixaylovla görüşlərində onlara, qeyri-qanuni müstəqillik tələblərinin mərkəzdən müdafiə olunması ilə bağlı vəd verilibmiş. M.Qorbaçovun köməkçisi erməni millətindən olan D.Şahnazaryan isə bildirirdi ki, Baş katib ermənilərin qeyri-qanuni tələblərini “qanuniləşdirməyə” meyllidir.

1988-ci il fevral ayının əvvəllərindən başlayaraq Ermənistandan gələn emisarların təşkilatçılığı ilə Xankəndində keçirilən mitinqlərdə xüsusi silahlı dəstələr də görünməyə başladı. Həmin silahlı dəstələr elə ilk gündən vilayətdəki durumu öz nəzarətlərinə götürür, əhali arasında özlərinə qarşı xof yaradırdılar. Rəsmi Bakının baş verən separatist meyilləri neytrallaşdırmaqda tərəddüd etməsi, həmçinin vilayət rəhbərliyinin ictimai asayişə pozan hadisələri yatırtmağa xüsusi həvəsinin olmaması Ermənistandan gəlmiş emisarların və silahlı dəstələrin real güc mərkəzinə çevrilməsinə, Ermənistandan verilən tapşırıqlara uyğun olaraq, durumu mənfi yöndə daha da genişləndirmələrinə münbit şərait yaradırdı. Həmin ərəfədə bölgəyə gələn Sov.İKP MK-nın şöbə müdiri M.Yaşın, Azərbaycanın o vaxtki

rəhbəri Kamran Bağırov və Ali Sovetin sədri Süleyman Tatlıyev, eləcə də vilayət partiya komitəsinin rəhbəri **Boris Gevorkov** keçirilməsi nəzərdə tutulan sessiyanın təxirə salınması ilə bağlı təkliflə çıxış edirlər. Onların bu təklifi nəinki nəzərə alınmır, əksinə özlərini də binadan qovurlar... Vilayət XDS-nin sessiyası kvorum olmadan işə başlayır. İclasın təşəbbüskarları olan Ermənistan SSR Ali Sovetinin deputatları, əsasən isə Vilayət Yazıçılar İttifaqının sədri **Vardan Akopyan**ın təzyiqi ilə deputatlar gündəlikdə olan yeganə məsələnin müzakirəsinə keçirlər. Və nəhayət, gecə yarısı DQMV-nin Azərbaycan SSR-in tabeliyindən çıxaraq, Ermənistan SSR-in tərkibinə daxil olması barədə qərar qəbul edilir. Bu qərar Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə təhlükə, SSRİ Konstitutsiyasına isə daban-dabana zidd olan, heç bir hüquqi, tarixi və digər əsasları olmayan qərar idi.

Erməni millətçilərinin törətdiyi terror hadisələrinin məntiqi nəticəsi və ilk qurbanları Ermənistanda yaşayan azərbaycanlılar oldular. 1988-ci ilin fevral ayında İrəvanda “Ermənistanda ermənilər yaşamalıdır”, “Ermənistanı türklərdən təmizləməli” şüarları altında keçirilən mitinqlərin məntiqi nəticəsi olaraq 300 minə yaxın azərbaycanlı öz tarixi dədə-baba yurdlarından qovuldular.

1988-ci ilin may ayında eyni gündə Azərbaycan və Ermənistan kommunist partiyalarının qurultayları keçirildi. Bakıdakı və İrəvandakı qurultaylarda müvafiq olaraq Sov.İKP Siyasi Bürosunun üzvləri və Mərkəzi Komitənin katibləri olan **Yeqor Liqaçov** və **Aleksandr Yakovlev** iştirak edirdilər. İttifaq rəhbərliyinin təmsilçiləri olan bu şəxslərdən biri - **Y.Liqaçov** Bakıda bəyan edir ki, Moskva Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə sayğı ilə yanaşdığından Qarabağın müstəqilliyinə heç vaxt ra-

zılaşmaz. **A.Yakovlev** isə İrəvanda ermənilərin təhriki ilə yanlış və qeyri-qanuni mövqe bildirmişdir. Eyni gündə qarşı duran tərəflərə belə münasibət bəsləməklə M.Qorbaçov və erməni lobbisinin təsir dairəsində olan qüvvələr, bölgənin ən böyük münaqişəsini hərbi müstəviyə keçirdilər.

Mərkəzin ermənipərəst mövqe tutmasının bəlli olmasından sonra Qarabağın azərbaycanlı əhalisi yaxşı bələd olduğu erməni məkrini vaxtında dayandırmaq üçün səfərbər olsa da, çox təəssüf ki, sovet ordusu ermənilərin silah-sursatla təmin və təchiz edilməsində böyük canfəşanlıq göstərdiyi halda, Azərbaycanlı əhalidə olan adi ov silahlarını da yığmışdı...

1988-ci ilin iyununda Ermənistan SSR Ali Soveti, Vilayət sovetinin Ermənistana birləşmək qərarına razılıq verməklə, münaqişə ilə bağlı növbəti qeyri-qanuni və əsassız qərar qəbul etmiş oldu. Bu isə özlüyündə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün, qüvvədə olan qanunların kobudcasına pozulması demək idi.

Dağlıq Qarabağdakı azərbaycanlılara qarşı təzyiqlərin miqyası isə günü-gündən genişlənirdi. Onlar kütləvi şəkildə işdən çıxarılır, döyülür, təhqir olunurdular. Erməni silahlı dəstələri ardıcıl olaraq azərbaycanlılar yaşayan kəndlərə həmlələr edir, kənd təsərrüfatına ziyan vurur, qətlər törədirdilər.

Nəhayət, SSRİ Ali Sovetinin Rəyasət Heyəti Dağlıq Qarabağdakı durumu guya nəzarət altına almaq məqsədi ilə 12 yanvar 1989-cu ildə “DQMV-də xüsusi idarəçilik formasının tətbiqi haqqında” qərar qəbul etdi və *Moskva* tərəfindən təlimatlandırılmış ermənipərəst **Arkadi Volskinin** başçılığı ilə birbaşa Moskvaya tabe olan müvəqqəti Xüsusi İdarə Komitəsi yaradıldı. Azərbaycanın əleyhinə yönəlmiş və məqsədli şəkildə yaradılmış yeni qurum vilayətdə qayda-qanunu bərpa etmək yox,

əksinə (faktiki olaraq) azərbaycanlıların buradan qovulmasına, ermənilərin isə günü-gündən silahlanmalarına şərait yaradırdı. Bütün bunlardan sonra Azərbaycan tərəfi konstitusiyaya zidd olaraq yaradılmış bu komitənin fəaliyyətini dayandırmağı tələb etdi.

1989-cu il noyabr ayının 28-də SSRİ Ali Soveti Xüsusi İdarə Komitəsini ləğv edərək, Vilayətin idarə olunmasını SSRİ Ali Sovetinin Xüsusi Komissiyasının nəzarəti altında Azərbaycan SSR-nin Təşkilat Komitəsinə tapşırırdı. Komitəyə rəhbərlik isə **Viktor Polyaniçkoya** həvalə olundu. İctimaiyyətin gözündən pərdə asmağı yaxşı bacaran **V. Polyaniçko** əslində Azərbaycan üçün təhlükəli bir insan idi və həmin **Polyaniçkonun** söylərinin, eyni zamanda mərkəz tərəfindən qəti tədbirlərin görülməməsinin nəticəsində 1989-cu il dekabrın 1-də Ermənistan SSR Ali Soveti “Ermənistan SSR və Dağlıq Qarabağı birləşdirmək haqqında” qeyri-qanuni qərar qəbul etdi, Xankəndində Ermənistan bayrağı qaldırıldı və Azərbaycan Respublikasında siyasi durum daha da gərginləşdi. 1990-cı il yanvar ayının 15-də SSRİ Ali Sovetinin DQMV və ətraf rayonlarda fəvqəladə vəziyyətin tətbiq edilməsi barədə qərar qəbul etməsi də heç nəyi dəyişmədi.

Keçmiş İttifaq başçılarının birtərəfli mövqeyi, ermənilərə qarşı tərəfkeş münasibəti, istər dolayısı, istərsə də açıq-aşkar havadarlıq etməsi özünü göstərirdi.

Tarixi Azərbaycan torpağı – Dağlıq Qarabağ bölgəsi beləcə qan gölünə dönməyə başladı... Dinc insanlar vəhşicəsinə qətlə yetirilirdi. Fəal hərbi əməliyyatlara başlayan ermənilər 1991-ci il oktyabr ayının 30-da Xocavənd rayonunun Tuğ və Salakətin kəndlərini, noyabr ayında isə Xocavənd kəndini işğal edərək yandırdılar. Dağlıq Qarabağda durum son dərəcə ağır və mü-

rəkkəb, azərbaycanlılar isə köməksiz qalmışdılar. Erməni silahlı dəstələrinin basqın və hücumları isə ara vermirdi.

1991-ci ilin noyabr ayının 15-də ermənilər Xocavənd rayonunun Zəmsur kəndinə basqın edərək, 3 nəfəri milis işçisi olmaqla, toplam 8 nəfəri qətlə yetirdilər, 2 nəfər qadını isə girov götürdülər. 1991-ci il noyabrın 20-də Qarakənd kəndi üzərində dövlət və hökumət nümayəndələrinin, jurnalistlərin uçduğu vertolyot ermənilər tərəfindən vuruldu... Öz həmvətənlərinin harayına və köməyinə gedən insanlar həlak edildilər.

Dekabr-yanvar aylarında Xocalı rayonunun Cəmilli, Kərkiçahan və Meşəli kəndləri ermənilər tərəfindən işğal edildi. 1992-ci ilin yanvar ayında Xocavənd rayonunun Axullu, fevral ayının əvvəllərində isə Şuşa rayonunun Malibəyli və Quşçular kəndləri yandırıldı.

Erməni hərbi birləşmələrinə qarşı qanlı döyüşlər gedirdi. Lakin qeyri-bərabər durumda, bütün cəhdlərə baxmayaraq, azərbaycanlılar yaşayan kəndlər işğal olunur, yandırılır və dağıdılırdı.

1992-ci ilin fevral ayında Xocalı şəhərində ermənilər tərəfindən azərbaycanlılara qarşı misli görünməmiş soyqırım törədildi, may ayında isə Şuşa şəhəri işğal edildi. Artıq müharibə Dağlıq Qarabağın hüdudlarından qıraqda, Azərbaycan Respublikasının digər şəhər və kəndlərində gedirdi. Dünya ermənilərinin, muzdluların, keçmiş Sovet ordusunun, özəlliklə Xankəndində yerləşən 366-cı alayın birbaşa və ya bilavasitə köməyi ilə şəhərlərimiz, kəndlərimiz işğal olunur, yandırılaraq talan edilirdi.

İkili standartlar yaxud danılan həqiqətlər...

Ermənistan dövlətinin əsassız torpaq iddiası nəticəsində cəlb olunduğumuz bu ədalətsiz müharibədə Azərbaycanın mədəniyyət və musiqi beşiyi olan Şuşa, maddi mədəniyyət abidəsi Xocalı, habelə bütövlükdə Dağlıq Qarabağ və onunla həmsınır olan daha 7 rayon Ermənistan silahlı birləşmələri tərəfindən işğal olunmuş, yandırılaraq talan edilmişdir. Müstəqil Azərbaycan Respublikasının 20% - dən artıq ərazisi zəbt olunmuş, Ermənistandan didərgin salınmış azərbaycanlılarla birgə, toplam 1 milyondan artıq azərbaycanlı qaçqın və məcburi köçkünə çevirilmişdir.

Dünya ictimaiyyəti isə uzun illərdir bu haqsızlığa, zorakılığa göz yumur. Erməni lobbisinin təsiri altında ərsəyə gəlmiş antiazərbaycan mövqeyi ifadə edən bir sıra beynəlxalq təşkilatlar hələ də ədalətli münasibət bildirməkdən yayınır, pozulmuş insan hüquq və azadlıqlarının bərpası üçün beynəlxalq hüquq normalarına uyğun tədbirlər görmürlər. Bu aydın olan bir həqiqətdir ki, Azərbaycanın işğal edilmiş Dağlıq Qarabağ regionunda və işğal edilmiş digər ərazilərində misli görünməmiş amansızlıqlarla həyata keçirdikləri etnik təmizləmə və soyqırım aktlarından sonra ermənilərin “öz müqəddəratını təyin etməy”ə çalışan “Qarabağ xalqı” (-?!) haqqında tezisi ərazi iddialarını pərdələmək və təcavüzkarlığa bəraət qazandırmaqdan, eyni zamanda dünya ictimaiyyətini çaşdırmaqdan başqa bir şey deyildir. Hamı bilməlidir ki, “Dağlıq Qarabağ xalqı” adlı xalq yoxdur, Qarabağda yaşamış yerli xalq – azərbaycanlılar və müxtəlif vaxtlarda bura köçürülmüş ermənilər var. Tarixi gerçəklik isə bundan ibarətdir ki, ermənilər buraya bu yerlərin əzəli və əbədi sahibləri olan azərbaycanlılardan çox-çox sonralar gəlmişlər və onlar bir millət kimi öz müqəddəratlarını təyin etmək hüququndan artıq bir dəfə (tarixi Azərbaycan torpaqları olan indiki Ermənistan ərazisində) istifadə ediblər və Azər-

baycan ərazisində ikinci erməni dövləti yaratmaq cəhdləri baş tutmayacaq. Ermənilər müqəddəratlarını təyin etmək adı altında Azərbaycan topaqlarını işğal altında saxlamaqla, yaşayış məntəqələrini talan etməklə, yüz illər boyu yaradılmış, formalaşmış maddi-mədəni abidələri məhv etməklə bəşəri cinayət törədiblər və bu cinayəti törədənlər gec-tez öz layiqli cəzalarını alacaqlar. Münaqişənin tənzimlənməsi missiyasını öz üzərinə götürən bir sıra beynəlxalq təşkilatların, özəlliklə də, yaradıldığı dövrdən yetərincə vaxt keçməsinə baxmayaraq, münaqişənin nizamlanmasında heç bir ciddi irəliləyişə nail ola bilməyən ATƏT-in Minsk Qrupunun bu məsələyə ikili standartlardan yanaşması və ədalətsiz müharibəyə cəlb olunaraq torpaqları işğal olunan, soyqırımı məruz qalan tərəfin deyil, işğalçı tərəfin mövqeyini dəstəkləməsi qəbul edilməzdir. Münaqişənin tənzimlənməsi prosesində beynəlxalq hüquq normalarına istinad imkanları tamamilə daralan, ideoloji, siyasi, hüquqi və iqtisadi müstəvilərdə Azərbaycana uduzan təcavüzkar tərəfin bütün söyləri hazırda mövcud “status-kvo”nun qorunub saxlanmasına, münaqişənin “baş vermiş fakt” əsasında həllinə hesablanmışdır. İşğalçı və təcavüzkar tərəfi belə destruktiv mövqedən çıxış etməyə şübhələndirən başlıca səbəblərdən biri də məhz danışıqlarda vastəçilik edən ATƏT-in Minsk Qrupu həmsədrələrinin prinsipsizliyi, qətiyyətsizliyi, münaqişənin həllinə hamılıqla qəbul olunmuş beynəlxalq hüquq normalarından yanaşmamasıdır. Ərazi və milli-etnik separatizm zəminində baş qaldıran münaqişələrin həlli ilə bağlı beynəlxalq hüquqda konkret normalar və sivil tənzimləmə presedentləri mövcud olsa da, nədənsə həmsədrələr 17 ilə yaxın bir müddətdə “Ermənistan və Azərbaycanın öz aralarında razılığa gəlməsi” kimi gülünc mövqeni önə çəkir, işğalçıya və işğala məruz qalan tərəflə eyni mövqedən yanaşırlar. Belə süni balans siyasəti isə son nəticədə beynəlxalq hüquq normalarının praktik təsir gücünə əsaslı şübhələr yaradır. Dünya nizamını müəyyənləşdirən fəvqəlgüclərin işğal faktına

liberal yanaşması, dolayısı ilə təcavüzkarlığa göz yumması deməyə əsas verir ki, hazırda dünyada etnik milli konfliktlərin həllində hüquqi deyil, məhz siyasi vasitə və maraqlar önə çəkilir. Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ermənilər ilə azərbaycanlılar arasında etnik münaqişə deyildir, Ermənistanın Azərbaycana qarşı əsassız ərazi iddiaları ilə başladığı təcavüzün nəticəsində yaranmışdır.

Dünya birliyi nəhayət Azərbaycanın haqq səsini eşitməli, erməni işğalına son qoyulmalı və münaqişə beynəlxalq hüquq normaları əsasında, ölkələrin ərazi bütövlüyü prinsipinə uyğun həll olunmalıdır. Lakin hazırki gerçəklik ondan ibarətdir ki, Birləşmiş Millətlər Təşkilatı (BMT) Təhlükəsizlik Şurasının qəbul etdiyi 4 qətnamənin işğalçı dövlət tərəfindən yerinə yetirilməməsi ilk növbədə bu mütəbər qurumun nüfuzuna xələl gətirirməklə yanaşı, eyni zamanda beynəlxalq birlik və beynəlxalq hüquq normalarına sayğısızlıq anlamına gəlir. Bütün bunlardan sonra gələcəkdə də Ermənistan haqqında hər hansı ciddi ölçülərin götürülməməsi dünya siyasətində yenə də ikili standartların mövcud olması anlamına gələcəkdir.

ERMƏNİ TERRORİZMİ

Erməni terrorizmi - elmi araşdırmalar beynəlxalq terrorizmin tərkib hissəsi olan erməni terroru tarixinin 100 ildən çox olduğunu göstərir. Belə ki, “Böyük Ermənistan dövləti”nin yaradılmasını qarşısına məqsəd qoymuş radikal erməni təşkilatları – 1887-ci ildə yaradılmış “Armenakan”, sonradan “*Hınçak*”, “*Daşnaksütyun*” (və b.) bu planı həyata keçirmək üçün siyasi terror aksiyalarından geniş istifadə edilməsini program sənədlərində başlıca vasitə, üsul kimi nəzərdə tutmuşlar.

XX yüzilin 80-90-cı illərində Azərbaycanda törədilən terror aktları

80-ci illərin sonlarından başlayaraq, Ermənistan dövlətinin və nüfuzlu erməni diasporunun maliyyə və təşkilat yardımı ilə dünyanın müxtəlif ölkələrində fəaliyyət göstərən erməni terrorçu təşkilatları Azərbaycana qarşı terror müharibəsinə başlamışlar. Faktlar göstərir ki, SSRİ dağıldıqdan sonra müstəqillik qazanmış Ermənistan Respublikası dövlət səviyyəsində terroru dəstəkləyərək, onu öz təcavüzkar siya-sətinin əsas tərkib hissələrindən biri kimi qəbul etmişdir. Diqqət edək:

- *Sərnişin avtobuslarında törədilmiş terror aktları*
- *Sərnişin və yük qatarlarında törədilmiş terror aktları*
- *Hava nəqliyyatında törədilmiş terror aktları*
- *Bakı Metropolitenində törədilmiş terror aktları*
- *Sərnişin daşıyan dəniz bərəsində törədilmiş terror aktı*
- *Mülki şəxslərə və hərbcilərə qarşı törədilmiş terror aktları*
- *Mülki və dövlət obyektlərinə qarşı törədilmiş terror aktları.*

AZƏRBAYCAN ƏRAZİSİNDƏ ERMƏNİLƏR TƏRƏFİNDƏN TÖRƏDİLƏN TERROR-TƏXRİBAT FAKTLARI

Erməni terror təşkilatlarının Azərbaycanı qarşı apardığı terror müharibəsi 1980-ci illərdən başlayaraq ardıcıl xarakter almışdır. Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsi və onun ətrafındakı 7 rayonun işğalı zamanı kütləvi vahimə yaratmaq, çoxlu insan tələfatına nail olmaq məqsədi ilə Ermənistanın xüsusi xidmət orqanları hərbi əməliyyatların getdiyi ərazilərdən xeyli uzaqda da, dinc azərbaycanlı əhalisinin yaşadığı məntəqələrdə terror aktları təşkil etmiş, nəticədə minlərlə günahsız insan həlak olmuşdur. Diqqət edək²:

16 sentyabr 1989-cu il. “*Tbilisi-Bakı*” marşrutu ilə hərəkət edən sənişin avtobusu partladılmış, 5 nəfər həlak olmuş, 25 nəfər yaralanmışdır.

18 fevral 1990-cı il. Yevlax-Laçın yolunun 105-ci km.-də “*Şuşa-Bakı*” marşrutu ilə hərəkət edən avtobus partladılmış, çoxlu insan tələfatı olmuşdur.

11 iyul 1990-cı il. “*Tərtər-Kəlbəcər*” sənişin avtobusu partladılmış, dinc əhaliyə məxsus maşın karvanına qarşı terror aksiyası keçirilmiş, nəticədə 14 nəfər qətlə yetirilmiş, 35 nəfər yaralanmışdır.

10 avqust 1990-cı il. “*Tiflis-Ağdam*” marşrutu ilə hərəkət edən sənişin avtobusu partladılmış, 20 nəfər həlak olmuş, 30 nəfər yaralanmışdır. Cinayətin təşkilatçıları **A.Avanesyan** və **M.Tatevosyan** cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmuşlar. Həmin gün “*Şəmkir-Gəncə*” avtomobil yolunda Xanlar (indiki Göygöl) rayonunun Nadel kəndi yaxınlığında “*LAZ*” markalı 43-80

² “Erməni soyqırımı”: mif və gerçəklik”. Elmi redaktor və məsləhətçi professor Əli Həsənov. Bakı,2012.

AQF dövlət nömrə nişanlı avtobus partladılmış, nəticədə 17 nəfər həlak olmuş, 26 nəfər yaralanmışdır.

30 noyabr 1990-cı il. Xankəndi aeroportu yaxınlığında sərnişin avtobusu partladılmış, 2 nəfər həlak olmuş, 11 nəfər yaralanmışdır.

09 yanvar 1991-ci il. “Molodyoj Azerbaydjana” qəzetinin müxbiri **Salatın Əsgərova** və 3 hərbi qulluqçunun olduğu avtomobilə qarşı terror aktı nəticəsində 4 nəfər qətlə yetirilmişdir. Terrorçu qrupun üzvləri **A.Mkrtcyan, Q.Petrosyan, A.Manqasaryan** və **Q.Arustamyan** cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmuşlar.

30 may 1991-ci il. Dağıstanın Xasavyurd stansiyası yaxınlığında “Moskva-Bakı” sərnişin qatarı partladılmış, nəticədə 11 nəfər həlak olmuş, 22 nəfər yaralanmışdır.

19 iyun 1991-ci il. “Yevlax-Laçın” avtomobil yolunun 106-cı kilometrində 5459 sayılı hərbi hissəyə məxsus “UAZ-469” markalı avtomaşın partladılmış, 3 nəfər həlak olmuş, 3 nəfər ağır yaralanmışdır.

28 iyun 1991-ci il tarixdə dörd bir tərəfdən erməni silahlı birlikləri tərəfindən Xocavənd rayonunun Qaradağlı kəndi atəşə tutulmuşdur. 3 saata yaxın davam edən atışma zamanı bir neçə yaşayış evi yandırılmış, atışma səngiyəndən sonra kəndin 3 km.-də - Vərəndəli adlanan yerdə, fermada güclü yanğın baş verdiyi, dəhşətli alov dalğalarının göyə qalxdığı görünmüşdür. Olay yerinə gələnlər qanlı terror aktına şahid olur: Fermada olan 6 nəfər (3 kişi, 3 qadın) diri-diri yandırılmışdı...

31 iyul 1991-ci il. Dağıstan Respublikasının Temirtau stansiyası yaxınlığında “Moskva-Bakı” sərnişin qatarı partladılmış, nəticədə 16 nəfər həlak olmuş, 20 nəfər yaralanmışdır.

02 avqust 1991-ci il. Keçmiş Hadrut rayonunun Dolanlar kəndində “QAZ-53” markalı avtomaşın partladılmış, nəticədə 4 nəfər həlak olmuş, 8 nəfər yaralanmışdır.

21 avqust 1991-ci il. Hadrut rayonunun Şadaxt kəndi yaxınlığında “KAVZ” markalı 70-30 AQO dövlət nömrə nişanlı avtobus partladılmış, nəticədə 2 nəfər həlak olmuş, 10 nəfər ağır bədən xəsarəti almışdır.

08 sentyabr 1991-ci il. “Ağdam-Xocavənd” avtobusunun atəşə tutulması nəticəsində 6 nəfər qətlə yetirilmiş, 34 nəfər müxtəlif dərəcəli xəsarət almışdır. Terrorun **Xaçaturyan Volodi, Yeremyan Saro, Çalyan Saşa, Arustamyan Armo** tərəfindən törədildiyi sübuta yetirilmişdir. Həmin gün “Ağdam-Qaradağlı” marşrutu ilə işləyən avtobus erməni quldurları tərəfindən atəşə tutulmuş, 8 nəfər həlak olmuş, 42 nəfər müxtəlif dərəcədə xəsarət almışdır.

26 sentyabr 1991-ci il. “Yevlax-Laçın” yolunda “VAZ-2106” markalı D 72-07 AQ nömrə nişanlı avtomaşın partladılmış, nəticədə 2 nəfər həlak olmuş, 14 nəfər yaralanmışdır.

19 oktyabr 1991-ci il. Ağdərə rayonunun Sırxavənd kəndi yaxınlığında “UAZ-469” markalı avtomaşın partladılmış, nəticədə 3 nəfər həlak olmuş, 2 nəfər ağır yaralanmışdır.

20 noyabr 1991-ci il. Xocavənd rayonunun Qarakənd kəndi yaxınlığında “Mİ-8” vertolyotunun atəşə tutulması nəticəsində vertolyot heyəti və sərnişinlər - Azərbaycanın görkəmli dövlət və hökumət nümayəndələri, Rusiya və Qazaxıstandan olan müşahidəçilər, toplam 19 nəfər həlak olmuşdur.

26 dekabr 1991-ci il. Şuşa-Laçın yolunun 4-cü kilometrliyində “ZİL-130” və “Moskviç” maşınları partladılmış, 5 nəfər həlak olmuş, 4 nəfər yaralanmışdır.

08 yanvar 1992-ci il. Türkmənistandan “Krasnovodsk-Bakı” marşrutu ilə hərəkət edən dəniz bərəsində törədilən terror aktı nəticəsində 25 nəfər həlak olmuş, 88 nəfər yaralanmışdır.

28 yanvar 1992-ci il. “Ağdam-Şuşa” marşrutu ilə uçan “Mİ-8” mülki vertolyotu Şuşa şəhəri yaxınlığında erməni terrorçuları tərəfindən vurulmuşdur. Nəticədə çoxu qadın və uşaq olan 44 nəfər həlak olmuşdur.

1992-ci ilin yanvar ayında erməni terror dəstələri Kərkicahan qəsəbəsində 80 nəfər, 1992-ci ilin fevral ayında Xocavənd rayonunun Qaradağlı kəndində 77 nəfər və 26 fevral 1992-ci il tarixdə Xocalı şəhərində 613 nəfər dinc sakini qətlə yetirmiş, 650 nəfərinə sağlamlığına ciddi xəsarət yetirmişdir.

22 mart 1992-ci il. “UAZ 469” markalı 60-25 AZU dövlət nişanlı avtomaşın Qazax rayonu ərazisində partladılmış, nəticədə 3 nəfər həlak olmuş, 2 nəfər yaralanmışdır.

28 mart 1992-ci il. “KAMAZ-5410” markalı 40-53 AQS dövlət nişanlı avtomaşın partladılmış, nəticədə 3 nəfər həlak olmuş, 2 nəfər yaralanmışdır.

18 aprel 1992-ci il. “Qazax-Cəfərli” yolunun 10-cu kilometrliyində “VAZ” markalı maşın silahlı basqına məruz qalmış, nəticədə 2 nəfər ölümcül yaralanmışdır.

20 may 1992-ci il. Zəngilan rayonunun Qarançı kəndi yaxınlığında “UAZ-469” markalı 80-33 AQD dövlət nömrə nişanlı avtomaşın silahlı basqına məruz qalmış, nəticədə 2 nəfər həlak olmuş, 2 nəfər yaralanmışdır.

28 fevral 1993-cü il. Rusiyanın Quzey Qafqaz ərazisində, Qudermes stansiyası yaxınlığında “Kislovodsk-Bakı” sərnəşin qatarı partladılmış, 11 nəfər həlak olmuş, 18 nəfər yaralanmışdır.

02 iyun 1993-cü il. Bakı Dəmir yolu Vağzalında sərnəşin qatarı vaqonunun partladılması nəticəsində dövlətə külli miqdarda maddi ziyan dəymişdir. Partlayışın icraçısı Rusiya vətəndaşı **İqor Xatkovski** Ermənistan Respublikası Milli Təhlükəsizlik Baş İdarəsi kəşfiyyat şöbəsinin rəisi, polkovnik **Caan Ohanesyan** tərəfindən məxfi əməkdaşlığa cəlb edilərək, cəsusluq və terrorçuluq məqsədilə Azərbaycana göndərildiyini, böyük insan tələfatı ilə nəticə-lənəçək partlayışlar törətmək tapşırığı aldığını etiraf etmişdir. İstintaq zamanı sübuta yetirilmişdir ki, həmin qrup 1992-1994-cü illərdə Rusiya əra-

zisindən Bakıya gələn sərnəşin qatarlarında silsilə partlayışlar törətmişdir.

22 iyul 1993-cü il. Tərtər rayonunda törədilmiş partlayış nəticəsində 5 nəfər həlak olmuş, 18 nəfər yaralanmışdır. Həmin gün Qazax rayonunun mərkəzində törədilmiş partlayış nəticəsində 6 nəfər həlak olmuş, 10 nəfər yaralanmışdır.

30 avqust 1993-cü il. Hadrut rayonu ərazisində “ZİL” markalı maşın partladılmış, nəticədə 2 nəfər həlak olmuşdur. Həmin hadisədən bir neçə gün sonra içərisində 12 nəfər kənd sakinini olan “QAZ-66” markalı sərnəşin avtobusu rayondan çıxarkən partladılmış, nəticədə 4 nəfər həlak olmuş, 8 nəfər ağır dərəcədə yaralanmışdır.

01 fevral 1994-cü il. Bakı dəmir yolu vağzalında “Kislovodsk-Bakı” sərnəşin qatarında terror aktı törədilmiş, 3 nəfər həlak olmuş, 20 nəfər yaralanmışdır.

18 mart 1994-cü il. Xankəndi şəhəri yaxınlığında İran Hərbi Hava Qüvvələrinə məxsus “Herkules” tipli təyyarə vurulmuş, 34 diplomat və onların ailə üzvləri həlak olmuşlar.

19 mart 1994-cü il. Bakı metropolitenin “20 Yanvar” stansiyasında törədilmiş partlayış nəticəsində 14 nəfər həlak olmuş, 49 nəfər yaralanmışdır. Məhkəmə sübut etmişdir ki, terror aksiyası Ermənistan xüsusi xidmət orqanları tərəfindən hazırlanmış, separatçı “Sadval” təşkilatının üzvləri tərəfindən həyata keçirilmişdir. Müəyyən olunmuşdur ki, “Sadval” separatçı təşkilatının həmin fəalları 1992-ci ildən etibarən dəfələrlə Ermənistanda olmuş, bu ölkənin Milli Təhlükəsizlik Baş İdarəsi, təşkilatın formalaşmasında, maliyyələşməsində və silahlanmasında yaxından iştirak etmişdir. 1992-ci ilin aprel-may aylarında 30 nəfər sadvalçı Ermənistanın Nairi rayonunun Lusakert qəsəbəsində yerləşən təlim-məşq bazasında xüsusi terror-təxribat hazırlığı keçmişdir. İstintaq zamanı müəyyənləşdirilmişdir ki, təxribatçılar təlimata uyğun olaraq, “20 Yanvar” stansiyası ilə yanaşı Bakının “Nizami” kinoteatrında, Respubli-

ka Sarayında və Bakı Lampa Zavodunda da partlayışlar törətməyi planlaşdırmış. “20 Yanvar” metro stansiyasında partlayışın törədilməsində ittiham olunan və Ermənistanda xüsusi terror-təxribat hazırlığı keçmiş 30 sadvalçı cinayət məsuliyyətinə cəlb edilmişdir.

13 aprel 1994-cü il. Dağıstan Respublikasının “Daqestanskiye Oqni” stansiyası yaxınlığında “Moskva-Bakı” sənişin qatarı partladılmış, 6 nəfər həlak olmuş, 3 nəfər yaralanmışdır.

03 iyul 1994-cü il. Bakı Metropolitenin “28 May” və “Gənclik” stansiyaları arasında elektrik qatarındakı partlayış nəticəsində 13 nəfər həlak olmuş, 42 nəfər müxtəlif dərəcəli bədən xəsarəti almışdır.

İstintaq zamanı müəyyən edilmişdir ki, terror aktının təlimatçıları Ermənistan xüsusi xidmət orqanlarının polkovniki **Karen Baqdasaryan** və kapitan **Seyran Sarkisyan** olmuşlar. Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəmə instansiyaları tərəfindən aparılmış araşdırmalar prosesində göstərilən terror aktlarının həyata keçirilməsində Dağlıq Qarabağın qeyri-qanuni rejiminin funksionerləri və Ermənistan Respublikasının xüsusi xidmət və digər dövlət orqanlarının təşkilatçılığı, maliyyə və texniki dəstəyi, əksər hallarda isə bilavasitə iştirakı prosesual qaydada sübuta yetirilmişdir.

ERMƏNİ TERROR TƏŞKİLATLARI HAQQINDA QISA BİLGİLƏR

“Armenakan” : 1885-ci ildə yaradılıb. Türkiyənin Van, Muş, Bitlis, Trabzon bölgələrində və İstanbulda silahlı toqquşmalar və terror aktları törədən bu təşkilat İran və Rusiyada yaşayan ermənilərlə işbirliyi içində olub.

“Hınçak”: 1887-ci ildə Cenevrədə yaradılıb. Təşkilatın əsas məqsədi Türkiyənin Anadolu bölgəsini, “Rus Ermənistanı” və “İran Ermənistanı” adlandırdıqları əraziləri birləşdirməklə “Böyük Ermənistan” dövləti yaratmaq olub. Təşkilatın proqramının 4-cü bəndində göstərilir: “Qarşıya qoyulmuş məqsədə çatmaq üçün təbliğat, təşviqat, terrorizm və dağıdıcı təşkilat yaradılması metodu seçilməlidir.”

“Daşnaksütyun”:

1890-cı ildə Tiflisdə yaradılıb. Əsas qayəsi Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ, Naxçıvan və Türkiyənin Anadolu torpaqlarında “Böyük Ermənistan” dövləti qurmaqdır. 1892-ci ildə Tiflisdə ilk qurultayını keçirən “Daşnaksütyun” türklərə qarşı sui-qəsdlərin təşkil olunması barədə qərar çıxarmışdır. Məhz bu qurultaydan sonra “Daşnaksütyun” *“türkü, kürdü hər yerdə, hər bir şəraitdə öldür, sözündən dönənləri, erməni xainlərini öldür, intiqam al!”* əmrini vermişdir.

“Daşnaksütyun” tərəfindən yaradılan bir sıra terror qrupları mövcuddur: 1973-cü ildə fəaliyyətə başlamış *“Erməni soyqırımının intiqamçıları”* qrupu 1980-1982-ci illər ərzində Avstriya, Danimarka və Portuqaliyada türk diplomatlarını qətlə yetirib. (*Məxfi terror qrupu DRO və onun bölmələri: DRO-8, DRO-88, DRO-888, DRO-8888.*) Daşnakların hazırda bu istiqamətdə fəaliyyəti davam edir.

“Erməni gizli azadlıq ordusu” (ASOA): 1975-ci ildə Beyrutda yaradılıb. Mənzil-qərargahı Dəməşqdə yerləşir. Fə-

ləstin bazalarında hazırlıq keçən mindən artıq döyüşçüsü vardır. Fəaliyyətinin ilk 6 ilində təşkilat dünyanın müxtəlif ölkəsində 19 türk diplomatının ölümünə səbəb olan terror aktları keçirib.

“Ermənistanın azadlığı uğrunda erməni gizli ordusu” (ASALA): 1975-ci ildə yaradılan təşkilatın qərargahı Beyrutda, təlim-məşq bazaları isə Suriyada yerləşir. Təşkilatın məqsədi Türkiyənin doğusu, Quzey İran və Azərbaycanın Naxçıvan və Dağlıq Qarabağ əraziləri üzərində “Böyük Ermənistan” qurmaqdır. Bu təşkilat əsasən Türkiyə və Azərbaycan vətəndaşlarına qarşı terror aktları həyata keçirir.

Təşkilat “Əbu Nidal”, “Qara sentyabr” kimi terror qrupları ilə işbirliyi etməsində əsas fiqurlardan biri ASALA-nın lideri Akop Akopyan olmuşdur. Afinada 1980-ci ildə qətlə yetirilmiş Türkiyə böyükəlçisinin ölümünə görə məsuliyyəti öz üzərinə götürmüş A.Akopyan (“Mücahid”) 01.08.80-ci ildə “Nyu-York Tayms” qəzetinə verdiyi müsahibədə bildirmişdir: *“Bizim düşmənimiz Türk rejimi, NATO, habelə bizlə əməkdaşlıq etməyən ermənilərdir!”*

(A.Akopyan 28.04.1988-ci ildə Yunanıstanın paytaxtı Afina şəhərində öldürülmüşdür.)

Livanda 1980-ci ilin aprelində ASALA birgə terror aksiyalarının keçirilməsinə dair PKK ilə razılığa gəlmiş və bu niyyətlərini rəsmiləşdirmişlər. Beyrut şəhərində 28.08.1993-cü ildə verilən “Açıqlama”da ASALA “pantürkist neft borusu” (Bakı-Tbilisi-Ceyhan ƏİBK) ilə bağlı layihənin həyata keçirilməsinə imkan verməyəcəyini bildirmişdir.

“Geqaron”: 2001-ci ilin fevralında ASALA tərəfindən yaradılmışdır. Məqsədi: Güney Qafqaz və Orta Asiya ərazisində türk mənşəli siyasi lider, diplomat və biznesmenlərə qarşı terror aktlarının keçirilməsidir.

“Erməni Azadlıq Hərəkatı” (AOD): 1991-ci ildə Fransada yaradılıb. Terror fəaliyyətini ASALA ilə sıx işbirliyində bu-lunaraq həyata keçirir.

“Erməni azadlıq cəbhəsi”: 1979-cu ildə yaradılan bu ter-ror təşkilatı ASALA-nın tərkib hissəsi sayılır. Türkiyə və Azər-baycan əleyhinə terrorçular hazırlayır.

“Orli qrupu”: 1981-ci ildə Fransada yaşayan erməni gənc-ləri tərəfindən yaradılıb. Təşkilat 1987-ci ilədək dünyanın müx-təlif hava limanlarında 10-dan artıq terror aktı həyata keçirib.

“Erməni soyqırım ədalət komandosları”: 1972-ci ildə Vyanada “Daşnaksütyun”ün qurultayı zamanı yaradılıb. “Er-məni soyqırım ədalət komandosları”nın məqsədi erməni əsilli gənc Livan vətəndaşlarını hərbi birləşmələrdə toparlamaq, türklərə (o cümlədən azərbaycanlılara) qarşı qanlı terror aksi-yaları təşkil etməkdir.

“Erməni birliyi”: 1988-ci ildə Moskvada yaradılmışdır. ASALA ilə sıx əlaqələri var. Keçmiş sovet məkanında terrorçu-ların fəaliyyəti üçün onları saxta sənədlərlə təmin edir. Qara-bağa silah və muzzdluların ötürülməsində iştirak edir.

“Gənc ermənilər ittifaqı”: Diplomatların oğurlanması ilə məşğul olan bu təşkilat 1990-cı ildə Fransada yaradılıb.

“9 iyun qrupu”: Həbsdə olan erməni terrorçularının azad olunmasına çalışan bu təşkilat 1991-ci ildə İsveçrədə yaradılıb.

“İsveçrə qrupu”: Avropanın bir çox ölkəsində fəaliyyət göstərən bu təşkilat Fransa, İtaliya və Yunanıstanda keçirilmiş 4 terror aktının məsuliyyətini öz üzərinə götürmüşdür.

“Demokratik cəbhə”: ABŞ, Kanada və Batı Avropada fəaliyyət göstərir. Başlıca məqsədi, Türkiyə Cümhuriyyətinin parçalanmasıdır.

“İntiharçılar eskadronu”: 1981-ci ildə Parisdə yaradıl-mışdır. Həmin ildə bu təşkilat Türkiyənin Fransadakı baş kon-sulluğunun zəbt edilməsində iştirak etmiş, nəticədə qrupun 4 nümayəndəsi, həmçinin keçmiş rəhbəri **Yan Kaşkayan** həbs

edilmişdir. Hazırda qrupa **Vazqen Sakasaslenyan** başçılıq edir.

“**Apostol**”: 2001-ci il aprel ayının 29-da əsasən Ermənistan, Suriya və Livan vətəndaşlarından ibarət olan Ermənistan Müdafiə Birliyi tərəfindən yaradılmışdır. *Məqsədi: Türkiyə və Azərbaycan ərazilərində terror aktları keçirməkdir.*

Tarixin müxtəlif məqamlarında erməni vandalizmindən, erməni terrorundan Azərbaycanın bütün bölgəri ziyan çəkmişdir. Şəhərlər, kəndlər və digər yaşayış məskənləri erməni quldurları tərəfindən yandırılaraq talan edilmiş, minlərlə günahsız insan qətlə yetirilmişdir. Belə yaşayış məntəqələrindən biri də Xocavənd rayonunun Qaradağlı kəndidir ki, XX yüzildə beş dəfə ermənilər tərəfindən dağıdılmışdır. 1905, 1907, 1915, 1918-ci illərdə azərbaycanlılara qarşı həyata keçirilən terror, vandalizm, soyqırım aktları sovetlər dövründə müvəqqəti unudulsa da, bu faciə və ağrılar insanların yaddaşından heç zaman silinməmişdir.

QARADAĞLI KƏNDİ

Qaradağlı kəndi – Xocavənd rayon mərkəzindən 13 km qərbdə, Xocavənd-Xankəndi avtomobil yolunun qırağında, dağətəyi ərazidə yerləşir. Əhalisi əsasən heyvandarlıq, taxılçılıq, baramaçılıq, üzümçülük və bostançılıqla məşğul olurdu. Kəndin Qaradağlı, Mirzəli, Mirzəxanlı, Məşəmmədli, Usuf lu, Məmmərzəli, Vərəndəli, Alı, Tağlı, Məmmədsəfili, Gəmcilli, Gülpərilər, Əbülhəsənli adlı tirə və nəsiləri var. Şuşu, İtuçan qaya, Nağı meşəsi, Heydər bağı, Kar daş, Namaz ölən yol, Şirin meşəsi, Sebinin meşəsi, Pambıqlı dərə, Qaranlıq dərə, Manas dərəsi, Manas düzü, Musa dərəsi, Pişikli dərə, Dəhnə dərəsi, Vərəndəli dərəsi, Bəylik bağı, Baba bulağı, Məmməd bulağı, Bəylik bulağı, Kar daş bulağı, Çanaq bulağı, Fındıqlı bulaq, Qorğalı bulağı, Çiçək bulağı, Vərəndəli kəhrizi və s. coğrafi adlar qeydə alınıb.

Qaradağ toponimi **qara** və **dağ** sözlərinin birləşməsindən yaranıb. **Qara** sözü qədim türk dilində “böyük” və “rəng” anlamları daşımışdır. Deməli, **Qaradağ** sözü “böyük, uca dağ”, “süxurlarının rəngi qara olan dağ” anlamındadır. **Dağ** (**tağ**) sözünə VI-VIII yüzilliklərə aid qədim türk yazılı abidələrində,

Kaşğarlı Mahmud sözlüyündə (XI yüzil), “*Kitabi-Dədə Qorqud*” dastanlarında da rast gəlinir.

Azərbaycanda (Ağdam, Ağdaş, Balakən, Beyləqan, Bərdə, Füzuli, Goranboy, Xaçmaz, Xocalı, Xocavənd, Şəki, Tərtər və Ucarda) **Qaradağlı** adlı 14 kənd vardır. Bu oykonimin paralellərinə Güney Azərbaycan (İran), Qərbi Azərbaycan (indiki “Ermənistan”), Türkiyə və digər ərazilərdə də rast gəlirik. Keçən yüzilliyin 30-cu illərinə qədər Laçın rayonunun Gülübird kəndi yaxınlığında da **Qaradağlı** adlı kənd olmuşdur. Bu kəndin adı Sarı Aşığın bir bayatısında da çəkilir. XX yüzilin 60-cı illərinədək Qərbi Azərbaycan (“Ermənistan”) ərazisində də **Qaradağlı** adlı kənd qeydə alınmışdır.

Dağlıq Qarabağda özünün qədim tarixi ilə yanaşı başqa özəllikləri ilə də seçilən **Qaradağlı kəndi**, bu gözəl təbiətli coğrafiyada dünyaya gəlmiş saf əqidəli, pak niyyətli, comərd insanları ilə hər zaman fərqlənmişdir. Qarabağ xanlığı dövründə, istərsə də çar Rusiyası zamanında Qaradağlı elinin nüfuzlu ağsaqqalları, imkanlı adamları söz və mənəsb sahibləri olmuşlar.

Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonrakı dövrdə, yəni 1928-ci ildə Qaradağlı kəndində I - IV sinif həcmində ibtidai məktəb yaradılmış, 1956-cı ildə həmin məktəb genişləndirilərək 8 illik əsas məktəbə, 1974-cü ildə isə tam orta təhsil verən bilik ocağına çevrilmişdir. İşğal ərəfəsində (1991 - 1992-ci tədris ilində) məktəbdə təhsil alan şagirdlərin sayı 350 nəfərdən çox olmuşdur.

1951-ci ildə heç bir zərurət olmadan azərbaycanlıların yaşadığı Vərəndəli kəndi ləğv edilərək Qaradağlı kəndinə birləşdirilmişdir. Bu artıq Qarabağda erməni məkrinin (məqsədyönlü siyasətinin) növbəti mərhələsi idi. Belə ki, azərbaycanlılar yaşayan kəndlərin adları məqsədli şəkildə dəyişdirilir, başqa kəndlərlə birləşdirilir yaxud tamamilə ləğv edilərək əhalisinin digər ərazilərə köçürülməsi təşkil edilirdi. Bununla Muxtar

Vilayətdə demoqrafik durumu ermənilərin xeyrinə dəyişmək, seperatçılıq və terror əməllərinə əsaslı zəmin yaratmaq məqsədi güdüldü. Həmin dövrə kimi fəaliyyət göstərmiş Qaradağlı kənd sovetliyi (icra nümayəndəliyi) də ləğv olunaraq erməni kəndi olan Qağarza kənd sovetliyinə birləşdirilmişdi. Eyni vaxtda Qaradağlı kənd kolxozu da ləğv olunmuş və ermənilər yaşayan kəndlərin təsərrüfatları ilə birlikdə “Miçurin” adına kolxozda birləşdirilmişdi. 1971-ci ildə Qaradağlı kəndi erməni kəndlərindən ayrılaraq “Nəriman Nərimanov” adına kolxoz yaratmış, 1980-ci il oktyabr ayının 2-də isə Qaradağlı kənd sovetliyinin fəaliyyəti yenidən bərpa olunmuşdur.

Amalları qurub-yaratmaq olan, yurdun abad olması üçün gecə-gündüz halal zəhmətlə yorulmadan çalışan azərbaycanlıların həyat düzənləri elə 80-ci illərin sonlarından, Ermənistanın torpaq iddiası baş qaldırandan sonra dərinədən pozuldu. Zorla cəlb olunduğumuz ədalətsiz müharibədə bu kənd də, bir çox kənd və şəhərlərimiz kimi çox fəlakətlər yaşadı və 200 təsərrüfatı, 800 nəfərdən çox sakini olan **Qaradağlı** kəndi **17 fevral 1992**-ci ildə ermənilər tərəfindən işğal edilərək yandırıldı, əmlakı talan edildi.

Ermənistanın Azərbaycana qarşı başlatmış olduğu elan olunmamış müharibənin gedişatında Qaradağlı kəndindən **43** ailə öz başçısını itirmiş, **78** nəfər dinc sakin ermənilər tərəfindən qətlə yetirilmişdir.

GİZLİ NİYYƏTLƏR AÇIQ İFADƏ OLUNMAĞA BAŞLAYIRDI...

Hələ Sovetlər dövründə belə öz təcavüzkarlıq siyasətini müxtəlif üsülvə vasitələrlə həyata keçirməyə yaxud buna əl-verişli zəmin hazırlamağa çalışan ermənilər, milli münafişəni qızıqdırmaq üçün ən qanlı terror olaylarını törətməkdən belə çəkinmirdilər. – 1967-ci ildə milli münafişə yaratmaq üçün əslən Qaradağlı kəndindən olan üç nəfərə böhtan ataraq həbs etdirən ermənilər, həmin adamların məhkəmədə bəraət almalarına məhəl qoymayaraq günorta çağı (sovet əsgərlərinin gözü qarşısında (-!?!)) həmin üç nəfər azərbaycanlının başını kəsərək, üzərlərinə benzin töküb yandırmışdılar. Bu azərbaycanlılara qarşı hazırlanan və həyata keçirilən qanlı təxribat, açıq terror hadisəsi idi.

XX yüzilin səksəninci illərinin sonlarında Dağlıq Qarabağın Azərbaycandan qoparılması istiqamətində öz qeyri-qanuni, heç bir tarixi, hüquqi (və digər parametrlər üzrə) əsası olmayan məqsədlərinə çatmaq üçün bütün vasitələrdən istifadə edən ermənilər, Moskvanın yüksək statuslu anti-azərbaycan meyilli məmurlarından güclü şəkildə yararlanırdılar. O dövürki respublika rəhbərliyi isə konkret mövqe bildirmək əvəzinə, xalqı Sovet rəhbərliyinin hansısa tədbirlər görəcəyinə inandırmağa çalışırdı.

1988-ci il 12 fevral günü ermənilər gizli niyyətlərini açıq şəkildə ifadə etdikdən sonra, məlum Qarabağ hadisələri başlandı. Hadisələrin başlandığı ilk günlərdən Dağlıq Qarabağda yaşayan azərbaycanlılar elə bir instansiya qalmadı ki, öz haqq səslərini çatdırıb, müraciət etməsinlər. Lakin bunlar heç bir nəticə vermirdi. Münafişə isə getdikcə genişlənir, daha qanlı xarakter alırdı. ...Kəndlər, şəhərlər yandırılır, talan edilirdi. Belə

rayonlardan biri də Xocavənd rayonu idi. Zorla cəlb olunduğumuz bu ədalətsiz müharibədə Xocavəndlilər öz dədə-baba yurdlarının qorunması uğrunda 145 nəfər şəhid vermişdir ki, bu da rayonun azərbaycanlı əhalisinin hər 50 nəfərindən biri deməkdir. (Şəhid olan rayon sakinlərindən 13-ü qadın, 13-ü uşaq olmuşdur. Çoxlu sayda insan isə sağlamlığını itirərək əlil olub.)

Rayonun Qaradağlı kənd sakinləri öz dədə-baba torpaqlarını erməni silahlı birliklərindən bacardıqları qədər qorumuş – dörd il dirəniş göstərə bilmişlər. Qaradağlılardan **78** nəfər şəhid olmuşdur ki, bu da kənd sakinlərinin hər **10** nəfərindən biri deməkdir...

QARADAĞLI SOYQIRIMININ QISA XRONİKASI: (ADLAR, QISA TANITIMLAR, FOTO VƏ FAKTLARLA...)

...Qaradağlı kəndində ölümlə nəticələnən ilk qanlı hadisə 24 noyabr 1990-cı ildə baş verdi. 3 nəfər dinc sakini (-biri Qaradağlı kəndindən, digər ikisi isə qonaq olan azərbaycanlı) Xocavənd-Xankəndi yolunun 6 km.-də qətlə yetirən ermənilər onların sinələrinə güllə ilə xaç şəkli çəkmişdilər. Onlardan kənd sakini **Xandəmir Bəbir oğlu Hüseynov** Qaradağlıda, digər iki nəfər isə öz ellərinə - Füzuli rayonuna aparılaraq, orada dəfn olunmuşdur.

Xandəmir Bəbir oğlu Hüseynov – 1932-ci ildə Xocavənd rayonunun Qaradağlı kəndində doğulub. Orta təhsilli, sadə zəhmət adamı idi. Altı övlad atası idi.

24 noyabr 1990-cı ildə ermənilər tərəfindən qətlə yetirilib.

Və çox keçmədi ki, kənddə ölümlə nəticələnən növbəti qanlı hadisə baş verdi.

09 yanvar 1991-ci ildə kəndə gələn “UAZ” markalı avtomaşın erməni silahlıları tərəfindən atəşə tutuldu, bir nəfər - **Soltan Rə-**

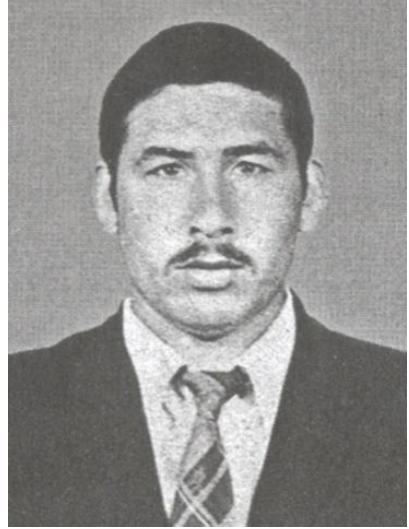
şid oğlu Bayramov həlak oldu.

(Həmin hadisə vaxtı daha 4 nəfər yaralanmışdı. Yaralılardan **Nemət Əsgər oğlu Səmədov** və **Əfqar Musa oğlu Əzizov** aldıkları yaralardan bir xeyli sonra dünyalarını dəyişdilər.)

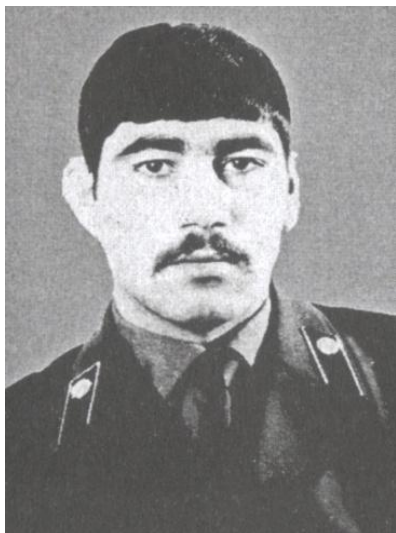
Soltan Rəşid oğlu Bayramov - 1958-ci il oktyabr ayının 27-də Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Orta təhsilini burada başa vurduqdan sonra Şuşa Kənd Təsərrüfatı Texnikumunu bitirmiş və daha sonra isə Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı İnstitutunun (indiki Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti) qiyabi şöbəsində təhsilini davam etdirmişdir.

Qaradağlı kənd, Nəriman Nərimanov adına kolxozun idarə heyətinin sədri olan **Soltan Bayramov** 09 yanvar 1991-ci ildə erməni silahlıları tərəfindən qətlə yetirilib.

Ailəli idi, dörd övladı yadigar qalıb.

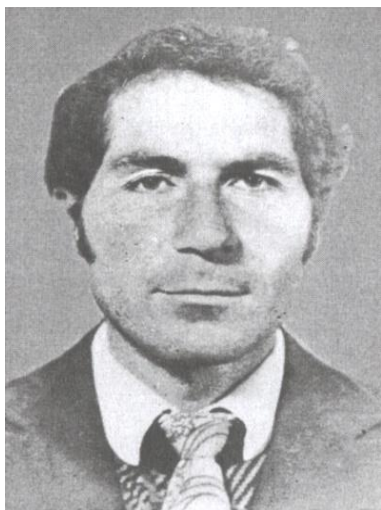
**1991-ci il mart ayının 8-də Qaradağlı kəndi ətrafında
qətlə yetirilən azərbaycanlılar:**

Zülfüqar Dəmir oğlu Hüseynov – 1951-ci il noyabr ayının 10-da Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kənd 8 illik məktəbində, Martuni (indiki Xocavənd) orta məktəbində oxumuşdur. Ardınca Şuşa Kənd Təsərrüfatı Texnikumunu bitirən Zülfüqar, uzun müddət ixtisası üzrə işləmişdir.

1991-ci il mart ayının 8-də erməni silahlı birlikləri tərəfindən qətlə yetirilib.

Ailəli idi, beş övladı yadigar qalıb.

Ələkbər Məmməd oğlu Quliyev –1946-cı ildə Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kənd əsas məktəbini bitirmişdi, sadə peşə adamı idi. 1991-ci il mart ayının 8-də Qaradağlı kəndinin 3 km.-də “Kar daş” adlanan ərazidə erməni silahlı birlikləri tərəfindən qətlə yetirilib. Ailəli idi.

Qaradağlıda dəfn olunub.

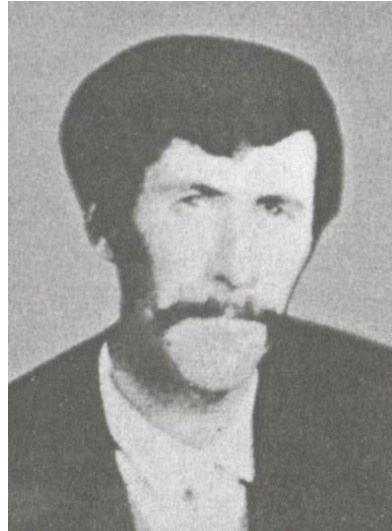
Bütünlüklə erməni kəndlərinin çevrəsində olan Qaradağlı **28.06.1991**-ci il tarixdə hər yandan erməni silahlı birlikləri tərəfindən atəşə tutularkən, atışma 3 saata yaxın davam etmiş, kəndin bir neçə yaşayış evi yandırılmışdır.

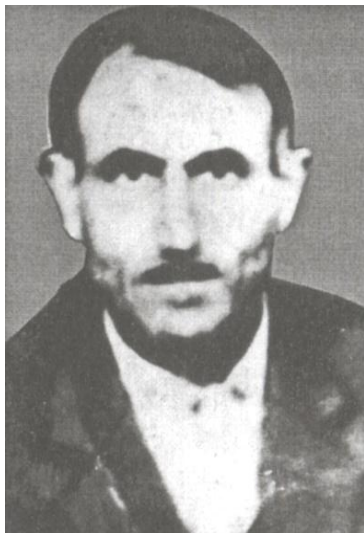
Atışma səngiyəndən sonra kəndin 3 km.-də, Vərəndəli adlanan yerdəki fermada güclü yanğın baş verdiyi bəlli olub. Hadisə yerinə gələnlər dəhşətli terror hadisəsinə şahid olub: Fermada olan 6 nəfərin hər biri diri-diri yandırılmışdı. (*Hadisəni araşdırmaq üçün yaradılmış istintaq qrupu, atılmış güllələrin və istifadə olunmuş silahların rus hərbcilərinə aid olduğunu sübut edib. Hadisədə günahkar olan ermənilərdən bir qrupu tutulsa da, sonradan müəmmalı şəkildə azadlığa buraxılıblar...*)

Həmin terror qurbanlarını təqdim edirik:

Bakir Qaçay oğlu Tağiyev
– 1948-ci ildə Xocavənd rayonunun Vərəndəli kəndində doğulmuşdur. Orta təhsilini Qaradağlı kənd orta məktəbində başa vurduqdan sonra bir müddət kolxozda çalışmış, sonra hərbi xidmətə çağırılmış və xidmətin ardınca yenidən kolxozda əmək fəaliyyətinə davam etmişdir.

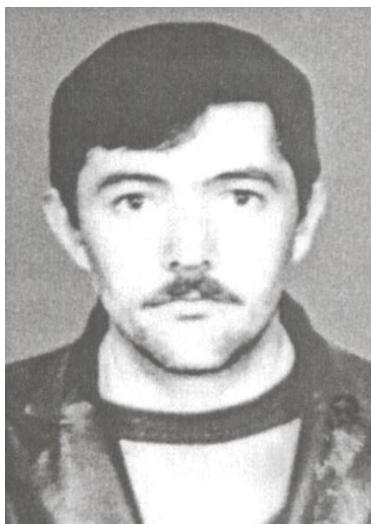
Ailəli idi, 6 övladı yadigar qalıb.

Tohid Cəlil oğlu Məmmədov – 1936-cı ildə Xocavənd rayonunun Vərəndəli kəndində doğulmuş, Qaradağlı kənd orta məktəbində ibtidai təhsil almışdır.

İşgüzar, əməksevər sadə zəhmət adamı olan **Tohid Məmmədov**, 11 uşaq atası idi.

İltifat Əjdər oğlu Şirinov –

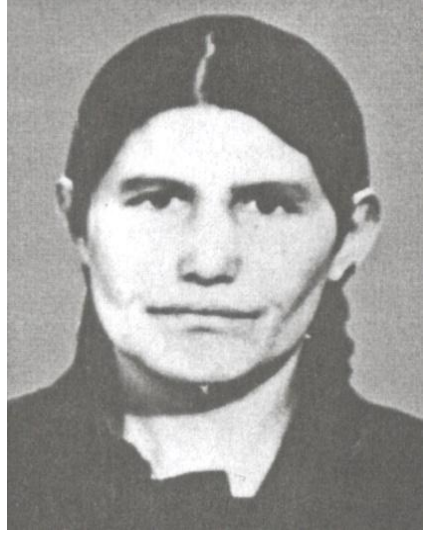
1962-ci ildə Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. İltifat sadə peşə, halal zəhmət adamı idi. Məlum qətl zamanı İltifatın yanmış meyidini onunla eyni vaxtda qətl edilmiş anası **Qaragöz Həbil qızının** meyidindən çətinliklə ayıra bilmişdilər. O, mümkün olduğu qədər – son nəfəsini verincəyədək anasını qorumağa çalışmış, lakin bunu bacarmayınca... onunla birgə həlak olmuşdur.

İltifat Şirinov 2 uşaq atası idi.

Qaragöz Həbil qızı Şirinova – 1936-cı ildə Xocavənd rayonunun Vərəndəli kəndində doğulmuşdur.

(1951-ci ildə Vərəndəli kəndi ləğv olunduqdan sonra kəndin digər sakinləri kimi o da Qaradağlı kəndinə köçürülmüşdü.)

Zəhmətkeş insan olan **Qaragöz Şirinova** həm də qayğıkeş ana idi. O, dünyaya 8 övlad gətirib, tərbiyə etmişdi.

Səbiqə Mürsəl qızı Hüseynova – 01 iyul 1936-cı ildə Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. İlk təhsilini doğma kəndində almış, hələ gənc yaşlarından başlayaraq əmək fəaliyyəti ilə məşğul olmuşdu.

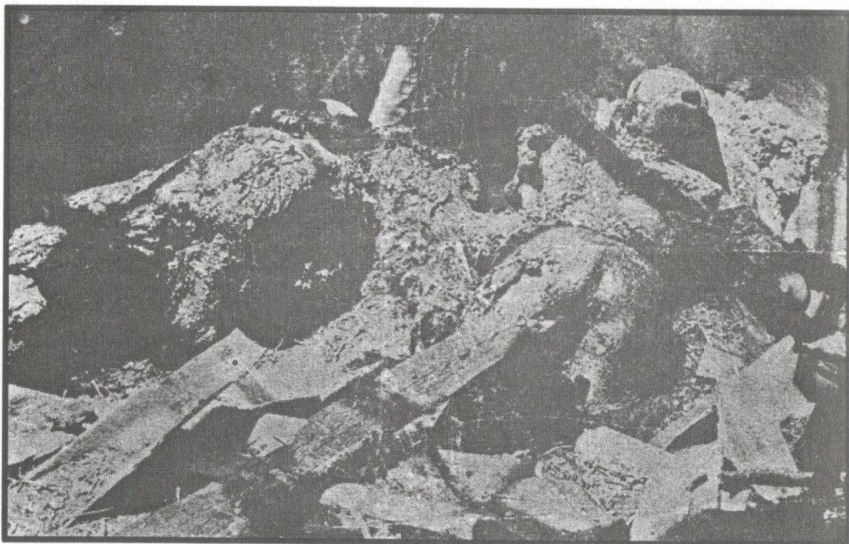
2 övlad anası idi.

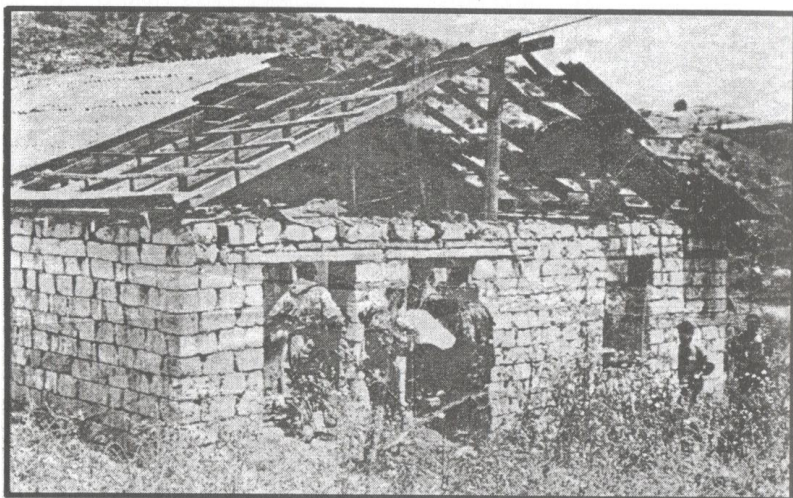

Məxmər Məcid qızı Hüseynova – 1928-ci ildə Qaradağlı kəndində doğulmuşdur.

Məxmər Hüseynova gülərüz, səmimi, işgüzar və qayğıkeş ana idi.

Перед вами обгоревшие останки людей, убитых армянскими бандитами на ферме в селе Карадаглы.

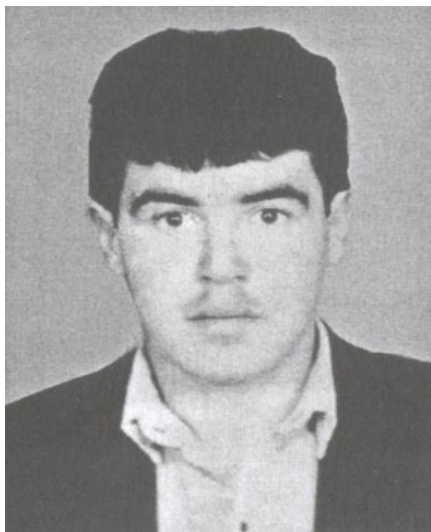

Только пепел и опустошение оставляют после себя боевики, село Карадаглы
НКАО, 28 июня 1991 года.

Növbəti qanlı terror hadisəsi: 8 sentyabr 1991-ci il tarixdə baş verdi. Ağdamdan Qaradağlıya gələn sənişin avtobusu Xocavənd-Xankəndi yolunun 5 km.-də pusquda durmuş erməni silahlıları tərəfindən güclü atəşə tutuldu. Avtobus güllələrdən deşik-deşik olunca, 40-a yaxın sənişindən 2 gənc oğlan, 6 qadın olmaqla 8 nəfər qətlə yetirildi.

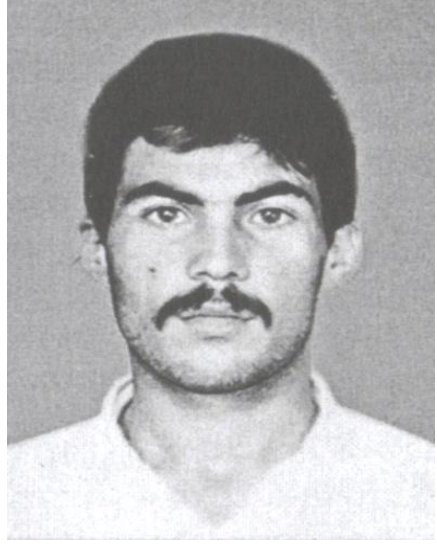
Cəzasız qalan ermənilər daha da azğınlaşaraq, növbəti qanlı planlar hazırlayıb həyata keçirirdilər. Beləliklə, göstərilən tarixdən etibarən kəndə sərbəst gediş-gəliş mümkünsüz hala gəlmişdi.

Həmin gün səhid olanlar:

Əloğlan Əlaslan oğlu Quliyev – 25 sentyabr 1973-cü ildə Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kənd orta məktəbini bitirdikdən sonra bir müddət Rusiya Federasiyasında yaşamış, daha sonra yenidən doğulub boya-başa çatdığı kəndə qayıtmışdı. Lakin düşmən bu gəncin ömrünü yarı yolda kəsdi: 18 yaşlı Əloğlan, 8 sentyabr 1991-ci ildə ermənilər tərəfindən qətlə yetirildi.

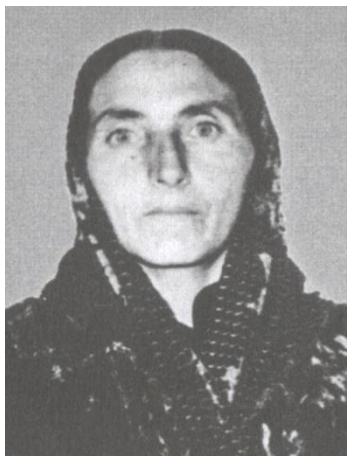
Gündüz Əlqəmə oğlu Quliyev – 27 fevral 1969-cu ildə Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kənd orta məktəbinin səkkizinci sinfini bitirdikdən sonra təhsilini texniki peşə məktəbində davam etdirmiş, 1986-cı ildə “qaynaqçı” peşəsi üzrə tam kurs bitirərək müxtəlif sahələrdə əmək fəaliyyəti ilə məşğul olmuşdu. Sadə əmək adamı idi.

Nazənim Rəşid qızı Quliyeva – 04 sentyabr 1955-ci ildə Qaradağlı kəndində doğulmuş, Qaradağlı kənd orta məktəbini bitirmişdir.

Nazənim Quliyeva 7 övlad anası idi.

Rahilə Şahmar qızı Hüseynova –1948-ci ildə Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kənd orta məktəbini bitirmişdi. 7 övlad anası idi.

(Zorla cəlb olunduğumuz ədalətsiz (və elan olunmamış) müharibə - Ermənistanın Azərbaycan torpaqlarına təcavüzü **Rahilə xanımın** ailəsinə böyük bədbəxtliklər gətirdi. Onun oğlu **Xanəli Hüseynov** 1992-ci il fevral ayının 16-da erməni silahlı birliklərinin Qaradağlı kəndinə hücumu zamanı şəhid olmuş, bir gün sonra isə məktəb yaşlı digər oğlu **İbiş** və həyat yoldaşı **Həbib Hüseynov** ermənilər tərəfindən əsir götürülüb, sonra da qətlə yetirilmişdi.)

Rəxşəndə Bayram qızı Hüseynova – 1902-ci ildə Qaradağlı kəndində doğulmuşdur.

Rəxşəndə Hüseynova qayğıkeş və mehriən bir insan idi.

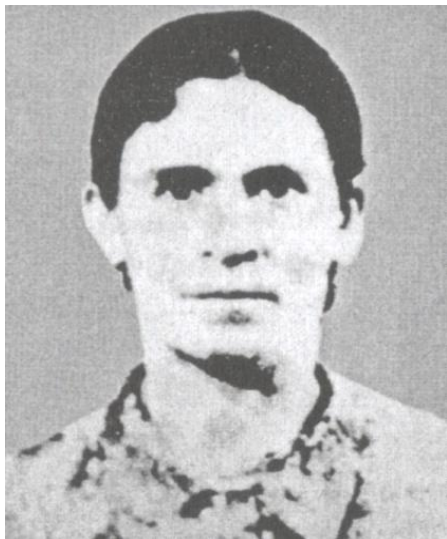
Qənirə Həmid qızı Hüseynova – 1939-cu ildə Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kənd orta məktəbini bitirmişdi. Səkkiz övlad anası idi (onlardan ikisi ermənilər tərəfindən qətlə yetirilib).

Gülzəndə Bakir qızı Səmədova – 1960-cı ildə Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kənd orta məktəbini bitirmişdi.

Gülzəndə Səmədova üç övlad anası idi.

Validə Həmid qızı Babayeva – 1932-ci ildə Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. İbtidai təhsilini həmin kənddə almışdı. Olduqca zəhmətkeş insan, altı övlad anası olan Validə xanım, 1991-ci il sentyabr ayının 8-də Ağdam şəhərindən qayıdarkən məlum qanlı hadisə nəticəsində ağır güllə yarası almış, başqa üç nəfərlə birgə vertolyotla Bakı şəhərinə çatdırılsa da, həyatını xilas

etmək mümkün olmamış, bir il müddətində yataq xəstəsi olduğundan sonra 12 sentyabr 1992-ci ildə vəfat etmişdir.

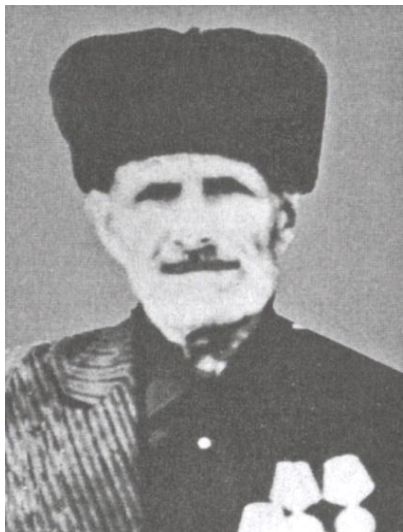
Həmin vaxat avtobusda olmuş və təsadüf nəticəsində sağ qalan kənd sakinlərindən 5 nəfəri aldıkları yara və keçirdikləri stresin nəticəsində sonradan həyata vəda etdilər. Onların siyahısı:

1. Əvəz Mahmud oğlu Hüseynov
2. Ənvər Miriş oğlu Hüseynov
3. Ürzüyar Pəsi qızı Hüseynova
4. Göyçək Həmid qızı Hüseynova
5. İltifat Yelmar oğlu Əzizov.

Ermənilərin 8 sentyabr 1991-ci il tarixli avtobus saldırısından sağ qalanların siyahısı (Təəssüf ki, onların da bir çoxu sonrakı hadisələr dönməində erməni zülmünün ağır nəticələrini öz həyatlarında bilavasitə daşımaları oldular):

1. Ümudvar İsa oğlu Əliyev - *işğal günü əsir götürülüb*
2. Təyyar Əmirxan oğlu Əliyev
3. Almazxan Arazxan oğlu Hüseynov
4. Durna Cəlil qızı Hüseynova
5. Möhübbət Qaçay oğlu Süleymanov - *işğal günü əsir götürülüb*
6. Mınarə Cəfər qızı Şirinova - *işğal günü əsir düşüb*
7. Ədalət Şahmar oğlu Məmmədov - *işğal günü şəhid olub*
8. Zülü Məhəmməd oğlu Əliyev
9. Mınbirgül Əsgər qızı Hüseynova
10. Çımnaz Ələmşad qızı Hüseynova
11. Nisə Hüseyn qızı Hüseynova
12. Zülfıqar Həmzə oğlu Hüseynov – *sürücü, aldığı ağır yaradan əlil olub*
13. Fəxriyyə Mahmud qızı Hüseynova
14. Əlqəmə Baloğlan oğlu Quliyev - *işğal günü əsir düşüb*
15. Böyükkişi Lələ oğlu Şirinov - *işğal nəticəsində həlak olub*
16. Rəşid Həşim oğlu Bayramov - *işğal nəticəsində həlak olub*
17. Elmıdar Rəşid oğlu Bayramov - *işğal nəticəsində həlak olub*
18. Afərim Alıhüseyn qızı Bayramova
19. Həbib Həmzə oğlu Hüseynov - *işğal nəticəsində həlak olub*
20. Əbülfət Hilal oğlu Əliyev
21. Vidadi Aydın oğlu Abbasov

VƏZİYYƏT GÜNBƏGÜN AĞIRLAŞIRDI...

Böyük Vətən Müharibəsi iştirakçısı, 1910-cu il təvəllüdü **Qasım Hüseyn oğlu Əliyev** 08 yanvar 1992-cı il ildə kəndin yaxınlığında ermənilər tərəfindən vəhşicəsinə qətlə yetirilmiş, onun 100-ə yaxın şəxsi qoyunu ermənilər tərəfindən aparılmışdır. Həmin gün Azərbaycan Milli Ordusunun kəndin müdafiəsində dayanan əsgəri, 23 yaşlı **Məzahir Gülverdiyev** də ağır döyüşdə şəhid olaraq Qaradağlı torpağının qurbanı oldu...

(Hər iki şəhidin cəsədi kənddən böyük çətinliklə - vertolyot vasitəsi ilə çıxarılmışdır.)

Artıq Qarabağı Qarabağın əsl sakinlərindən – azərbaycanlılardan təmizləmə siyasəti özünün son həddinə yaxınlaşır, Qaradağlının halqası tam daralırdı. 19 dekabr 1991-ci ildə Qaradağlı kəndinin 12 km.-də yerləşən Xocavənd rayonunun Xocavənd kəndi işğal edildi. Növbəti hədəf Qaradağlıdır. Bütövlükdə ermənilərin məskunlaşdığı iyirmiye yaxın kəndinin əhatəsində olan Qaradağlı, Xocavənd (keçmiş Martuni) - Xankəndi yolunun üzərində yerləşirdi.

Kənddə durum getdikcə çətinləşirdi... Ağdamda olan kənd sakinləri çox çalışsalar da, heç bir real kömək əldə edə bilmir, düşmən isə işğal niyyətlərini həyata keçirmək üçün yeni planlar hazırlayırdı...

1992-ci il fevral ayının 14-də Kənxurd (Azərbaycan torpaqlarını işğal siyasətinin əsas ideoloqlarından olan Zori Balayanın anadan olduğu kənd), Qağarza, Ağkənd, Aşan, Müşkabad, Ningi, Xankəndi və ermənilərin məskunlaşdığı digər yaşayış məntəqələri istiqamətindən erməni silahlı birlikləri xarici muzdluların və Xankəndində yerləşən 366-cı alayın texnikasından, canlı qüvvəsindən istifadə etməklə, əlaqəsi hər tərəfdən kəsilmiş, köməksiz qalan Qaradağlı kəndinə qəti və sürətli hücum keçdi. Yalnız az miqdarda sadə silaha sahib olan kənddə düşmənlə qeyri bərabər döyüş başladı... Artıq məsələnin sonluğu aydın idi – qarşıda iki yol dururdu: şərəfli ölüm və ya təslim olma. Qaradağlı sakinləri birinci yola üstünlük verdi. Bu yolu seçən qaradağlılar 4 gün ərzində son güllələrinə qədər müdafiə olundu. Silah-sürsətli tükənən soydaşlarımızı sonda Ermənistan silahlı qüvvələri əsir götürdü və bu insanların növbəti məşəqqəti başlandı.

QARADAĞLI KƏNDİNDƏ BAŞ VERMİŞ AXIRINCI DÖYÜŞLƏRİN XRONİKASI

16.02.1992-ci il:
daha 4 nəfər şəhid oldu...

Nobil Əliş oğlu Zeynalov – 05 fevral 1955-ci ildə Xocavənd rayonunun Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. İlk təhsilini doğma Qaradağlı məktəbində almış, Xankəndi Pedaqoji İnstitutunun *Azərbaycan dili və Ədəbiyyatı* fakültəsini bitirərək, Qaradağlı kənd orta məktəbində müəllim kimi çalışmışdır. Özünün yüksək mədəni və insani keyfiyyətləri ilə məktəb kollektivi və kənd sakinlərinin sayğısını qazan

zanan **Nobil Zeynalov**, 1986-cı ildə məktəb direktoru vəzifəsinə təyin olunmuşdu.

16 fevral 1992-ci ildə, Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən yönləndirilən erməni silahlı birləşmələrinin Qaradağlı kəndinə növbəti hücumu zamanı baş verən döyüşdə şəhid olmuşdur.

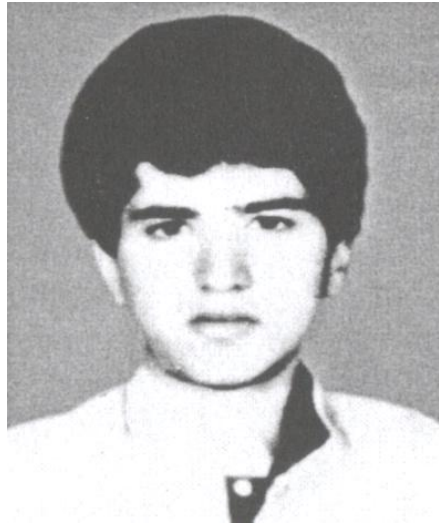
Xanahı Həbib oğlu Hüseynov – 1969-cu il dekabrın 12-də Qaradağlı kəndində doğulmuş, orta təhsilini Qaradağlı məktəbində almışdır. Anası ermənilər tərəfindən qətlə yetirilmişdir.

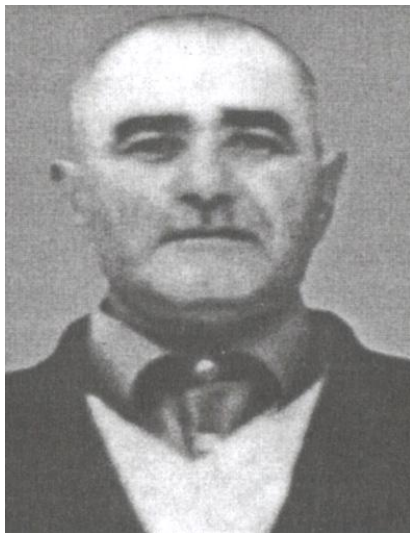
Asayış keşikçisi olan **Xanahı** Qaradağlının müdafiəsində sonadək igidliklə iştirak etmiş, 16 fevral 1992-ci ildə şəhid olmuşdur.

Altay Məhəmməd oğlu Həsənov – 1970-ci il may ayının 5-də Qaradağlı kəndində doğulmuş, orta təhsilini Qaradağlı məktəbində almışdır. O, cəsur və qorxmazlığı ilə seçilirdi.

Hər zaman müdafiənin ön sırasında olan **Altay** da, 16 fevral 1992-ci il tarixdəki məlum düşmənlə hücumunu dəf edrkən, igidliklə döyüşərək şəhid olmuşdur.

Əsgər Səməd oğlu Hüseynov – 1922-ci ildə Qaradağlı kəndində doğulmuş, doğulduğu kənddə ibtidai təhsil almışdır. II Dünya Müharibəsinin iştirakçısı olan **Əsgər Hüseynov**, Berlinə kimi şərəfli döyüş yolu keçmişdir.

16 fevral 1992-ci il tarixdə erməni silahlı birliklərinin Qaradağlı kəndinə növbəti hücumu zamanı evinə yaxınlaşan ermənilərə müqavimət göstərərəkən qətlə yetirilib.

**17 FEVRAL 1992-Cİ İLDƏ – QARADAĞLININ İŞĞAL
EDİLDİYİ GÜN ŞƏHİD OLANLAR:**

Əliqismət Qara oğlu Kərimov – 1969-cu il fevral ayının 26-da Qaradağlı kəndində doğulmuş, Qaradağlı kənd orta məktəbini bitirmişdir. Vətən torpaqlarının qorunmasında igidliyi ilə daim fərqlənən polis əməkdaşı **Ə.Kərimov**, erməni silahlı birlikləri ilə mübarizədə həmişə öndə olardı.

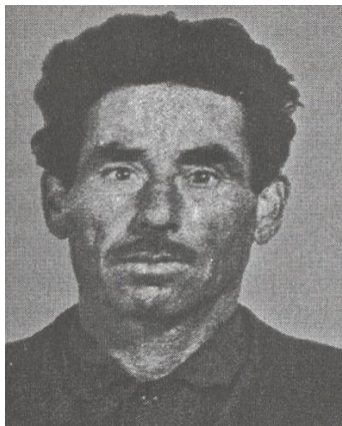
17 fevral 1992-ci ildə Qaradağlı kəndinə ermənilərin qəti hücumu nəticəsində **Əliqismət** hər iki ayağından yaralanmış və xeyli qan itirmişdi. Saat 16.00 radələrində Ermənistan silahlı qüvvələri Qaradağlıni işğal edincə... **Əliqismət** gözlərini əbədi olaraq həyata yumdu.

Manaf İslam oğlu Dadaşov - 1973-cü ildə Qaradağlı kəndində doğulmuş, Qaradağlı kənd orta məktəbində təhsil almışdır. O, 15 fevral 1992-ci ildə erməni silahlı birləşmələrinin Qaradağlı kəndinə hücumu zamanı 1 sayılı müdafiə postunda keşik çəkirdi. Həmin gün həmkəndliləri **Nobil Zeynalov, Altay Hüseynov və Xanlı Həsənov** qəhrəmancasına şəhid oldu. Onlar-

dan bir az aralıda mövqe tutan **Manaf** isə ayaqlarından ağır ya-

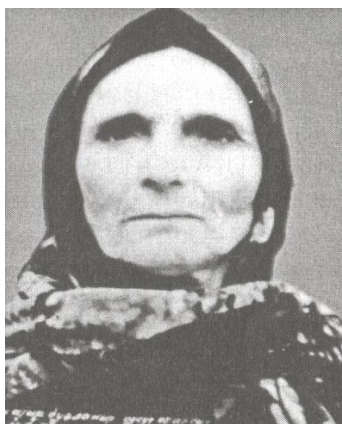
ralanaraq yerimə qabiliyyətini itirdi. Böyük çətinliklə, sürünə-sürünə özünü həmkəndlilərinin olduğu digər müdafiə məntəqəsinə çatdıra bilsə də, o da fevral ayının 17-də gözlərini əbədi olaraq yumdu...

Rəşid Həşim oğlu Bayramov –

1927-ci ildə Qaradağlı kəndində doğulmuş, doğulduğu kənddə ibtidai təhsil almışdır. Kənd sakinlərinin böyük sayğısını qazanmış **Rəşid Bayramov**, amansız müharibənin gedişində iki övladını (**Soltan Bayramov** və **Nazənim Quliyeva**) itirmişdi. 60 yaşlı bu ağsaqqal özü də, 17 fevral 1992-ci ildə Ermənistan silahlı qüvvələrinin Qaradağlı kəndinə növbəti hücumu zamanı düş-

mən gülləsinə tuş gələrək həlak olmuşdur... (Onun digər oğlu **Elmidar Bayramov** isə fevral ayının 17-də Qaradağlı kəndi işğal olunan zaman əsir götürülərək qətlə yetirilib.)

Zibər Abdihüseyn qızı Rüstə-

mova – 1918-ci ildə Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Onun bütün ömrü doğma kəndində keçmişdir. **Zibər Rüstəmovə** kənd sakinləri tərəfindən hər zaman sayğı ilə qarşılanan mehriban bir ağbirçək idi.

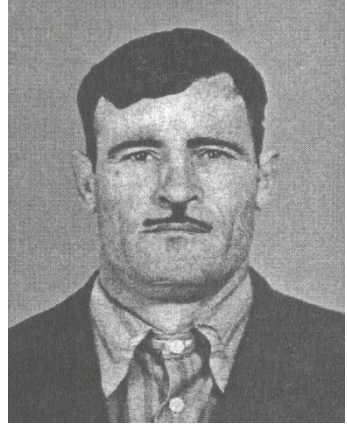
17 fevral 1992-ci ildə ermənilərin Qaradağlı kəndini işğal günündə öz həyatində həlak edilmişdir...

Arif İbrahim oğlu Bayramov –

1940-cı il oktyabr ayının 1-də Qaradağlı kəndində doğulmuş, Qaradağlı kənd məktəbini bitirmişdir.

Halal zəhmətlə dolanan **Arif Bayramov** doqquz övlad atası idi.

Qaradağlının müdafiəsi zamanı ermənilərin snayperdən açdığı atəşlə qətlə yetirilmişdir.

SOYQIRIM AKTININ SƏHİFƏLƏRİ...

Ermənistan Silahlı Qüvvələrinin mənsuqları əsir götürdük-ləri kənd sakinlərinin olduğu “KAMAZ” markalı yük avtomobil-lərini müxtəlif yerlərdə, o cümlədən Qaradağlı-Xankəndi yo-lu üzərində yerləşən erməni kəndlərində saxlayır, vəhşi ritual nümayiş etdirirlərmiş kimi həmin kəndlərdən toplanmış insan-ların gözləri qarşısında günahsız insanları birbaşa atəşlə qətlə yetirir, öz hərəkətlərindən “yırtıcı zövq”ü alır... sonra yenidən yola davam edirdilər...

*İlk öncə “Pir”də gerçəkləşdirilən bu qeyri-insani hərəkət, sonra “Bəylik Bağı” adlanan yerdə baş verdi. Əksəriyyəti gənclər olmaqla, 23 nəfər azərbaycanlı ermənilər tərəfindən güllələndi, əksəriyyəti yaralı halda “silos quyusu”na tökülərək üzərləri torpaqlandı... - Bu barədə hadisənin canlı sahidi, həmin gün təsədiif nəticəsində sağ qalan **Vidadi Qardaşxan oğlu Hüseynov** bilgi vermişdir.*

Hadisənin dəhşəti yalnız o deyil ki, ermənilər gənc azərbaycanlıları güllələyirdi, bundan daha dəhşətlisi odur ki, atanın-ananın, qardaşın gözləri qarşısında onların doğmaları güllələnirdi. Şahid danışır ki, gənclər sinələrini açaraq daha öncə güllələnmək istəyirdi ki, başqalarının dəhşətini görmədən həlak olsunlar...

Əsirlərin bəziləri elə oradaca güllələnmiş, qalanları isə yaralı halda Xankəndinə aparılaraq, daha ağır aqibətə urcah edilmişlər...

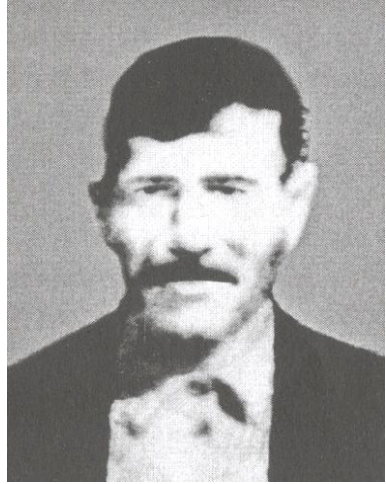
“Bəylik Bağı”ndan sonra azərbaycanlıların qanı axıdılan növbəti “duracaq”... “Zəki Bulağı” deyilən yer oldu. Aşağıda ardıcıl olaraq “Pir”, “Bəylik Bağı” və “Zəki Bulağı”nda, habelə ermənilərin məskunlaşdığı Ningi (Cəmiyyət) kəndində qətl edilməmiş azərbaycanlılar haqqında qısa bilgi verilir:

SOYQIRIM AKTININ “PİR” SƏHİFƏSİ...

Eldar İsa oğlu Dadaşov - 1939-cı il fevral ayının 6-da Qaradağlı kəndində doğulmuş, Qaradağlı kənd yeddi illik məktəbini bitirmişdir. El-obanın saygın sakinlərindən idi. 17 fevral 1992-ci il tarixdə Qaradağlı kəndi işğal olunduqdan sonra digər həmkəndliləri və oğlu **Uğur** ilə birlikdə ermənilər tərəfindən girov götürülən **Eldar Dadaşov**, kəndin kənarında – “Pir” adlanan yerdə qətlə yetirilmişdir. Oğlu **Uğur** isə kəndin 2 km.-dəki “*Bəylik Bağı*” deyilən yerdə güllələnmişdir.

Şahmurad Abdihüseyn oğlu Hüseynov – 1928-ci ildə Qaradağlı kəndində doğulmuş, Qaradağlı kənd məktəbində ibtidai təhsil almışdır. Yeddi uşaq atası, olduqca qonaqpərvər və dostcanlı insan olan **Şahmurad Hüseynov**va kənd sakinləri hər zaman sayğı ilə yanaşırdılar. 17 fevral 1992-ci il tarixdə Qaradağlı kəndi işğal olunduqdan sonra digər həmkəndliləri ilə birlikdə əsir götürülmüş və kəndin kənarında – “Pir”də hamının gözü qarşısında qətlə yetirilmişdir.

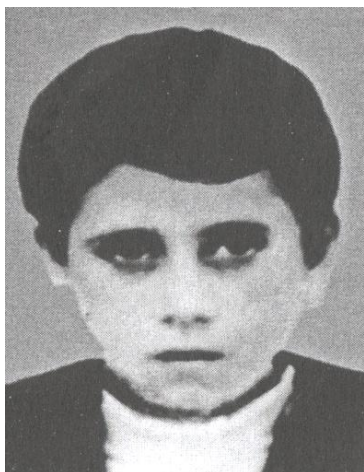

Dəmir Musa oğlu Hüseynov – 1920-ci ildə Qaradağlı kəndində doğulmuş, Qaradağlı kənd məktəbində ibtidai təhsil almışdır. II Dünya Müharibəsi iştirakçısı olmuş, şərəfli döyüş yolu keçmişdir. Səkkiz övlad boyudub boya-başa çatdırmış **Dəmir Hüseynov**, ailəsini halal zəhmətlə dolandıran zəhmətkeş insan idi. 17 fevral 1992-ci il tarixdə Qaradağlı kəndi işğal olunduqdan sonra nəvəsi 17 yaşlı **Fədail** (**Fədailin** ata-

sı **Zülfüqar** 1991-ci il mart ayının 9-da ermənilər tərəfindən qətlə yetirilmişdi) və digər həmkəndliləri ilə birlikdə əsir götürülmüşdür.

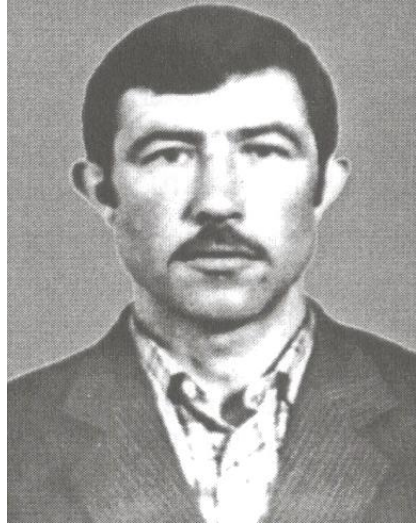
Ermənilər əsir götürdükləri kənd sakinlərindən əsasən gəncələri seçərək başqa maşınlara yığarkən **D.Hüseynov** nəvəsinə həyan olmaq üçün onunla eyni avtomobilə minir. Ermənilər yük avtomobilini “Pir”də saxlayınca, onu da nəvəsi **Fədail**ə birgə yerə düşürüb güllələyirlər...

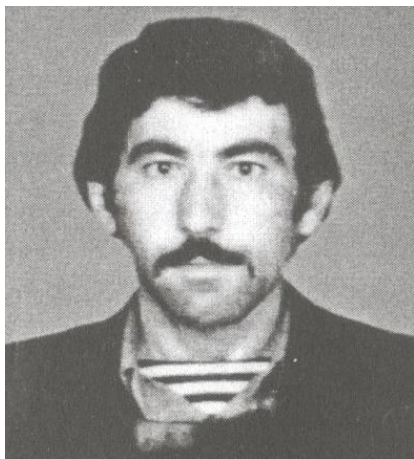
Fədail Zülfüqar oğlu Hüseynov – 1975-ci ildə Qaradağlı kəndində anadan olmuşdur. Qaradağlı kənd orta məktəbinin şagirdi idi. Şəhid övladı olan **Fədail** (yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi), 17 fevral 1992-ci ildə Qaradağlı kəndinin ermənilər tərəfindən işğalı zamanı digər həmkəndliləri ilə birgə girov götürülmüş, “Pir”də babası ilə birgə güllələnmişdir.

SOYQIRIM AKTININ “BƏYLİK BAĞI” SƏHİFƏSİ...

Telman Tevon oğlu Tağıyev –1953-cü il fevral ayının 20-də Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Keçmiş Martuni beynəlmiləl orta məktəbini bitirmişdi. Beş övlad atası olan **Telman Tağıyev** Qaradağlı kənd orta məktəbində maşınşünaslıqdan dərs deyirdi. O, Qaradağlı kəndinin qorunmasında fəal iştirak etmişdir.

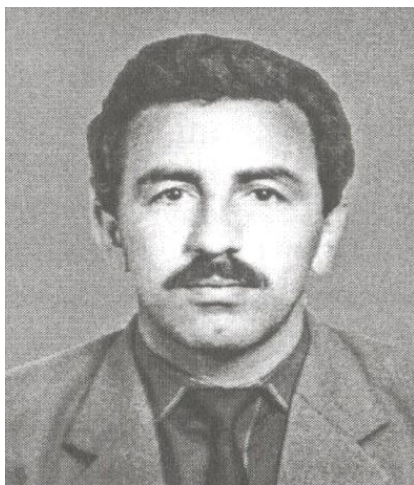
Bəlli olduğu kimi, Qaradağlının işğal edildiyi gün kəndin yüzdən artıq sakini əsir götürülmüşdü. Kəndin 2 km.-dəki “Bəylik Bağı” adlanan ərazidə əsasən cavanların olduğu “əsir daşıyan avtomobil” saxlanılaraq, əsirlərin bir bölümü burada güllələnmişdir. Şahid ifadəsi ilə təsdiq olunub ki, gənc azərbaycanlılar avtomobildən yerə atlanaraq, əli silahlı ermənilərin üzərinə gedərək, “Qarabağ bizimdir”, “Bu torpaqlar heç vaxt sizin olmayacaq!” deyərək etiraz səslərini ucaldırmışlar... Məhz bu vaxt **Telman Tağıyev** əlində gizlətdiyi qumbaranı partlatmağa macal taparaq, özü ilə yanaşı bir neçə erməni silahlısını da həlak etmişdir.

Faiq Həsərət oğlu Tağıyev
– 1961-ci il yanvar ayının 2-də Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kənd orta məktəbində təhsil almışdı. Dörd övlad atası idi.

Ermənistan silahlı qüvvələri Qarabağda azərbaycanlı əhaliyə qarşı silahlı basqınlara, terror hadisələrinə başladığıları zamandan **Faiq** də Vətənin müdafiəsinə qalxmışdı. Qaradağlı işğal edilincə, **Faiq** də əsir götürülmüş və “Bəylik Bağı”nda qətlə yetirilmişdir.

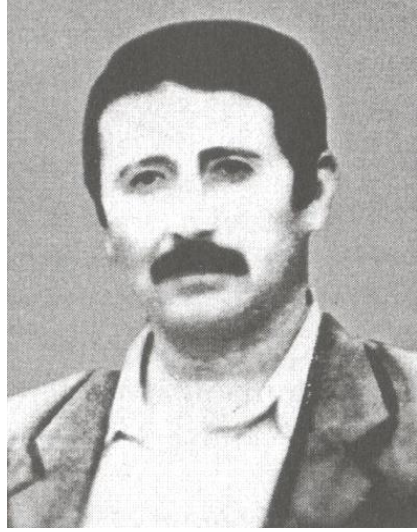
dağlı işğal edilincə, **Faiq** də əsir götürülmüş və “Bəylik Bağı”nda qətlə yetirilmişdir.

Ədalət Şahmar oğlu Məmmədov –1958-ci il may ayının 31-də Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kənd orta məktəbini bitirmişdi. Rusiya Federasiyasının Novocerkask Meliorasiya Mühəndisləri İnstitutunu bitirmişdir. Yüksək biliyə malik, işinə vicdanlı münasibət bəsləyən bir insan olan **Ə.Məmmədov**, el-obanın saygın insanlarından idi. O da Vətənin müdafiəsində iştirak edirdi. Bir müddət sonra isə **Ə.Məmmədov**, artıq Qaradağlı kənd könüllü özünümüdafiə dəstəsinin komandiri idi. Qaradağlı işğal edilincə, “Bəylik Bağı”nda güllələnənlərdən biri də o idi.

Ə.Məmmədov ailəli idi. İki övladı yadigar qalıb.

Məmməd Əmirxan oğlu Məmmədov –1950-ci il avqust ayının 28-də Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kənd əsas məktəbini, sonra isə keçmiş Martuni beynəlmiləl orta məktəbini bitirmişdi. Ardınca Şuşa Kənd Təsərrüfatı Texnikumunda oxuyan **M.Məmmədov**, uzun müddət ixtisası üzrə çalışmışdır. Ermənilərin torpaq iddialarının baş qaldırdığı vaxtdan

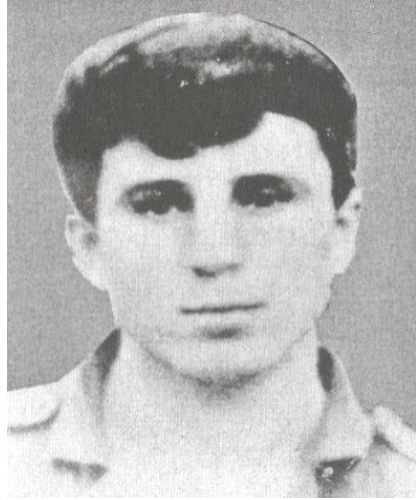

başlayaraq, digər həmkəndliləri kimi **M.Məmmədov** da doğma kəndini müdafiə edir, onun keşiyində dururdu.

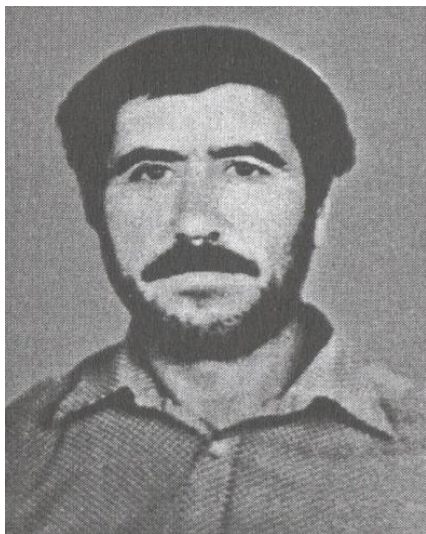
Qaradağlı işğal edilən gün “Bəylik Bağı”nda güllələnənlərdən biri də **M.Məmmədov** idi.

M.Məmmədov ailəli idi, beş övladı yadigar qalıb.

Ərəstun Ağalar oğlu Məmmədov – 1969-cu il avqust ayının 29-da Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kənd orta məktəbində təhsil almışdı. Yüksək əxlaqi keyfiyyətlərə malik olan **Ərəstun**, kəndin sayğılı gənclərindən idi. Doğma kəndin qorunmasında hər zaman ön sırada olan **Ərəstun** da, 1992-ci ilin 17 fevral günü ermənilər tərəfindən “Bəylik Bağı”nda güllələnmişdir.

Şahid ifadəsi ilə təsdiq edilmişdir ki, erməni silahlıları əsasən gənclərin olduğu avtomobili dayandıraraq, burada 10 nəfəri öldürəcəklərini, əgər on nəfər könüllü düşməsə onda hamını güllələyəcəklərini bildirincə, avtomobildən ilk olaraq **Ərəstun** yerə atılmış və sinəsini açaraq *“Vurun, vurun, əclaflar! Onsuz da Qarabağ bizim olacaq!”* deyərək hayqırmışdır. Və onun bu dirənişinə qarşılıq olaraq, Ermənistan silahlı qüvvələrinin əsgərləri avtomatın dolu darağını onun açıq sinəsinə boşaltmışlar...

Fehruz Mahmud oğlu Hüseynov – 1952-ci il may ayının 17-də Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kənd səkkiz illik məktəbini bitirmişdi. Sadə zəhmət adamı olan **F.Hüseynov**, fiziki cəhətdən güclü, mərd, qonaqpərvər bir insan idi. Vətəninə qorunmasında iştirak edən könüllülərdən idi.

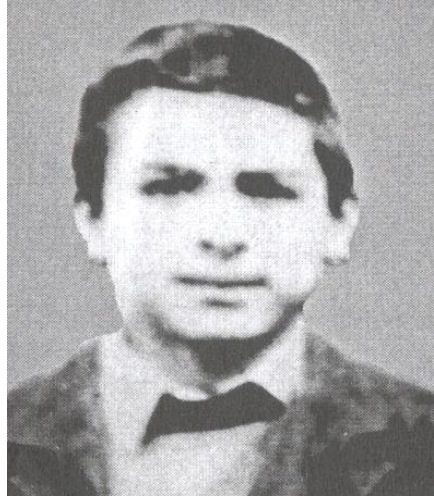
Qaradağlının işğal edildiyi gün **F.Hüseynov** da ermənilər tərəfindən əsir götürürülmüş və “Bəylik Bağı”nda güllələnərək qətlə yetirilmişdir.

F.Hüseynov beş övlad atası idi.

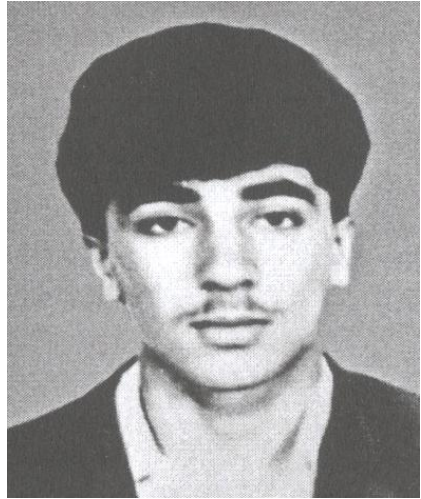
İbiş Həbib oğlu Hüseynov –1977-ci il iyun ayının 16-da Qaradağlı kəndində doğulmuşdu. Qaradağlı kənd orta məktəbinin şagirdi idi.

İbişin anası **Rahilə Hüseynova** hələ 8 sentyabr 1991-ci ildə ermənilər tərəfindən qətlə yetirilmişdi. 14 fevral 1992-ci ildə erməni silahlı birliklərinin kəndə növbəti hücumu zamanı **İbişin** qardaşı **Xanalı** şəhid olmuşdu.

Qaradağlı işğal olunan gün, **İbiş** və atası **Həbib Hüseynov** digər həmkəndliləri ilə birlikdə erməni silahlıları tərəfindən əsir götürülmüşdü. **İbiş** “Bəylik Bağı”nda köksündən gül-lələnmişdir. (**İbişin** atası **Həbib Hüseynov** isə ermənilər yaşayan Cəmiyyət kəndində qətlə yetirilmişdir.)

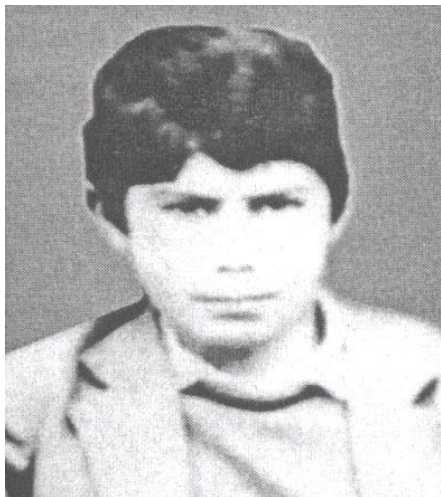

Nəbi Mütəlib oğlu Quliyev –1971-ci il dekabr ayının 22-də Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kənd orta məktəbini bitirmişdi. İdmana böyük marağı olan **Nəbi**, sərbəst gülüş üzrə keçirilən yarışlarda həmişə yüksək yerlər tuturdu. Doğma kəndinin ağır günlərində müdafiənin ön sıralarında olmuşdur. Özəlliklə, 1992-ci il fevralın 15-i, 16-sı, 17-i tarixlərdə kəndin mü-

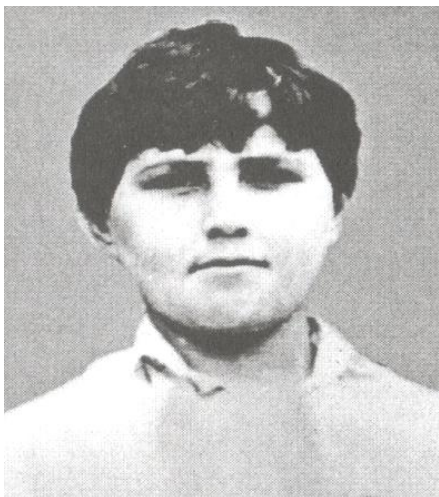
dafiasində qəhrəmancasına mübarizə aparmışdır.

Ermənilərin “Bəylik Bağı”nda güllələdiyi cavanlardan biri də **Nəbi** idi...

Xaliq Məhərrəm oğlu Əliyev – 1975-ci il avqust ayının 1-də Qaradağlı kəndində doğulmuşdu. Qaradağlı kənd orta məktəbində oxuyurdu. Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü başlananda **Xaliqin** 13 yaşı vardı.

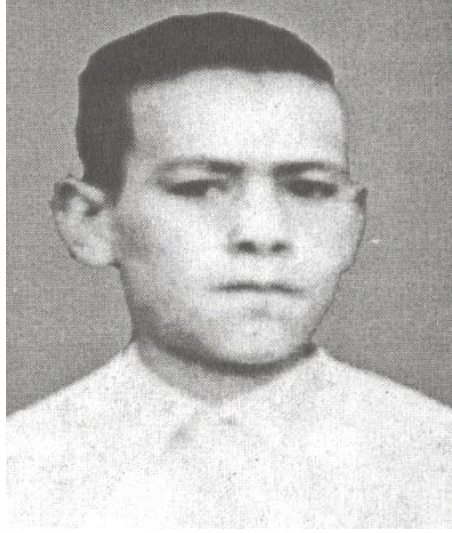
Qaradağlının işğal günü əsir götürülərək, “Bəylik Bağı”nda” güllələnənlərdən biri də **Xaliq** idi.

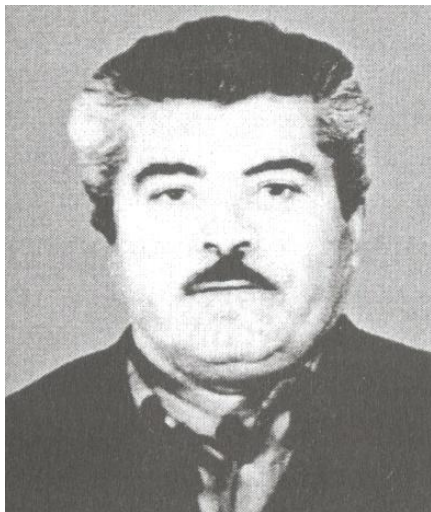
Aftandil Xanlar oğlu Nəgıyev – 1977-ci il avqust ayının 22-də Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kənd orta məktəbinin şagirdi idi. Təbiətə sakit, olduqca tərbiyəli, dərslərində çalışqan bir şagird olan **Aftandili** müəllimləri də, şagird yoldaşları da çox sevirdilər. 17 fevral 1992-ci ildə Qaradağlı işğal olunduqdan sonra qardaşı **Seyyur**la birgə əsir götürülmüş **Aftandil** də “Bəylik Bağı”nda qətl edilmişdir. (Digər “əsir

daşıyan avtomobil”də olan qardaşı **Seyyur** isə çənə nahiyəsindən güllə yarası almış və yalnız təsadüf nəticəsində sağ qalmışdır.

Niftalı Bakir oğlu Hüseynov – 1975-ci ildə Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kənd orta məktəbinin şagirdi idi. Cəlb olunduğumuz bu ədalətsiz və amansız müharibə balaca **Niftalın** da qəlbində sağalmaz yaralar qoymuşdu. 1991-ci il sentyabr ayının 8-də ermənilərin törətmiş olduqları terror aktı nəticəsində onun anası **Qənirə xanım** həlak olmuş, bacısı **Gülzəndə** isə onurğa sütunundan ağır güllə yarası almışdı. (**Gülzəndə** bir qədər sonra - 23 iyun 1992-ci ildə onurğasındakı sağalmaz güllə yarasından dünyasını dəyişmişdir.)

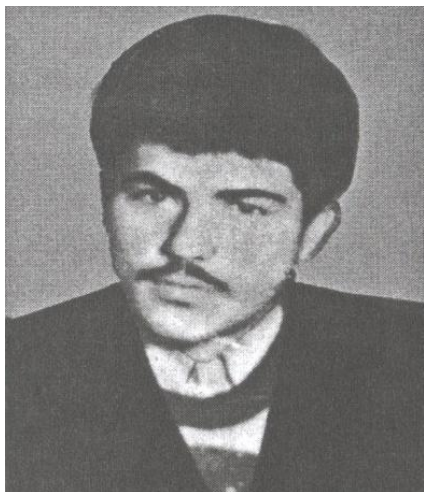

Qaradağlı işğal olunduqda əsir götürülmüş **Niftalı** da “Bəylük Bağı”nda qətl edilmişdir...

Məhi Surxay oğlu Rəhimov – 1922-ci ildə Xocavənd rayonunun Əmirallar kəndində doğulmuş, doğulduğu kənddə ibtidai təhsil almışdır. Sonralar Qaradağlıya köçən **Məhi Rəhimov**, təsərrüfatda çalışmış, az vaxt ərzində kənd sakinləri ilə qaynayıb-qarışmış, camaatın sayğısını qazanmışdır. Kəndin qorunmasında digər həmkəndliləri ilə çiyin-çiyinə dayanan **M.Rəhimov** da, 17

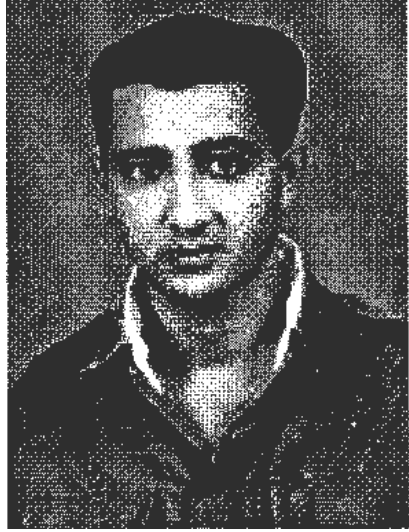
fevral 1992-ci ildə digər kənd sakinləri ilə yanaşı girov götürülmüş və “Bəylik Bağı”nda ermənilər tərəfindən qətl edilmişdir.

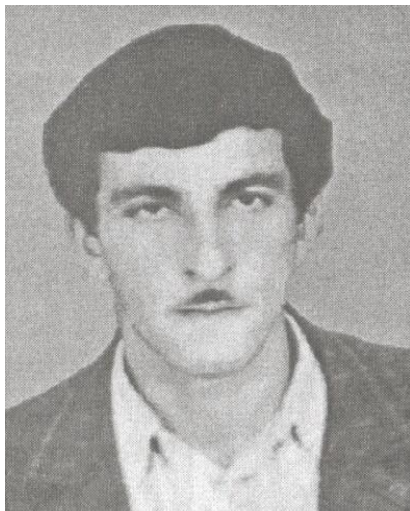
Uğur Eldar oğlu Dadaşov – 1975-ci ildə Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kənd orta məktəbinin şagirdi idi. Xarakterli, qorxmaz bir yeniyetmə olan **Uğur**, kəndi erməni təcavüzündən qoruyanların sırasına qoşulmuşdu.

17 fevral 1992-ci ildə digər kənd sakinləri ilə yanaşı **Uğur** və atası **Eldar Dadaşov** da ermənilər tərəfindən əsir götürülmüşdü. Erməni vandalları atanı kəndin qırağında - **Uğurun** gözləri qarşısında qətl etmiş, onun özünü isə “Bəylik Bağı”nda qətlə yetirmişlər.

Rəhim Möykəmə oğlu Doluxanov – 6 dekabr 1969-cu ildə Xocavənd rayonunun Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. 1986-cı ildə Qaradağlı kənd orta məktəbinin səkkizinci sinfini bitirib. Həmin il Abşeron rayonu 147 sayılı Orta Texniki Peşə Məktəbinə daxil olur. 1989-cu ildə peşə məktəbini bitirib. 1989-cu ilin noyabrında hərbi xidmətə çağırılan Rəhim, SSRİ Silahlı Qüvvələrindən tərxis olunduqdan sonra Qaradağlı kəndinə qayıdaraq və kənd özünümüdafiə dəstəsinə qoşulub.

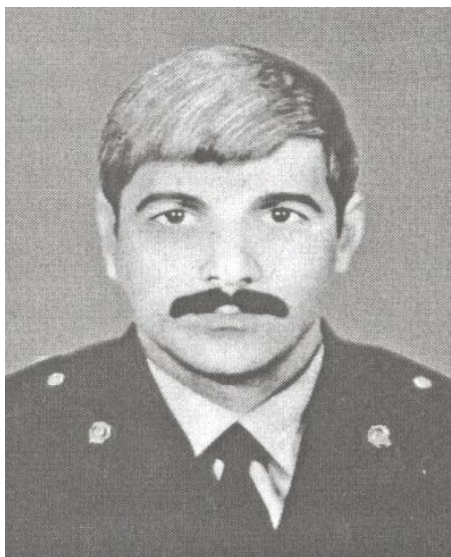
Qaradağlının işğal günü əsir götürülən Rəhim "Bəylik Bağı"nda qətlə yetirilib.

Mobil Mürsəl oğlu Vəliyev – 1952-ci ildə Ağdam şəhərində doğulmuş, həmin şəhərdə orta təhsil almışdır. Sonralar Qaradağlıya köçən **Mobil**, sadə, zəhmətkeş, xeyirxah bir insan idi. Erməni təcavüzkarlığı başlayandan Qaradağlının özünümüdafiasında o da iştirak edirdi.

Qaradağlı kəndi işğal olunan gün ermənilər tərəfindən əsir götürülmüş və “Bəylik Bağı”nda qətlə yetirilmiş azərbaycanlılardan biri də o idi.

Ailəli idi, altı övladı yadigar qalıb.

Qərib Həsərət oğlu Mustafayev – 1962-ci iyul ayının 1-də Beyləqan rayonunun Dünyamalılar kəndində doğulmuş, Dünyamalılar kənd orta məktəbində təhsil almışdır. (Qəribin əslən Qaradağlı kəndindən olan atası 1981-ci ildə ailəlikcə yenidən doğma kəndinə dönmüşdü.)

Ermənilərin Qaradağlıya hücumları başlayandan **Q.Mustafayev** də, Qaradağlı Milis (- o zamankı adı

ilə) Bölməsinin gənc əməkdaşlarından biri kimi kəndin qorunmasında iştirak edirdi.

Qaradağlı kəndi işğal olunan gün - 17 fevral 1992-ci ildə ermənilər tərəfindən əsir götürülmüş **Q.Mustafayev** də, “Bəylik Bağı”nda qətlə yetirilmişdir.

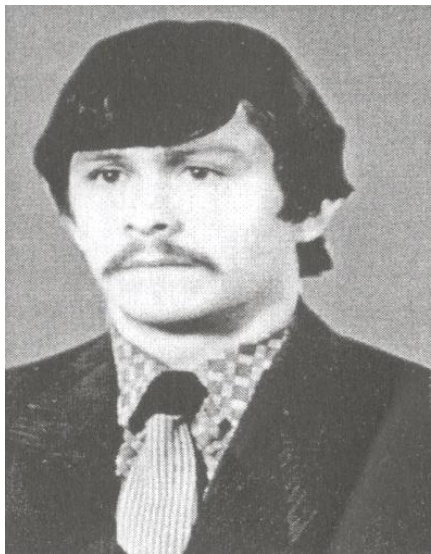
Ailəli idi, iki övladı yadigar qalıb.

Nəsimi Kazım oğlu Kazımov – 1968-ci il iyul ayının 15-də Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kənd orta məktəbini bitirmişdi. Qısa, ancaq şərəfli bir ömür yaşayan, Vətən yolunda şəhid olan oğullardan biri də Qaradağlı Milis Bölməsinin əməkdaşı olan **N.Kazımov** idi.

Qaradağlı kəndi düşmən tərəfindən işğal olunan gün, kəndin sağ qalan sakinləri ilə bir yerdə **Nəsimi** də əsir götürülmüş və “Bəylik Bağı”nda qətlə yetirilmişdir.

Nəsimi Kazımov hələ ailə həyatı qurmamışdı.

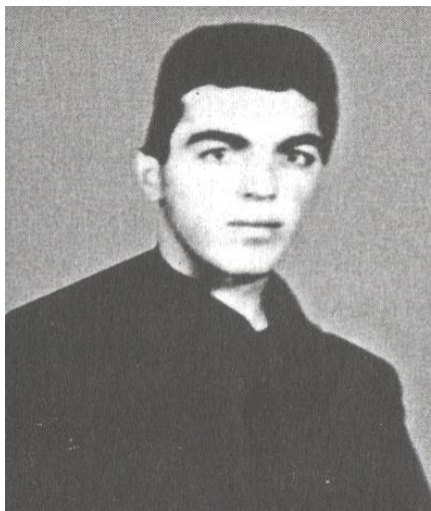

Zakir Gülüm oğlu Tağıyev – 1963-cü il noyabr ayının 20-də Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kənd orta məktəbini bitirmişdi. Şuşa Kənd Təsərrüfatı Texnikumundan məzun olduqdan sonra Qaradağlı kənd Mədəniyyət Evinin direktoru vəzifəsində çalışırdı. Ermənistanın Azərbaycan torpaqlarına işğalçılıq hərəkətləri başlandıqdan sonra **Zakir** də kəndin müdafiəsinə qalxmışdı. O da 17 fevral 1992-ci

ildə əsir götürülmüş və “Bəylik Bağı”nda qətlə yetirilmişdir.

Zakir ailəli idi, bir qız övladı yadigar qalıb.

Nahid Adil oğlu Hüseynov –1971-ci il noyabr ayının 17-də Qaradağlı kəndində doğulmuş, Qaradağlı kənd orta məktəbini bitirmişdir. O, idmanın sərbəst gülüş növünə maraq göstərir, bu növ üzrə qatıldığı yarışlarda həmişə uğurla çıxış edirdi. Doğma yurdunun qorunması uğrunda igiliklə mübarizə apararaq şəhid olan oğullarımızdan biri də **Nahid** idi. 1992-ci ilin 17 fevral günü

Qaradağlı düşmənlər tərəfindən işğal olununca, **Nahid** də kəndin sağ qalan digər sakinləri kimi ermənilər tərəfindən əsir götürülmüş, “Bəylik Bağı”nda güllələnmişdir.

Nahid şəhid olarkən 21 yaşı vardı, hələ subay idi.

Alov Əfqar oğlu Əzizov – 1968-ci il sentyabr ayının 1-də Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kənd orta məktəbini bitirmişdi. Hərbi xidmətini Sovet Ordusu tərkibində Əfqanıstanda keçmiş, tərxis olunduqdan sonra təhsilini davam etdirmək üçün Azərbaycan Pedaqoji Rus dili və Ədəbiyyatı İnstitutunun (- indiki BSU) qiyabi şöbəsinə daxil olmuşdu. O, Qaradağlı kənd orta məktəbində “Rus dili” fənnini tədris edirdi.

Dağlıq Qarabağda cərəyan edən hadisələr, Qaradağlı kəndində durumun günü-günündən gərginləşməsi **Alovu** da kitab-qələmi silahla əvəz etməyə, doğma yurdun müdafiəsinə qalxmağa vadar etmişdi. 1992-ci ilin yanvar ayının 12-də ermənilərin kəndə növbəti həmləsinin qarşısı alınarkən o, ayağından yaralanmışdı. Çətinliklə Ağdam xəstəxanasına çatdırılan **Alov**, üç günlük müalicədən sonra yenidən Qaradağlıya qayıtmışdı.

1992-ci ilin 17 fevralında – kəndin işğal günü əsir götürülən **Alov** və qardaşı **Atəş** otuz nəfərə yaxın həmkəndlisi ilə birgə “Bəylik Bağı”nda ermənilər tərəfindən güllələnərək qətlə yetirilmişdir.

Alov Əzizov subay idi.

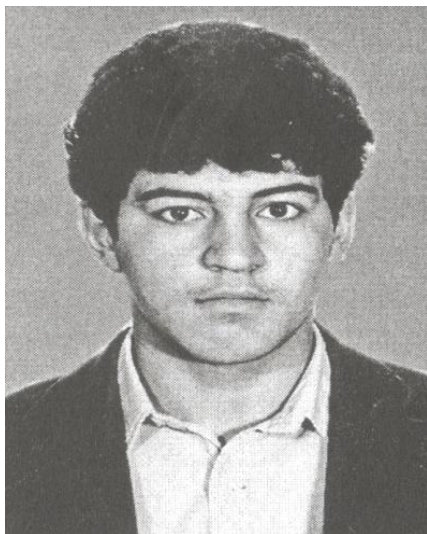

Atəş Əfqar oğlu Əzizov – 1971-ci il fevral ayının 13-də Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kənd orta məktəbini bitirmişdi. 1990-cı ildə Azərbaycan Texnologiya İnstitutuna (indiki Azərbaycan Texnologiya Universiteti) daxil olmuşdu.

Kəndinin müdafiəsində dayanan gənclərin sırasında **Atəş** də var idi. Qaradağlı işğal olunanda əsir götürülən **Atəş** və (artıq yuxarıda da bilgi verdiyimiz kimi) böyük qardaşı **Alov**

digər həmkəndliləri ilə birgə “Bəylik Bağı”nda düşmənlər tərəfindən güllələnərək qətlə yetirilmişdir.

Qardaşı **Alov** kimi **Atəş** də hələ subay idi.

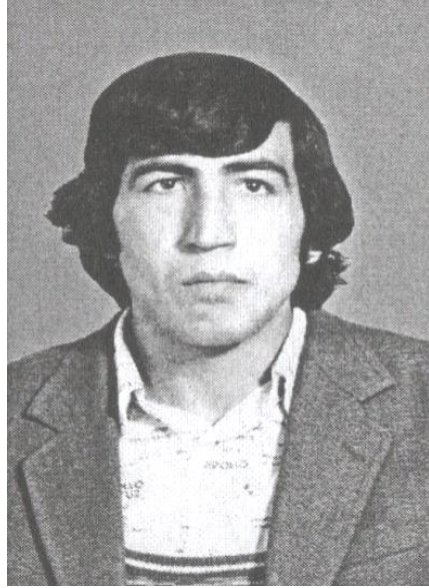

Talib Yaqub oğlu Mustafayev – 1973-cü il yanvar ayının 26-da Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kənd orta məktəbində təhsil almışdı. Uşaqlıqdan idmanın karate növü ilə məşğul idi. Bir müddət Rusiyanın İrkutsk vilayətində yaşayan **Talib**, burda Texniki Peşə Məktəbinə daxil olmuşdu. Erməni təcavüzkarlığı şiddətlənəndə **Talib** doğulub boya-başa çatdığı kəndə qayıtmış və özü-

nümüdafiə dəstəsinə qoşulmuşdu.

Qaradağlı işğal olunarkən, kəndin sağ qalmış sakinləri ilə birgə əsir götürülən **Talıb** da “Bəylik Bağı”nda düşmənlər tərəfindən güllələnərək qətlə yetirilmişdir.

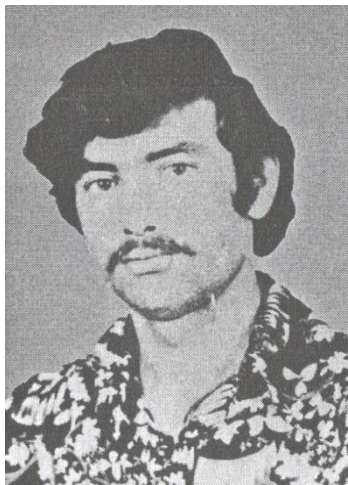
Zahid Zeynal oğlu Əliyev – 1955-ci il oktyabr ayının 1-də Beyləqan rayonun Əlinəzərli kəndində doğulmuş, ibtidai təhsilini Əlinəzərli kəndində almışdır. Sonra ailəsi Qaradağlı kəndinə köçdüyündən, **Zahid Əliyev** orta təhsilini Qaradağlıda davam etdirmişdir. Ardınca Bərdə şəhər 47 sayılı Texniki Peşə Məktəbinə daxil olmuş **Zahid Əliyev**, burada tam kursu başa vurduqdan sonra, təhsilini artırmaq üçün Şuşa Kənd Təsərrüfatı Texnikumunun qiyabi şöbəsinə daxil olmuşdu.

O, Nəriman Nərimanov adına kolxozda xəzinədar vəzifəsində çalışırdı. Ermənistanın təcavüzkarlığı açıq xarakter alanda, **Zahid** də doğma yurdun müdafiəsinə qalxmışdı.

Qaradağlı kəndi işğal olunarkən kəndin digər sakinləri ilə bir yerdə əsir götürülən **Zahid**, “Bəylik Bağı”nda güllələnərək qətlə yetirilmişdir.

Dörd övladı yadigar qalıb.

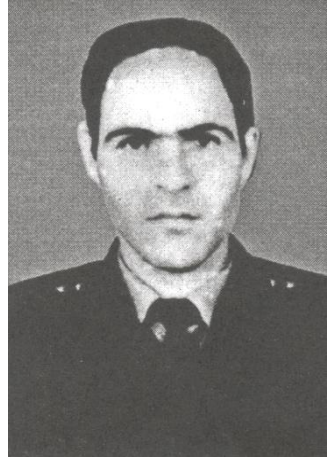
Mirzəli Nüsrət oğlu Quliyev – 1952-ci il aprel ayının 15-də Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kənd məktəbində nata-mam orta təhsil almışdı.

O, Qaradağlıda əmək fəaliyyəti ilə məşğul idi. Erməni təcavüzkarlığı başlayanda **Mirzəli** də, kəndin özünümüdafiə dəstəsinə qoşulmuşdu. Qaradağlı kəndi ermənilər tərəfindən işğal olununca, kəndin sağ qalmış digər sakinləri ilə bir yerdə əsir götürülmüş **Mirzəli**, “Bəylik Bağı”nda güllələnərək qətlə yetirilənlərdən biridir.

Mirzəlinin beş övladı yadigar qalıb.

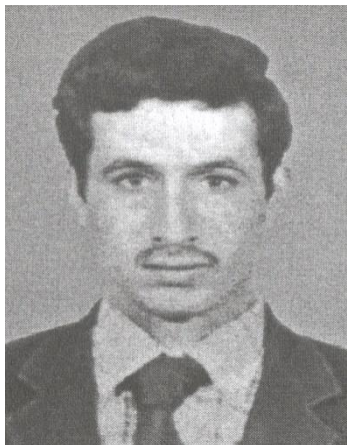
SOYQIRIM AKTININ “ZƏKİ BULAĞI” SƏHİFƏSİ...

Sərvər İldırım oğlu Abbasov – 1962-ci il noyabr ayının 10-da Qaradağlı kəndində doğulmuş, Qaradağlı kənd orta məktəbində təhsil almışdır. Ali təhsilini Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı İnstitutunun (indiki Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti) Aqraromluq fakültəsində almış və mütəxəsis kimi doğma kəndinə qayıtmışdır.

Sərvər Abbasov el-oba içərisində saygılı insanlardan idi. 1991-ci ilin yanvar ayında o, milis leytenantı olaraq, Qaradağlı kəndinə sahə müvəkkili vəzifəsinə təyin olunmuşdu. Kəndin erməni silahlılarından qorunmasında onun və digər həmkarlarının bəlli xidmətləri olmuşdur. 17 fevral 1992-ci ildə Qaradağlı məlum işğala uğradı, kəndin bir çox sakinləri kimi **S.Abbasov** da ermənilər tərəfindən əsir götürüldü və “Zəki bulağı” deyilən yerdə təcavüzkarlar tərəfindən güllələnərək qətlə yetirildi.

S. Abbasovun iki övladı yadigar qalıb.

Elmidar Rəşid oğlu Bayramov – 1960-cı il oktyabr ayının 20-də Qaradağlı kəndində doğulmuş, Qaradağlı kənd orta məktəbində təhsil almışdır. Ardınca Ağdam Kənd Təsrüfatı Texnikumuna daxil olmuş və orada tam kursu başa vuraraq aqronomluq ixtisasına yiyələnmişdi.

Qaradağlı kolxozunda üzümçülük briqadiri kimi çalışmağa başlayan **Elmidar**, bacarıqlı bir insan kimi tezliklə hamının sayğısını qazanmışdı. Məlum Qarabağ olayları – Ermənistanın Azərbaycan torpaqlarına hərbi təcavüzkarlığı başlanandan sonra **Elmidar** da vətənin müdafiəsinə atılmışdı.

(1991-ci il yanvar ayının 9-da onun qardaşı **Sultan**, sentyabr ayının 8-də isə bacısı **Nazənim** ermənilər tərəfindən qətlə yetirilmişdi.)

Qaradağlı kəndi ermənilər tərəfindən işğal olunanda o da əsir götürülənlər arasında idi. **Elmidar**ın olduğu yük avtomobili “Zəki bulağı”nda dayandırılmış və o, təcavüzkarlar tərəfindən güllələnərək qətlə yetirilmişdir.

Ailəli idi, iki qız övladı yadigar qalıb.

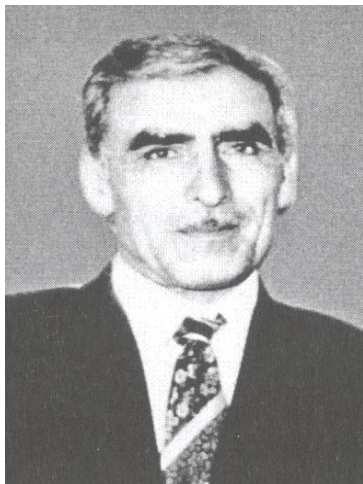
SOYQIRIM AKTININ NINGİ (CƏMIYYƏT) SƏHİFƏSİ...

Zahid Əyyub oğlu Xəlilov
– 1949-cu il noyabr ayının 12-də Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kənd orta məktəbinin səkkizinci sinifini bitirmiş, ota təhsilini isə Martuni beynəlmiləl məktəbində başa vurmuşdu. Ardınca Şuşa Kənd Təsərrüfatı Texnikumuna daxil olan **Z.Xəlilov**, burada baytarlıq ixtisasına yiyələnmişdi. Ermənistanın Azərbaycan torpaqlarına qarşı təcavüzə başlaması **Z.Xəlilovu** da Vətənin müdafiəsinə qaldırmışdı və o, kənd özünümüdafiə dəstəsində öz yerini almışdı.

Qaradağlı Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunca girov götürülənlərdən biri də **Z.Xəlilov** idi. Onun da mindirildiyi yük avtomobili ermənilərin məskunlaşdırıldığı Ningi (Cəmiyyət) kəndində dayandırılmış və o, təcavüzkarlar tərəfindən qətlə yetirilmişdir.

Ailəli idi. İki övladı yadigar qalıb.

Həbib Həməzə oğlu Hüseynov – 1938-ci ildə Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kəndində poçt müdiri vəzifəsində işləyirdi. **Həbib Hüseynov** dürüst, hamı ilə xoş ünsiyyət yaratmağı bacaran insan idi. Cəlb olunduğumuz ədalətsiz və elan olunmamış müharibə onun ailəsinə böyük bədbəxtliklər gətirdi. 8 sentyabr 1991-ci ildə həyat yoldaşı **Rahilə xanım**, 16 fevral 1992-ci ildə oğlu **Xanah** ermənilər tərəfindən qətlə

yetirilmişdi.

Fevralın 17-də isə **Həbib Hüseynov** özü və məktəbli oğlu **İbiş** ermənilər tərəfindən əsir götürülmüşdür. Əsirlər zorla yük maşınlarına mindirilərkən ata və oğul bir-birindən ayrı düşmüş, (artıq yuxarıda bilgi verdiyimiz kimi) İbiş “Bəylik Bağı”nda qətlə yetirilmiş, **H.Hüseynov** isə Ninqi kəndinə gətirilərək, burada nümayişkarcasına başından güllə ilə vurularaq qətlə yetirilmişdir.

(Beləliklə, amansız müharibə bu ailədən 4 nəfərin ömrünə son qoydu ki, bu da tək bir ailənin yox, bütövlükdə xalqımızın başına gələn olumsuz hadisələrin çox acı bir örnəyidir...)

ƏSİRLİKDƏ OLARKƏN QƏTLƏ YETİRİLƏNLƏR

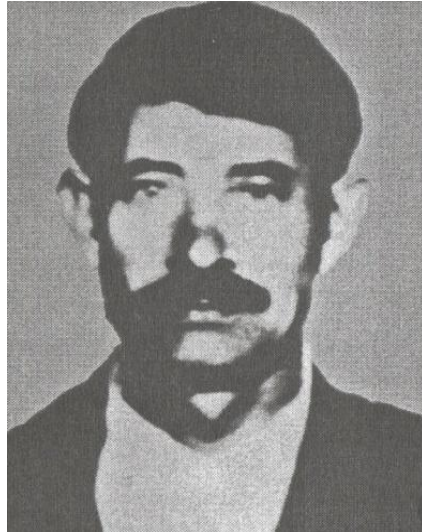
Əsirlərin bir qismi Qaradağlı-Xankəndi yolu boyunca qətl edilmiş, hələ qətl edilməmiş əsirlərin faciəsi, məşəqqəti isə davam edirdi. Onlar ermənilər tərəfindən dəhşətli əzab və işgəncələrə məruz qalır, döyülür, təhqir edilirdilər. Ən adi insanlıq hissini belə itirmiş Ermənistan silahlı qüvvələrinin mənsubları əsir və girovlara qarşı bütün amansızlıqları etdikdən sonra da... yetinməmiş və əsir azərbaycanlıların bir bölümünü də əsirkən qətlə yetirilmişlər...

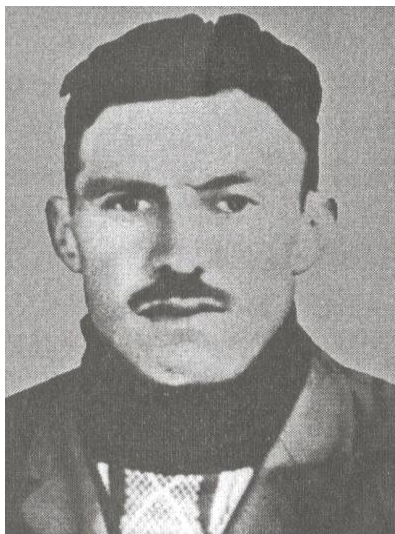
Onlarla tanış olaq:

İmran Əhməd oğlu Hüseynov –1936-cı ildə Qaradağlı kəndində doğulmuş, Qaradağlı kənd məktəbində təhsil almışdır. Sadə peşə adamı, zəhmətkeş insan idi.

İ.Hüseynov 10 övlad böyüdü, boya-başa çatdırmışdı. Qaradağlı kəndi Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunan gün əsir götürülənlərdən arasında **İmran Hüseynov** və onun həyat yoldaşı **Həqiqət xanım** da vardı.

Əsirləkdə verilən işgəncələrin, döyülmə və təhqirlərin sonucu olaraq **İ.Hüseynov** 1992-ci il fevral ayının 27-də Xankəndi həbsxanasında dünyasını dəyişmişdir...

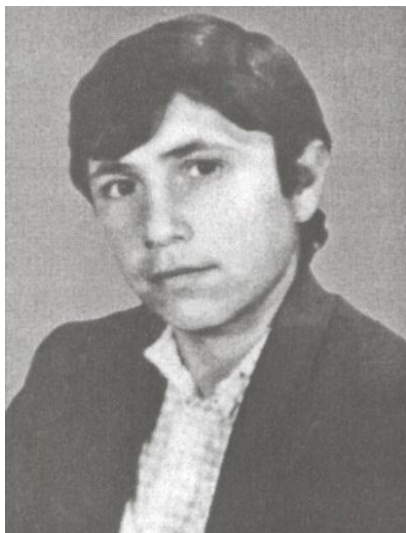

Böyükkəşi Lələ oğlu Şirinov – 1931-ci ildə Xocavənd rayonunun Vərəndəli kəndində doğulmuşdur. (1951-ci ildə Vərəndəli kəndi heç bir zərurət olmadan ləğv edildikdən sonra onların ailəsi də digər kənd sakinləri kimi Qaradağlı kəndinə köçmüşdü.)

Düzgün davranışlı, halal adam olan **Böyükkəşi Şirinov**, Qaradağlı kəndinin sayılıb-seçilən ağsaqqallarından idi. Qaradağlı işğal olunarkən əsir götürülənlərdən biri də o idi. Əsirlikdə verilən iş-

gəncələrin sonucunda, **B.Şirinov** mart ayının 24-də Xankəndi həbsxanasında dünyasını dəyişmişdir.

Bir övladı yadigar qalıb.

Kamil Sərdar oğlu Tağıyev – 1973-cü il avqust ayının 31-də Qaradağlı kəndində doğulmuş, Qaradağlı kənd orta məktəbində oxumuşdur. Tərbiyəli bir gənc kimi hamının sayğısını qazanmışdı. **Kamil** doğma kəndinə erməni həmlələrinin qarşısının alınmasında dəfələrlə iştirak etmişdi. Qaradağlı işğal olunan gün, əsir götürülənlərdən biri də **Kamil** və onun atası **Sərdar Tağıyev** idi.

Əsir götürülənlər Xankəndi

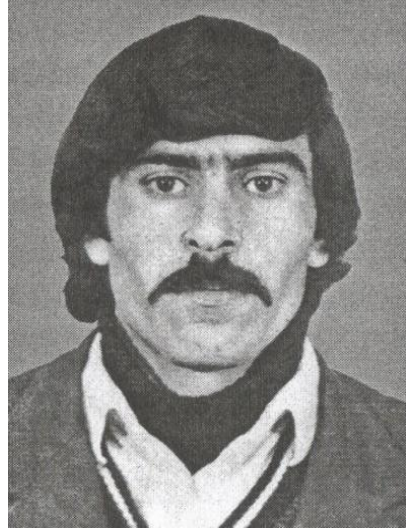
şəhərinə gətirilərək, burada həbsxana və soyuq zirzəmilərə yerləşdirilmişdilər. Burada gördüyü işgəncə və əzabların sonucu olaraq, 25 mart 1992-ci ildə **Kamil Tağıyev** də həyata gözələrini yummuşdur.

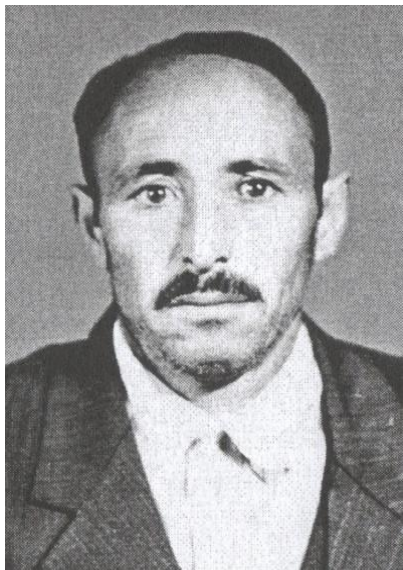
Fazil Cavad oğlu Vəliyev – 1957-ci il noyabr ayının 14-də Qaradağlı kəndində doğulmuş, Qaradağlı kənd orta məktəbində oxumuş, ardınca 125 sayılı Texniki Peşə Məktəbində dülğər ixtisasına yiyələnmişdir. İşgüzar, sadə və dürüst bir insan idi.

Fazil Vəliyev vətənpərvər bir insan kimi doğma kəndinə erməni həmlələrinin qarşısının alınmasında iştirak etmişdir. Qaradağlı ermənilər tərəfindən işğal olunan gün, əsir götürülənlərdən biri də o idi.

Əsir götürülmüş digər həmkəndliləri kimi **Fazil Vəliyev** də Xankəndi şəhərinə gətirilmiş və burada həbsxana ortamında hər gün gördüyü işgəncə və əzablardan **20 mart 1992**-ci ildə dünyasını dəyişmişdir.

Beş övlad atası idi.

Əlastan Nəriman oğlu Quliyev – 1944-cü ildə Qaradağlı kəndində doğulmuş, Qaradağlı kənd məktəbində təhsil almışdır. İşgüzar, sadə və dürüst bir insan idi.

Oğlu **Əloğlan Quliyev** 1991-ci ilin 8 sentyabrında ermənilər tərəfindən qətlə yetirilmişdi.

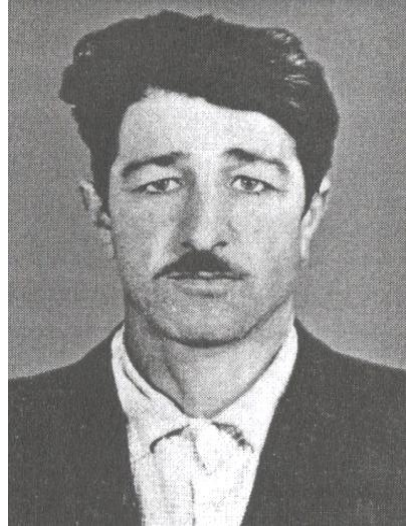
Ə.Quliyev Qaradağlıya erməni həmlələrinin qarşısının alınmasında dəfələrlə iştirak etmişdi.

Qaradağlı ermənilər tərəfindən işğal olunan gün əsir götürülənlərdən biri də o idi.

Əsir götürülən digər həmkəndliləri kimi o da Xankəndi şəhəri-nə gətirilmiş, həbsxanada yerləşdirilmişdi. Həbsxanada hər gün döyülən, işgəncə və əzablara məruz qalan **Ə.Quliyev**, 1992-ci il mart ayının 21-də - Azərbaycanlılar üçün qutsal olan Yenigün (Novruz) Bayramında Xankəndi həbsxanasında qəddarlıqla döyülərək qətlə yetirilmişdir.

Şura Avdihüseyn oğlu Hüseynov – 1934-cü ildə Qaradağlı kəndində doğulmuş, Qaradağlı kənd yeddi illik məktəbini bitirmişdir. İşgüzar, sadə bir insan idi. Beş övlad böyüdü, boya-başa çatdırmışdı.

Qaradağlı ermənilər tərəfindən işğal olunan vaxt, kəndin sağ qalmış digər sakinləri ilə birgə o da əsir götürülərək Xankəndinə gətirilmiş, həbsxanaya atılmışdı. Həbsxanada hər gün döyülən, işgəncə və əzablara məruz qalan **Şura Hüseynov**, 1992-ci il mart ayının 31-də Xankəndi həbsxanasında həyata gözlərini yummuşdur...

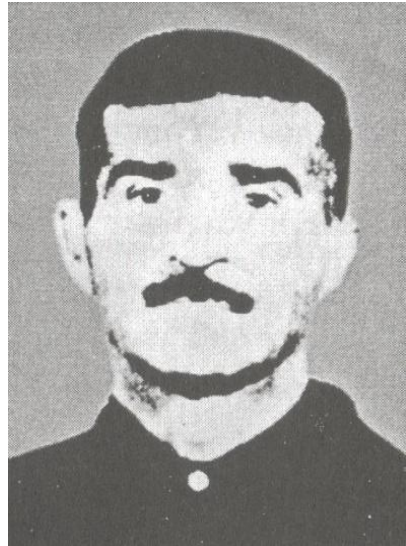

Şura İbad oğlu Nazarov – 1925-ci ildə Qaradağlı kəndində doğulmuş, Qaradağlı kəndində ibtidai təhsil almışdır. Səkkiz övlad atası idi.

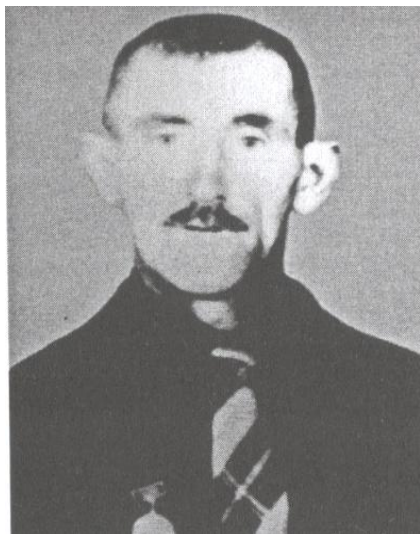
Ş.Nazarov işgüzar, torpağa bağlı bir insan idi.

Qaradağlı kəndi ermənilər tərəfindən işğal olunan gün, kəndin sağ qalmış sakinləri ilə birgə əsir götürülənlərdən biri də **Ş.Nazarov** idi.

Əsir götürülən digər həmkəndliləri kimi o da Xankəndi şəhərinə gətirilərək, həbsxana divarları arasına atılmışdı. Həbsxanada hər gün mənəvi, fiziki

işgəncə və əzablara məruz qalan **Ş.Nazarov**, 1992-ci il mart ayının 21-də - Azərbaycanlılar üçün qutsal olan Yenigün (Novruz) Bayramında Xankəndi həbsxanasında qəddarlıqla döyülərək qətlə yetirilmişdir.

Kamal Bəylər oğlu Quliyev –1927-ci ildə aprel ayının 1-də Qaradağlı kəndində doğulmuş, burada ibtidai təhsil almışdır. Uzun illər kənd təsərrüfatının müxtəlif sahələrində çalışan **Kamal Quliyev**, işgüzar, torpağa bağlı bir insan idi.

Qaradağlı ermənilər tərəfindən işğal olunanda əsir götürülənlərdən biri də o idi. O da bir çox həmkəndlisi kimi Xankəndi şəhərinə gətirilmiş,

həbsxana divarları arasına atılmışdı.

Həbsxanada hər gün döyülən, işgəncə və əzablara məruz qalan ixtiyar yaşlı **K.Quliyev**, 1992-ci il aprel ayının 2-də Xankəndi həbsxanasında qətlə yetirilmişdir...

Yeddi övlad atası idi.

TALELƏRİNDƏN XƏBƏR ALINMAYAN QARADAĞLILAR...

...Qanlı faciədən yeni faciələr doğurdu. Erməni vandalları neçə-neçə insanın taleyini öz bildikləri kimi müəyyən edir, ata-anaların, qardaş və bacıların ürəyinə sağalmaz dağlar çəkirdilər...

Oğul itkisinin, övlad yoxluğunun nə qədər ağır, dözülməz olduğu bəllidir. Lakin övladının sonrakı taleyi haqqında heç bir bilginin olmamasına, əzizinin izsiz-soraqsız yoxa çıxmasına dözmək və yaşamaq daha çətin, daha dəhşətlidir..! Hər an övladı haqqında bir xəbər eşitmək ümidi ilə yaşayan, hər yerdə gözləri ilə onu axtaran və illər keçdikcə bu yoxluğun əbədiyyətə qədər olacağını yəqin edən ana ömrünün hər dəqiqəsinin, hər saatinın nə qədər kədərli olduğunu sözlə ifadə etmək çətindi... Bu əzabı ürəyində çəkən və yaşadanlar, 19 fevral 1992-ci ildə əsir saxlandıqları Xankəndi həbsxanasından çıxarılarq naməlum istiqamətdə aparılan, sonrakı talelərindən heç bir xəbər olmayan **Vətənin, Hafizin, Mikayılın, Əbülfətin, Füzulinin** doğmaları və yaxınlarıdır...

Vətən Əmirxan oğlu Əliyev – 1972-ci il aprel ayının 13-də Qaradağlı kəndində doğulmuş, Qaradağlı kənd orta məktəbini bitirmişdir. Olduqca tərbiyəli, səmimi və ürəkli bir oğlan olan **Vətən**, kənd sakinlərinin sevimlisi idi. Ermənilərin torpaq iddiası ilə xalqımıza təcavüzü başlanan gündən **Vətən** də digər vətənpərvər kənd sakiləri ilə çiyin-çiyinə doğma yurdunun müdafiəsinə qalxmışdı.

Qaradağlı ermənilər tərəfindən işğal olunanda, o və özündən böyük qardaşı **Şahrüz** da əsir götürülənlərin arasında idi.

Vətən digər əsir götürülənlərlə yanaşı Xankəndi şəhərinə aparılmış, həbsxanaya atılmışdı.

Özünün və vətəninə başına gələnlərlə heç cür razılaşa bilməyən **Vətən**, bunu özünə böyük təhqir hesab edir, bir çıxış yolu axtarırdı. 1992- ci il fevral ayının 19-da səhər saatlarında o və digər dörd gənc azərbaycanlı əsir Xankəndi həbsxanasından çıxarılıb, naməlum istiqamətə aparıldılar... Onların sonrakı taleləri bu günə kimi bəlli deyil.

Hafiz Elmaz oğlu Axundov – 1973-cü il yanvar ayının 10-da Qaradağlı kəndində doğulmuş, Qaradağlı kənd kənd orta məktəbində oxumuşdu. Şuşa Kənd Təsərrüfatı Texnikumunda təhsil alırdı. O, Qaradağlıya düşmən həmlələrinin qarşısının alınmasında yaxından iştirak edirdi.

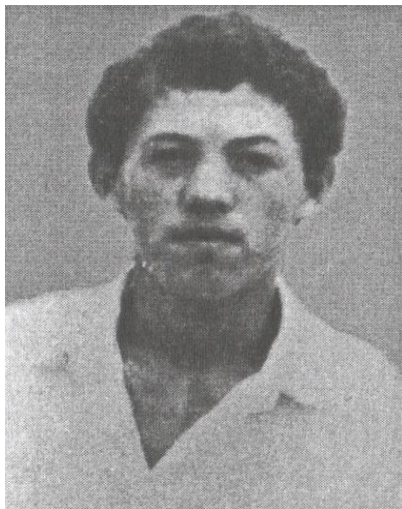

Qaradağlı kəndi ermənilər tərəfindən işğal olunanda **Hafiz** də girov götürülmüş, Xankəndinə aparılmışdı.

19 yaşı təzəcə tamam olmuş **Hafiz**, 1992-ci il fevral ayının 19-da səhər saatlarında digər dörd gənc həmkəndlisi ilə birgə Xankəndi həbsxanasından çıxarılmış və naməlum istiqamətə aparılmışdır. Digərləri kimi onun da sonrakı taleyi bu günə kimi dəqiq müəyyən edilməmişdir.

Mikayıl İslam oğlu Dadaşov – 1970-ci ildə Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kənd kənd orta məktəbinin səkkizinci sinifini bitirmişdi və təhsilini 125 sayılı Texniki Peşə Məktəbində davam etdirirdi. **Mikayıl** doğma kəndinin müdafiə olunmasında çox yaxından iştirak edirdi. Qaradağlı ermənilər tərəfindən işğal olunanda, kəndin sağ qalmış sakinləri ilə yanaşı **Mikayıl** da əsir götürülmüş, Xankəndinə aparılaraq həbsxanaya atılmışdı.

1992-ci il fevral ayının 19-da səhər saatlarında həbsxanadan çıxarılmış və naməlum istiqamətə aparılmış gənc azərbaycanlılardan biri də **Mikayıl** idi. Sonrakı taleyi bu günə kimi dəqiq müəyyən edilməmişdir.

Əbülfət Mehman oğlu Hüseynov –1975-ci il iyul ayının 1-də Qaradağlı kəndində doğulmuş, Qaradağlı kənd orta məktəbində təhsil almışdır. Olduqca bacarıqlı, çevik və səmimi olması ilə kənd sakinlərinin sevimlisinə çevirilən **Əbülfət**, yaşının az olmasına baxmayaraq, doğma kəndinin müdafiə olunmasında yaxından iştirak edirdi.

Qaradağlı ermənilər tərəfindən işğal olunanda, kəndin sağ qalmış sakinləri ilə bərabər o da əsir götürülmüş, Xankəndinə aparılaraq həbsxanaya atılmışdı. 1992-ci il fevral ayının 19-da səhər saatlarında həbsxanadan çıxarılıb, naməlum istiqamətə aparılanlardan biri də **Əbülfət** idi.

Onların sonrakı taleləri bu günə kimi dəqiq müəyyən edilməmişdir.

Füzuli Cavad oğlu Vəliyev –1968-ci il aprel ayının 15-də Qaradağlı kəndində doğulmuş, Qaradağlı kənd kənd orta məktəbində təhsil almışdır. Ermənilərin torpaq iddiası başlanan gündən Füzuli də digər vətənpərvər kənd sakinləri ilə birgə doğma yurdunun müdafiəsinə qalxmış, silahlı həmlələrin qarşısının alınmasında yaxından iştirak etmişdir.

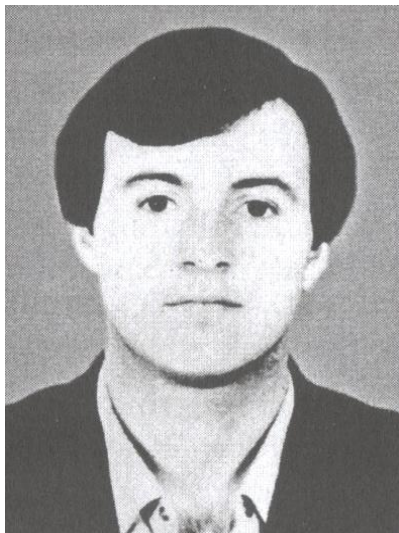
Füzuli 1991-ci ildən Qaradağlı kənd Milis Bölməsinin əməkdaşı idi.

Qaradağlı kəndi ermənilər tərəfindən işğal olunanda əsir götürülənlərdən biri də **Füzuli** idi.

1992-ci il fevral ayının 19-da səhər saatlarında ermənilərin **Vətən, Hafiz, Mikayıl** və **Əbülfət**lə birlikdə Xankəndi həbsxanasından çıxarılıb naməlum istiqamətə apardığı beşinci azərbaycanlı **Füzuli** idi.

Sonrakı taleyi bu günədək dəqiq müəyyən edilməyənlərdən biri olan **Füzuli** ailəli idi. 1992-ci il yanvar ayının 24-də anadan olmuş qızı **Xəyalə** hələ də adını eşidib üzünü görmədiyi atasının yolunu gözləyir...

ELAN OLUNMAMIŞ MÜHARİBƏ BAŞLANANDAN BƏRİ MÜXTƏLİF VAXTLARDA ŞƏHİD OLANLAR:

Səlim Kazım oğlu Kazımov – 1958-ci il aprel ayının 15-də Qaradağlı kəndində doğulmuş, Qaradağlı kənd orta məktəbini bitirdikdən sonra, təhsilini Bakı Yüngül Sənaye Texnikumunda davam etdirmişdir. Texnikumu bitirdikdən sonra **Səlim** ixtisası üzrə işləməyə başlamış və sonuncu iş yeri Şuşa İstehlak Cəmiyyətinin Qaradağlı kəndində fəaliyyət göstərən qarışıq mallar dükanı olmuşdur.

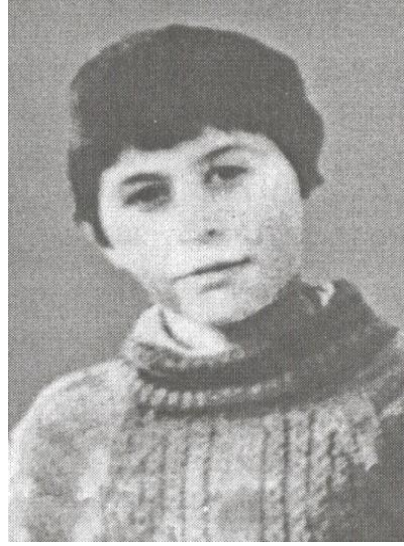
Qaradağlı ermənilər tərəfindən işğal edilən gün **Səlimin** qardaşı **Nəsimi** qətlə yetirilmiş, atası **Kazım Kazımov** isə əsir götürülmüşdü. **Səlim** atasının əsirlikdən azad olunması üçün bütün imkanlardan istifadə edir, yollar axtarırdı. Nəhayət, **K.Kazımov** 31 mart 1992-ci ildə erməni əsirliyindən azad edildi. Lakin **Səlim** mart ayının 29-da Ağdam rayonu ərazisində həlak olmuşdu və atasını görə bilmədi...

Ailəli idi, 3 övladı yadigar qalıb.

Elsevər Teyyub oğlu Tağiyev –1976-cı il may ayının 26-da Qaradağlı kəndində doğulmuşdu. Qaradağlı kənd orta məktəbində təhsil alırdı.

O, nümunəvi bir şagird idi.

Elsevər 18 oktyabr 1991-ci ildə ermənilər tərəfindən qətlə yetirilmişdir.

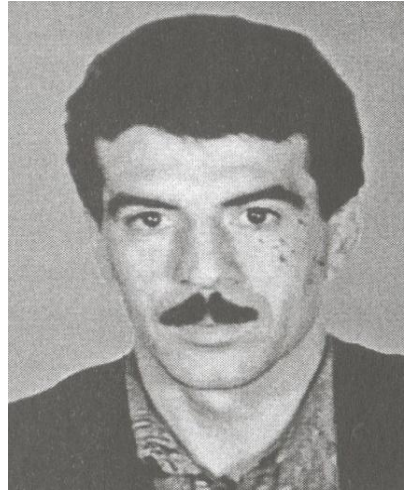

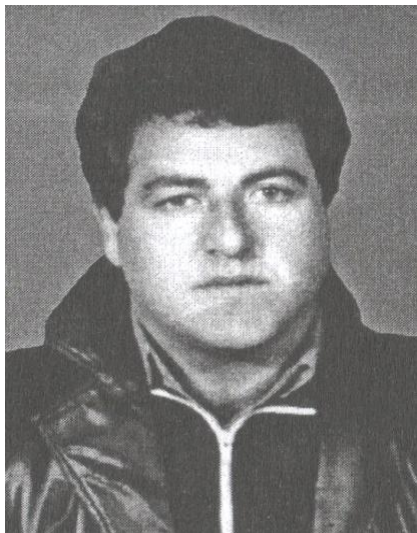
Elçin Möhübbət oğlu Süleymanov –1965-ci il sentyabr ayının 3-də Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kənd orta məktəbini bitirdikdən sonra Rusiyanın İrkutsk vilayətinə getmiş, burada Politexnik İnstitutuna daxil olmuşdu.

Ermənilərin Qarabağda törətdiyi vandalizm aktları barədə eşidən **Elçin**, doğma kəndinə qayıtmış, özünümüdafiədə iştirak etmişdir.

O, 15 dekabr 1991-ci ildə münafiqə zəminində ermənilər tərəfindən qətlə yetirilmişdir.

Subay idi.

İltifat Yelmar oğlu Əzizov –1964-cü il oktyabr ayının 24-də Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Qaradağlı kənd orta məktəbini bitirmişdi.

Dağlıq Qarabağda erməni təcavüzkarlığı başlanan gündən **İltifat Əzizov** da digər həmkəndliləri kimi doğma yurdun müdafiəsinə, təcavüzkarlara qarşı mübarizəyə qalxmışdı. **İltifat** müharibənin gedişində aldığı yaralardan, keçirdiyi mənəvi və psixoloji

sarsıntılardan 26 may 1993-cü ildə dünyasını dəyişmişdir.

Ailəli idi, 2 övladı yadigar qalıb.

Nazim Qiyas oğlu Vəliyev –1 aprel 1961-ci ildə Qaradağlı kəndində doğulmuşdur. Orta məktəbi Qaradağlıda bitirdikdən sonra **N.Vəliyev**, Şuşa Kənd Təsərrüfatı Texnikumuna daxil olmuş və Baytarlıq ixtisası üzrə təhsilini davam etdirmişdir.

Qaradağlıda gedən uzunmüddətli döyüşlərdə **N.Vəliyev** özünümüdafiə dəstəsinin tərkibində erməni silahlı birliklərinə qarşı döyüşlərdə iştirak etmişdir.

Müharibənin qızgın vaxtlarında Nazimlə bərabər bir neçə kənd sakini ermənilər tərəfindən əsir götürülmüşdü. Yerli sakinlərin səyi nəticəsində 24 saatdan sonra əsir götürülənləri azad etmək mümkün olmuşdu. Lakin sonrakı döyüşlərin birində səngər yaxınlığında mərmə partlayışı zamanı **N.Vəliyev** Psixi və nevroloji travma nəticəsində kəskin beyin qan dövrəni pozğunluğu keçirmiş və həlak olmuşdur.

ƏSİRLİKDƏN AZAD OLUNDUQDAN AZ SONRA VƏFAT EDƏNLƏR

Qaradağlı kəndi işğal edildikdən sonra ermənilər tərəfindən əsir götürülən kənd sakinlərindən 54 nəfəri Xankəndi və Əsgəranda 2 aydan artıq müddətdə əsirlikdə saxlanılmışdır. Bu insanların əksəriyyəti əsirlikdə olduqları dövrdə ermənilər tərəfindən verilən ağır işgəncə və əzabların, məruz qaldıqları mənəvi və psixoloji sarsıntıların nəticəsi olaraq əsirlikdən azad olunduqdan az bir vaxt sonra vəfat etmişlər. Onların siyahısını təqdim edirik:

1. Fəmilət Gəray oğlu Şirinov
2. Zülümxan Miriş oğlu Hüseynov
3. Yusif Nəriman oğlu Quliyev
4. Minayə Səməd qızı Əmirxanova
5. Sitarə Səməd qızı Hüseynova
6. Məhəmməd Hüseyn oğlu Həsənov (oğlu şəhid olub)
7. Qulu Əyyub oğlu Xəlilov (qardaşı şəhid olub)
8. Şəmil Alı oğlu Məmmədov
9. Sərdar Qaçay oğlu Tağıyev (oğlu və qardaşı şəhid olub)
10. Əvəz Qaçay oğlu Tağıyev (qardaşı şəhid olub)
11. Mirvari Təhməz qızı Hüseynova
12. Güllər Dostu qızı Tağıyeva
13. Mina Mirxudar qızı Sadıqova
14. İlqar Qasım oğlu Əliyev- (atası şəhid olub)
15. Tevon Həbil oğlu Tağıyev (oğlu şəhid olub)
16. Atlıxan Fərman oğlu Hüseynov
17. Firudun Hübət oğlu Hüseynov,

ŞAHİD QARADAĞLILAR

Onlar yaşayır, amma necə deyərlər, fiziki cəhətdən yaşasalar da, əsirlikdə çəkdiqləri məşəqqətləri hələ də onları sözün bütün mənalığında təhdid edir. Onlar o ağıllmaz hadisələri, o müdhiş günləri yaddaşlarında ağır yük kimi daşıyır, həm səhhətlərində - gerçəkdə, həm yuxularında erməni vəhşətlərini bir daha yaşayanlardı... Dünya onların səsini, fəryadını nə zaman eşidəcək?! Onlar öz fiziki ömürlərində Haqqın, Ədalətin təntənəsini görə biləcəklərimi?!

1. Şirinov Şamxal Fəmilət oğlu
2. Əmirxanov Güloğlan Ənbər oğlu (əlil)
3. Əliyev Oruc Məhərrəm oğlu (qardaşı şəhid olub, özü isə əlildir)
4. Süleymanov Möhübbət Qaçay oğlu
5. Şirinov Elşən Elman oğlu (əlil)
6. Şirinova Minarə Cəfər qızı
7. Quliyev Əmiraslan İman oğlu (əlil)
8. Nağıyev Seyyur Xanlar oğlu (qardaşı şəhid olub, özü isə əlildir)
9. Quliyeva Sədaqət İmran qızı (oğlu və əri şəhid olub)
10. Quliyev Rafiq Əlaslan oğlu (atası və qardaşı şəhid olub, özü isə əlildir)
11. Əliyev Nofəl Qasım oğlu (atası şəhid olub)
12. Abbasov Aydın Mehdi oğlu
13. Məmmədov Ələddin Alı oğlu
14. Quliyev Əlqəmə Baloglan oğlu (oğlu şəhid olub)
15. Tağıyev Tapdıq İnkilab oğlu
16. Tağıyev Talib İnkilab oğlu (əlil)
17. Tağıyev Xudayyət Məmməd oğlu
18. Hüseynov Vidadi Qardaşxan oğlu

19. Hüseynov İlqar Qardaşxan oğlu
20. Hüseynova Həqiqət Yusif qızı (əri şəhid olub)
21. Quliyeva Gərəkməz Mirxudar qızı
22. Əliyev Şahruz Əmirxan oğlu (qardaşı şəhid olub, özü isə əlildi)
23. Hüseynov Novruz Həmzə oğlu (qardaşı şəhid olub)
24. Quliyeva Tavar Hüseyn qızı
25. Kərimov Qara Hüseyn oğlu (oğlu şəhid olub)
26. Babayev Rabil Rahib oğlu
27. Kazımov Kazım Əbülhəsən oğlu (iki oğlu şəhid olub)
28. Əliyev Umudvar İsa oğlu
39. Doluxanov Məhkəmə Müseyib oğlu (oğlu şəhid olub)
30. Hüseynov Baxşeyiş Əkbər oğlu (əlil).

ERMƏNİLƏRİN QARADAĞLIDA TÖRƏTDİYİ SOYQIRIMI BARƏDƏ ETİRAFLARI

"... O, soyuqqanlılıqla "B-7"-ni çiyinə qoydu, hədəfi seçdi və tətii basdı. Birinci mərmə gurultu ilə ikinci mərtəbədəki künc pəncərədən içəri daxil oldu, içəridə hər şeyi yandırdı. Pəncərədən sarı alov püskürdü. Bu, signal idi və hücum edənlər kəndi güllə yağışına tutdu..."

Markar Melkonyanın
“*Mənim qardaşımın yolu*” kitabından

Tam sübuta yetirilmiş faktdır ki, bu müharibədə muzdlularla yanaşı erməni terror təşkilatlarının çoxlu sayda üzvləri də ermənilər tərəfdən vurmuşlar. Bunlardan biri və ən fəali Fransa, ABŞ, Livan və bir sıra digər Avropa ölkələrində Türkiyə siyasət adamlarına, ümumən türklərə qarşı terror aktları törətmiş, “Asala” terror təşkilatının aparıcı fiqurlarından biri sayılan beynəlxalq terrorçu **Monte Melkonyan**dır.

Markar Melkonyan öz əsərini qardaşı, "ASALA" beynəlxalq erməni terror təşkilatının rəhbərlərindən biri olmuş **Monte Melkonyan**ın Azərbaycan torpaqlarının işğalındakı iştirakına həsr edib. XX yüzilin 70-80-ci illərində Monte Melkonyan Avropanın bir sıra ölkələrində, o cümlədən Fransada dinc insanlara qarşı bir sıra qanlı aksiyalar təşkil etmişdir. 1983-cü ildə Melkonyanın və onun silahdaşı **Vazgen Sisliyan**ın təşkilatçılığı və rəhbərliyi ilə Fransanın Orli hava limanında "Türk hava yolları" şirkətinə məxsus təyyarəyə qarşı terror aktı həyata keçirilmişdir. Bu aksiyadan sonra Fransanın hüquq-mühafizə orqanları tərəfindən həbs edilən Melkonyan 1989-cu ildə erməni terror təşkilatlarının rəsmi Parisə çoxsaylı hədələri və təzyiqləri nəticəsində azadlığa buraxılmış və "persona-non-grata" elan

edilmişdir. Monte Melkonyanı şəxsən tanıyan və Fransa həbsxanasında onunla görüşmək imkanı qazanmış tanınmış erməni publisisti və rejissoru **Ted Boqosyan** Amerikanın "Radio Open Source" radiosuna müsahibəsində demişdir: "Monte, demək olar ki, mənimlə eyni ildə Böyük Kaliforniya vadisində anadan olmuşdur. O, özünəməxsus şəkildə erməni həqiqətləri ilə bağlı axtarışlarda idi. O, radikallaşdı, gizli fəaliyyətə başladı, erməni terror təşkilatına qoşuldu, həmçinin silah və narkotik maddələrin alveri ilə məşğul olmağa başladı. Montenin sifarişi ilə Fransada əsasən türk səfirlikləri, biznes nümayəndəliklərinə qarşı çoxlu sayda dinc insanların ölümü ilə nəticələnmiş qanlı aksiyalar həyata keçirildi." 1989-cu ildə Monte Melkonyan Ermənistanı dəvət olunmuş və burada Azərbaycana qarşı işğalçılıq kampaniyasının fəal iştirakçılarından biri olmuşdur. O, Qaradağlı, Xocalı və Azərbaycanın bir sıra digər yaşayış məntəqələrində dinc insanlara qarşı soyqırım cinayətlərinə bilavasitə rəhbərlik edən şəxslərdən olmuşdur.

Markar Melkonyan "Mənim qardaşımın yolu" kitabında Montenin Qaradağlının işğalında iştirakı ilə bağlı bunları yazır:

"... O, soyuqqanlılıqla "B-7"-ni çiyinə qoydu, hədəfi seçdi və tətiyi basdı. Birinci mərmə gurultu ilə ikinci mərtəbədəki künc pəncərədən içəri daxil oldu, içəridə hər şeyi yandırdı. Pəncərədən sarı alov püskürdü. Bu, signal idi və hücum edənlər kəndi güllə yağışına tutdu.

...Günorta saat 5-də dəstələr tapşırığı yerinə yetirdi. Həmin gün erməni tərəfdən cəmi bir döyüşçü öldürülmüşdü. Düşmən tərəfdən isə iki nəfər öldürülmüş, əsir götürülmüş 48 nəfər azərbaycanlı isə yük avtomobilinə tərəf irəliləyirdi. Əsirlər Stepanakertə (Xankəndinə –red.) aparıldı və azərbaycanlıların

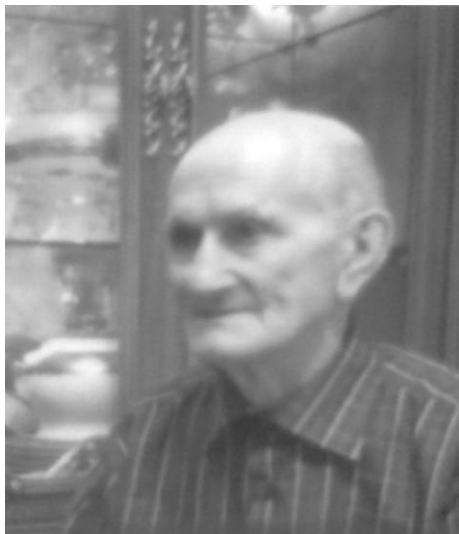
əlində olan erməni əsirləri ilə dəyişdirilənə qədər orada saxlanıldı.

...Arabo və Aramo dəstələrinin döyüşçüləri (Qaradağlı kəndinin işğalında iştirak etmiş muzzdlu erməni terrorçularından ibarət dəstələr – red.) kəndin kənarında içərisində dinc insanların, o cümlədən qadınların da olduğu 38 əsiri xəndəyə atdılar. Arabo və Aramo dəstələrinin əsgərləri əsirləri güllələməyə başladılar və bıçaqları ilə, istisnasız olaraq, hamısını doğradılar. Aştarakdan olan vətənpərvər dəstəsinin 5 üzvündən biri olan Edo bir neçə nəfərin üzərinə benzini tökdü və yandırılmış kibriti onların üstünə atdı. Monte xəndəyə yaxınlaşanda orada yanmış meyitlərin qalıqları var idi.

...Ümumilikdə, iki gün ərzində Qaradağlıda və onun ətrafında 53 azərbaycanlı qətlə yetirilmişdi...”

(Qeyd. Qaradağlı kəndində baş vermiş bu dəhşətli hadisələrin araşdırılması ilə məşğul olan Azərbaycan Respublikası Hərbi Prokurorluğunun xüsusi istintaq qrupu erməni terrorçularının cinayət əməlləri barədə Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin soyqırım maddəsi ilə cinayət işi açıb və cinayətkarlar müəyyənləşdirilərək barələrində beynəlxalq axtarış elan edilib.)

QARADAĞLI SOYQIRIMI ŞAHİDLƏRİN DİLİ İLƏ (*şahidlərin üslubuna toxunulmamışdır*)

**Qara Hüseyn oğlu
Kərimov** (Qaradağlı kənd
sakini):

- 1992-ci il fevral ayının 15-də axşamacan güclü atışma oldu. Silahımız çatışmırdı. Kəndə kömək də gəlmirdi. Müdafiə postlarında ölən və yaralananlar var idi. Erməni qoşun bölmələri kəndə aramsız hücumlar təşkil edirdi. Kənddə Zivər adında bir qadın vardı. Nəvəsi Vəfa üçün

saxladığı toy üzüyünü sandıqdan çıxarıb barmağına taxmışdı ki, kənd birdən işğal olunsay və qaçmaq məcburiyyətində qalsa, heç olmasa onu özü ilə apara bilsin. Ermənilər onu öldürüb, üzüklü barmağını da kəsib aparmışdılar. Oğlum Əliqismət və Kamal onun meyidini bir təhər gətirib dəfn edə bildilər.

Həmin günün gecəsi postda Nobili, Xanali və Altayı da öldürmüşdülər. Gecə düşən kimi idarənin yanından Musa dərəsinə endik ki, oradan təhlükəsiz yerlə gedib onların meyitlərini gətirək. Mənimlə həmkəndlilərim Arif, Dəmir, Tavar və Məhəmməd müəllim də getdilər. Ermənilər meyitləri yandırmışdılar.

Fevral ayının 17-si səhər saat 5 olardı. Gördük ki, “Zəki bulağı” tərəfdən çoxlu maşın gəlir. Gələnlər erməni silahlıları

idi. Çoxlu hərbi qüvvə kəndə dolurdu. Ermənilərin məskunlaşdığı qonşu kəndlərdən də gələn silahlılar vardı. Kənddəki idarə binasının alt mərtəbəsində toplaşdıq. Ermənilər hər tərəfdən binanı atəşə tutmuşdular. Oğlum Əliqismət üst mərtəbədə düşmənlərə cavab atəşi açırdı. Ermənilər Əliqisməti vurdular. O, ölüm ayağında ürək-dirək verib dedi ki, düşməyə təslim olmayın, son nəfəsinizədək kəndi müdafiə edin, qoymayın işğal altına düşsün.

Binanı tam mühasirəyə almışdılar. Çıxış yolumuz yox idi, bizi əsir götürdülər. Ermənilərin arasında xarici muzdlular da var idi. Əllərimizi bağlamışdılar. Oğlum Əliqismət hələ də can verirdi. Gözlərimin içinə baxırdı. İstədim yaxınlaşsam, kömək edəm qoymadılar.

Gör neçə illər keçib amma hələ də o an hər dəfə yadıma düşdükcə dəhşətə gəlirəm.

Ermənilər orada çəkiliş də aparırdılar. Kamera qarşısında elə danışırdılar ki, guya ölənlərin hamısı ermənilərdi. Əllərində qırmızı plakat tutmuş ermənilər də vardı. Ermənicə başa düşməsək də, plakatlara nəşə şüar yazdıqları bilinirdi. Bilinirdi ki, bu yalançı çəkilişi haradasa yaymaq üçün edirlər.

Çəkilişləri aparandan sonra bizi cərgəyə düzdülər. Yaşlıları, qadınları və yaralıları bir maşına, cavanları isə başqa maşınalara doldurdular. Kənddən çıxanda müqəddəs "Pir" in yanında maşını saxladılar. Gündüz saatları idi. Eldar və Şahmurad adlı iki nəfəri öldürüb meyitlərini yola atdılar. 10-15 km getdikdən sonra maşını Cəmiyyət (Ningi) kəndinin toyuq ferması olan ərazisində saxladılar. Bizi aparan erməni komandir poçtun müdiri Həbibə orda öldürdü.

Bizi əsir aparan erməni silahlılarının içərisində qonşu kəndlərdən olan ermənilər də var idi. Onlardan biri kəndçimiz Zahidi əvvəllərdən tanıyırmış. Birdən həmin erməni soruşdu ki,

Zahid də aranızdadırmı? Zahid cavab verəndə erməni komandiri onu da güllələdi.

Biz Malibəyli körpüsünə çatanda erməni silahlıları maşını saxlayıb yerə düşməyimizi əmr etdilər. Bu vaxt cavanları gətirən maşın da Malibəyli körpüsünə çatdı. Gördük ki, maşında adam az qalıb. Kəndçimiz Əbülfəti gördüm. Ondan soruşdum ki, bəs uşaqlar hanı? Dedi ki, uşaqları öldürdülər. Məlum oldu ki, ermənilər cavan əsirləri mindirdikləri maşını “Bəylik bağı” deyilən ərazidə saxlayıb çoxunu elə oradaca güllələyiblər.

Erməni silahlıları o soyuq qış günündə bizi cərgəyə düzüb paltarlarımızı çıxarmağı əmr etdilər. Sonra bizi Xankəndinə qədər o soyuqda piyada aparıb zirzəmiyə saldılar. Bizi türməyə salanadək açıq havada qarın içində 8-9 saat saxlamışdılar. Gecə çox üşüyürdük. Gecəni orda qaldıq. Fevral ayının 18-i idi. Güclü qar yağmışdı. Su əvəzinə qar yeyirdik.

Səhər tezdən 5 nəfəri əsiri çıxarıb, harasa apardılar.

Mart ayının 13-də məni, İlqarı və Nofəli bizimkilər geri ala bildilər. Əsirlikdən xilas ola bildim. Əmim oğlu Şahlar bizi öz evinə gətirdi. Oğlum Əliqismətin meyitini Ağdam məscidindən aparıb “Uzun dərə” deyilən yerdə dəfn etdim. Arzum ürəyimdə qaldı. O, hələ evlənməmişdi. Sağlığında deyirdi ki, qoy müharibə qurtarsın sonra baxarıq. Gözaltısı vardı, toy üçün paltar, üzük də almışdıq, nə isə...

Hüseynova Həqiqət (Qaradağlı kənd sakini):

- *Erməni silahlıları bizi mühasirəyə almışdılar. Gözümüz nələr görmədi? – Kəndçimiz Eldarı gözümüzün qabağında ağacnan öldürdülər. – Ağacnan, döyə-döyə. Kənddə yolun, asfaltın qırağında “Pir” deyilən yerdə öldürdülər onu.*

Töküldülər, ağacnan döyüb öldürdülər. Sonra da mənim gəlinimin atasını öldürdülər. Heç bilmədim nə ilə vurdular amma kişinin başı iki yerə paralandı. Sonra da qoydular maşının altına əzib tanınmaz hala saldılar. Cəmiyyət (Ningi) kəndi yanında Zahid adlı kəndçimizi öldürdülər. Qardaşı qışqırmaq istəyəndə əlimi tutdum ağzına ki, səsi eşidilməsin. Əlimi qan çıxana qədər dişləmişdi. Vaqif idi adı... Allah ölənlerinizə rəhmət eləsin, həmin əzablara dözmədi öldü.

Ələddin MƏMMƏDOV (Qaradağlı kənd sakini):

- *Ermənilər kəndə hücum edib mühasirəyə alanda camaat idarənin binasına toplaşdı. Kəndi güclü atəşə tutmuşdular. Elə bir dəhşət idi ki, deyiləsi deyil. Güllə yağış kimi yağırdı. Qranatomyotla da vururdular, camaatın toplaşdığı idarə binasının üst tərəfini vurub uçurdular. Çölə çıxmağa məcbur olduq. Başqa çarəmiz yox idi.*

Erməni silahlıları bizi əsir götürdülər. Dedilər ki, qocalar bir tərəfə, cavanlar isə bir tərəfə toplaşsınlar. Ayırı-ayrı maşınlara minməyi əmr etdilər. Amma Dadaşov Eldar, Şahmurad kişi və Dəmir kişini maşına mindirmədilər. Onları döyə-döyə öldürdülər. Bilirsən, baltaynan kəsmək bir ayrı şey, amma zülümən, əzə-əzə, ağır işgəncələrlə öldürdülər onları... Bizi də apardılar Xankəndinə tərəf. Cəmiyyət (Ningi) kəndi yaxınlığında Elmidarı və Zahidi güllələdilər. Malibəylinin körpüsünü keçəndən sonra, çayın qırağında, bizi tökdülər yerə, o qışın soyuğunda paltarlarımızı soyundurdular. Düşünün ki, fevral ayının 17-dir, əynimizdə qaldı bircə nazik köynək... Hamımızın ayaqqabılarımızı da çıxardılar, ayaq yalın apardılar bizi kazarma kimi bir yerə.

Sonra bizi Xankəndidə türməyə apardılar. Orda da ağız üstə uzandırdılar yerə, qarın üstünə. Allaha and olsun, səhərdən axşama kimi üstümüzə yeriyib, boynumuzun dalından qundaqla vururdular. Mənim boynumun dalından necə vurmüşdularsa ağızım yerə girmişdi. Ağızımdan laxta-laxra qan axırdı. Sonra bizi kameralara yerləşdirdilər. Məni saldıqları otağın divarları suvananda suvağın içinə butulka qırıntıları qoyubmuşlar ki, əsirləri döyüb divara vuranda şüşələr onların bədənələrini kəssin... Yəni ağır işgəncə vermək məqsədilə xüsusi hazırlamışdılar o kameraları. Bir neçə gün məni orada vəhşicəsinə döydülər. Axırda bezdim, erməni üstümə gələndə onu vurdum. Erməni də sol əlimin biləyindən süngü bıçağı ilə vurdu. Sonra boğazımdan tutdu. Özü də həmin erməniyi tanıyıram, qonşu kənddən idi. Deməli, boğazımı yaralayandan sonra gördüm ki, boğazımdakı yaradan qanı sümürür mənim. Bax belə vəhşilik edirdilər.

İlqar Hüseynov (Qaradağlı kənd sakini):

- *Hardan başlayım, kimdən, nədən danışım sizə.!? Erməni silahlılarının törətdiyidəhşət birdimi, ikidimi?.. Bizim kənd özünü müdafiə dəstəsinin Əliqismət adlı üzvü var idi, ağır yaralanmışdı. Mənim gözümlə qabağında, mənim qardaşımın gözümlə qabağında, öz atasının gözümlə qabağında onu güllələdilər.*

*Bizi əsir aparanda erməni silahlıları kənddən 2 kilometr aralıda maşınları saxladılar. Qışqırdılar ki, 10 nəfər düşsün. Hiss edirdik ki, öldürmək üçün düşürmək istəyirlər, ona görə də heç kim könüllü düşmək istəmirdi. Maşının içini avtomatlardan atəşə tutdular. Bir neçə nəfər yaralandı. Maşınlardan düşənləri isə elə düşən kimi vururdular. 30 nəfərdən çox kəndçimizi elə oradaca güllələdilər. Güllələmək bir yana... o meyitləri bir quyu qazıb hamısını ora tökdülər. Mən özüm hamısını gözümlə görmüşəm. Traktorla quyuya tökdükləri meyitlərin üzərinə torpaq töküüb örtüldülər. Bilirsiniz, o güllələnmə bir yana dursun, ermənilər, əkin-biçin üçün kəsici alət var – adına “çin” deyirlər, bax, ona oxşar, amma bir az ondan böyük bir alətlə öldürdükləri azərbaycanlıların başlarını kəsib sellofan torbalara yığırdılar. Nə danışırımsa, hamısı gözümlə qabağında olub. Sonra yerdə qalanları yenidən maşınlarla yığıb Xankəndi istiqamətinə apardılar. Mən sonradan bizi aparan erməni silahlılarının birindən yavaşca soruşdum ki, məqsədiniz nə idi o başları kəsməkdə? **Manvel** adlı erməni dedi ki, biz bilirsiniz, nə qədər bunlardan pul qazanacağıq Ermənistanda? Bax, onun dediyini mən deyirəm, Manvelin dediyini...*

Xankəndi-Qaradağlı yolunda mənim bibim oğlunu maşından düşürdürlər. Erməni silahlısı dedi ki, arxadakı, düş aşağı,

- *arxada da bibi oğlu oturmuşdu. Onu maşından saldılar yerə, mənim gözümün qabağında götürüb “makar” tapança ilə 8 güllə vurdular, meyitini də yola atdılar. Sonra bir az getmişdik, Xəlilov Zahidi güllələdilər.*

Bizi apardılar Xankəndindəki texniki peşə məktəbinin zirzəmisinə doldururlar.

Bizimlə birlikdə əsir götürdükləri kəndçilərimizdən bir dəfə 5 nəfərini, bir dəfə isə 3 nəfərini harasa apardılar və onlar bir daha geri qayıtmadılar. Onları hara apardılar bilmədik, amma erməni silahlılarından biri dedi ki, o 5 nəfəri Xankəndindəki erməni qəbiristanlığına apardılar, orada başlarını kəsməyə...

13 gün bizi zirzəmidə saxladılar sonradan mən də daxil olmaqla dörd nəfəri oradan Xankəndindəki polis məntəqəsinə gətirib oranın zirzəmisinə saldılar. Texniki peşə məktəbinin zirzəmisində qalan dörd nəfər əsiri (mənim əmim nəvəsi də onların arasında idi) nə etdilər, heç kəsin xəbəri olmadı. Bu gün də onların taleyi haqqında heç bir məlumatımız yoxdur.

Bizə əsirlikdə sutkada cəmi bircə dəfə yemək verirdilər, əgər verdiklərinə yemək demək olardısısa... Hardasa, 50 qram arpa çörəyi və 300 qram su verirdilər. O da nə su? – Palçıqlı... Bizi hər gün döyürdülər. Bizim kamerada, Allah rəhmət eləsin, gözümüzün qabağında Vəliyev Fazili döyə-döyə öldürdülər. O biri kəmalarda da sonradan bildik ki, 8 kəndçimizi ac saxlayaraq və döyərək öldürüblər...

Nofəl Əliyev Qasım oğlu (Qaradağlı kənd sakinini):

- *Xankəndi türməsində əsir idik. Bir cavan kəndçimiz vardı - Vətən adında, onu gözümün qabağında öldürməyə apardılar. Türmədə bizə nəzarət edən ermənidən soruşdum ki, o uşağı hara apardılar? Dedi ki, apardılar qəbirstanlığımıza, qəbir üstündə başını kəsməyə... Belə vəhşiliklə öldürmüşdülər onu..*

Bizi kameralarda beş-beş, altı-altı saxlayırdılar. Hər beş nəfər əsirə gündə bir parça çörək verirdilər, bir də balaca stəkanla bir su. O balaca stəkandakı su ilə sadəcə dodağımızı ısladırdıq ki, ölməyək...

Bizə bütün günü işgəncə verirdilər. Ermənilər kimin qızıl dişləri var idisə onu zorla əsirlərin ağzından çıxarırdılar. Kim müqavimət göstərmək istəyirdisə döyüb öldürürdülər. Mənim də dişlərimi zorla çəkib çıxardılar.

Nağıyev Seyyur (Qaradağlı kənd sakinini):

- *Bizi əsir götürüb Xankəndi istiqamətinə aparən erməni silahlıları Cəmiyyət (Ningi) kəndində Elmidarı maşından düşürüb, qadınların, uşaqların gözü qabağında öldürdülər.*

Erməni silahlıları yol bo-

yu erməni kəndlərinə doğru qışqırdılar ki, “törk istəyirsiniz? – yəni “türk istəyirsinizmi?” – Ermənilər də deyirdilər, hə, istəyirik. Bax, onda elə oradaca əsirlərdən düşürüb öldürdülər.

Amma sizə deyim ki, bəlkə də, ölüm bizə verilən işgəncələrdən daha yaxşı idi. Ermənilər bizi Xankəndində əsir saxlayan da bütün günü zülm, işgəncə verirdilər. Səhər saat 10-da girirdilər içəri, kim gözlərinə yaxşı dəymirdi, başlayırdılar vəhşicəsinə döyməyə. Bir də axşam gəlirdilər yenidən döyməyə, işgəncə verməyə.. İnsanlıqdan kənar işlər görürdülər. Bizi ağzıüstə uzandırırdılar yerə. Adi ermənilər, hətta uşaqlar divarın üstünə çıxıb bizə baxırdılar, gülür, bizim halımızdan həzz alırdılar. Məsələn, əlləri ilə işarə verərək deyəndə ki, o tərپəndi, o dəqiqə erməni silahlıları həmin adamın belinə dubinka ilə, avtomatla vururdular. Əsizrlərə başını belə tərپətməyə imkan vermirdilər.

...Əsirlikdə olduğumuzun 40-cı günü idi, dedim, erməni nə istəyirsə etsin, onun dediklərini yerinə yetirməyəcək, ayağa durmayacağam. Buna görə erməni nəzarətçisi, gəldi, “niyə ayağa durmamısan sən?” dedi, sonra da çənəmdən tərپiknən necə vurdusa, çənəm qırıldı. Çənəm onsuz da “Bəylik bağı”nda ermənilər atəş açanda güllə vurub sındırmışdı. Bu erməni də lap pis günə qoydu.

Mənim yanımda İmran kişi var idi. Onu da mədəsindən elə vurdular ki, 7 gündən sonra, öldü. Meyiti də 3-4 gün qaldı bizim yanımızda.

Sonra, Fazil var idi, onu vurdular öldürdülər; Şura kişi var idi, onu da vurdular öldürdülər. İşləri-gücləri təhqir etmək, döymək, öldürməkdə ermənilərin...

Şamxal Şirinov
Famlet oğlu:

- *Qaradağlı 4 il idi, az qala hər gün erməni silahlıları tərəfindən atəşə tutulurdu. İşğal ərəfəsində isə daha tez-tez və daha güclü atəş altındaydıq. 1992-ci ilin fevral ayının 13-dən kənd dörd tərəfdən güclü atəşə tutuldu. Beləliklə, kənddə vəziyyət*

çətinləşdi və ermənilər kəndə daxil oldular. Xankəndindəki 366-cı motaatıcı alayın köməklili ilə zirehli tanklarla, toplarla kəndə ağır zərbələr endirdilər. Lakin bütün bunlara baxmayaraq kənd özünü müdafiə dəstəsi hücumu dəf etdi.

Fevralın 15-də axşam saatlarında kəndin girəcəyindəki qəbristanlığın yanındakı postu alan ermənilər postdakı 3 nəfəri (Zeynalov Nobili, Hüseynov Xanalını, Həsənov Altayı) güllələyərək yandırmışdılar. Bu hadisədən sonra kənd özünü müdafiə dəstəsi keçmiş kolxoz idarəsinin inzibati binasında yerləşdi və öz mövqelərini möhkəmləndirdi. Artıq axşam saat 9 radələrində biz 10 nəfər özünü müdafiə dəstəsinin üzvləri həmin posta gələrək onların yanmış cəsədlərini idarə binasına apardıq. Sonra isə Hüseynov Əsgərin, Rüstəmov Zivərin meyitlərini idarəyə gətirdik, onlar evlərindən qaçarkən ermənilər tərəfindən vurulmuşdular.

Həmin gün bizim 5 nəfər şəhidimiz, 10 nəfər isə ağır yaralımız var idi. Fevralın 16-da erməni dəstələri tam şəkildə kəndə daxil olaraq kəndi mühasirəyə aldılar və bundan sonra atışma daha da intensivləşməyə başladı. Həmin gün Bayramov Arif İbrahim oğlu və vəkənuillü olaraq kəndə köməyə gəlmiş

Eldar şəhid oldular. Lakin nə qədər döyüşlər getsə də, ermənilər kənd müdafiəçilərinin müqavimətini qıra bilmirdilər. Bunu görən düşmən gecə saat 4 radələrində Xankəndi şəhərindən əlavə qüvvələr – tankları, topları kəndə yeritdilər. Şəhər açılanda düşmənlər yenidən güclü qoşunla kəndə hücumə keçdilər. Bizim silah-sursatımız getdikcə tükənirdi. Nəhayət patronlarımız tükəndi. Sonra vəziyyət tamamilən pisləşdi və erməni silahlıları bizi əsir götürdülər. Qocaları cavanlardan ayıraraq başqa maşınlara mindirdilər. Yaşlıları və 10 nəfər qadını birbaşa Xankəndi şəhəri tərəfə apardılar. Cavanları isə kəndin yuxarı hissəsindəki “Pir” deyilən yerə qədər piyada apardılar. Hüseynov Şahmuradı, Dadaşov Eldarı orada, yolun düz ortasında vəhşicəsinə qətlə yetirdilər. Sonra bizi “Kamaz” markalı maşına mindirərək “Bəylik bağı” deyilən yerə gətirdilər və burada 10 nəfəri güllələyəcəklərini söylədilər. Bu məqam **Tağıyev Telman** qoynunda gizlətdiyi qumbaranı partladaraq xeyli erməni öldürdü, özü də qəhrəmancasına şəhid oldu. Bu hadisədən qəzəblənən düşmənlər yerdəki həmkəndlilərini və maşının içərisini atəşə tutmağa başladılar. Nəticədə onlarla kənd sakini vəhşicəsinə qətlə yetirildi, xeyli insan ağır yaralandı. Ermənilərdən biri maşına minərək məni götürüb meyllərin üstünə atdı. Bu zaman aralıda dayanan başqa bir erməni mənə sarı gələrək başıma təpiklə vurdu, sonra məni ayağa qaldıraraq yenidən maşının içərisinə atdı. Burada mən Əliyev Xəliq, Hüseynov İbiş və Hüseynov Niftalının erməni silahlılarının komandiri **Mamvelin** “06” markalı şəxsi maşınına mindirdiyinin şahidi oldum. Sonra xeyli yol getmişdik ki, “Zəki bulağı” deyilən yerdə maşını yenə saxladılar. Bu zaman mən Xəliqgili “06”da görmədim, onları da, çox güman ki, “Bəylik bağı”nda qətlə yetirmişdilər.

Ermənilər öldürdükləri əsirlərin cəsədlərini silos quyusuna ataraq üzərlərini torpaqla doldururdular... Quyuya atılan əsirlərin arasında yaralılar da vardı.

Sonra yola düşdük, bir az getmişdik ki, Ningi (Cəmiyyət) kəndi yaxınlığında Xəlilov Zahidin meyitini düz yolun ortasında gördüm, onu vəhşicəsinə qətlə yetirmişdilər. Sinif yoldaşım var idi – Rusiyadan əsgərlikdən gəlmişdi – Quliyev Nəbi Mütəlif oğlu, məndən 3-4 metr aralıda “ştık-noj” nan diri-diri başını kəsdilər.

Bizim bir kəndçimiz var idi, Mobil adında, o yolda, ermənilərə dedi ki, 6 uşağım var, məni buraxın. Dedilər, düş get, səni öldürməyəcəyik. Sən demə aldadırmışlar. Mobil tut bağı ilə, hardasa 10 metr qaçmışdı ki, iki erməni əsəgəri avtomatnan bədənini dəlmə-deşikətdilər, param-parça oldu...

“KAMAZ”ın da içi dizə qədər qandı... Özünü müdafiə dəstəsinin Abdulla adlı bir üzvü vardı, onu gətirdilər, “KAMAZ”ın arxasını açdılar, erməni onun başına tapançanı dirədi, dedi, qanı iç, türkün qanını içməlisən. O da götürdü üzünə çəkdi, amma içmədi. Ona görə tapançanın dalı ilə başına vura-vura işgəncə verdilər ona... Daha sonra Hüseynov Həbibini başından vurdular.

Bizi Şuşaya gedən yolda maşından düşürdülər, 2 cərgə düzüb erməni hərbiçilərinin qərargahına apardılar. Orada bizim əynimizdə qalan paltarlarımızı da soyundurub, suyun içində oturtdular. Sonra bizi zirzəmiyə saldılar, xeyli orada qaldıq. Həmin müddətdə cavanları aparıb tez-tez döyürdülər.

Səhəri gün bizi Xankəndinə apardılar. Biz Xankəndinə çatanda uzaqdan gördük ki, Malıbəyli kəndi od-alovun içərisində yanır.

Maşından düşəndən sonra bizi asfaltın üstünə uzandıraraq, yenidən işgəncə verməyə başladılar. Daha sonra bizi beş-beş, altı-altı bölərək kameralra saldılar və beləliklə ən acınacaqlı günlərimiz başladı. Mən özüm 15 gün ac-susuz ağır işgəncələrə məruz qaldım.

Orada mən kəndimizin yaşlı adamlarını, o cümlədən öz ata-mi gördüm. 15 gündən sonra bizi (- 13 nəfəri) Xocavənd

(Martuni) rayonuna apardılar. Orada bizi yenidən döyür, işlədir, ac-susuz saxlayırdılar. Mart ayının 21-də bizi Xocavəndin (Martuni) Heşan kəndinə aparıldıq, 10 gün də orada qaldıqdan sonra, mart ayının 31-də Ağdam rayonun Mərzili kəndi yaxınlığında biz dövlət səviyyəsində əsirlikdən azad olunduq – geri alındıq.

Mən 45 gün əsirlikdə qaldım.

Şahruz Əliyev
Əmirxan oğlu (Qaradağlı kənd sakini):

- Qaradağlı işğal olunan gün başqa həmkəndlilərim ilə birlikdə erməni silahlıları məni də əsir götürdülər. Əsirlikdə olmazın əzab-əziyyətini çəkmişəm.

Məşəqqətli və əzablı günlər yaşamışam. Kədər və qüssə dolu həmin günlərin ağrı-acısı mənim ömür yollarımda heç vaxt silinməyəcək izlər qoyub.

Yaxşıxatırlayıram, əsir götürülənlərin arasında məktəb yaşlı uşaqlar və 10 nəfər də ağbirçək qadın var idi. Yolda maşınları saxlayır, əsasən məktəbli uşaqları və gəncləri güllələyirdilər. Belə ki, “Bəylik bağı” adlanan yerdə maşını saxlayıb, 30 nəfərə yaxın kənd sakinini düşürdülər və elə oradaca güllələdilər...

Bir az gedəndən sonra yenə də maşınlar dayandırıldı. Yenə də cavanlardan 10 nəfərini seçib, güllələdilər. Güllələnənlərdən biri əmim oğlu Xaliq Əliyev, biri də İltizam Hüseynov idi.

Sonra bizi Xankəndinə gətirib internat məktəbinin soyuq zirzəmisinə saldılar. Mən və qardaşım bir yerdə əsir düşmüşdük. Dedilər ki, sabah sizi Əsgərana aparıb orada dəyişəcəyik. Ermənilərin vədlərinə heç bir inamımız qalmamışdı, təbii... Səhər tezdən erməni silahlıları əsirlərdən 5 nəfəri dəyişmək adı ilə zirzəmidən çıxarıb apardılar və onlardan bir daha heç bir xəbərimiz olmadı. Mənim qardaşım Vətən də onların arasında idi.

Bizi internat məktəbinin qaranlıq zirzəmisində 15 gün saxladılar. Yeməyə bir parça boyat çörək, içməyə isə bir stəkan palçıqlı su verirdilər. Sonra bizi polis şöbəsinə gətirdilər. Burada da yerimiz qaranlıq, soyuq zirzəmi oldu. Sonradan zirzəmidə 13 nəfər qaldıq. Hər gün sıxıntı və əzab içində yaşayırdıq. Hər gün əli avtomatlı erməni əsgərləri içəri girir və bizi təhqir edir, vəhşicəsinə döyürdülər. Beləliklə, ömrümün 60 günə yaxını əsirlikdə, məşəqqətdə keçdi...

1992-ci ilin aprel ayının 9-da, çox böyük çətinliklərlə bizimkilər məni əsirlikdən azad edə - geri ala bildilər. Amma çox təəssüf ki, qardaşım Vətən və eləcə də neçə-neçə həmkəndlilərimiz əsirlikdən qayıtmadılar və çoxunun da axırı nə oldu, bilmədik..!

Oruc Məhərrəm oğlu Əliyev (1970-ci ildə Qaradağlı kəndində doğulub):

- 17 fevral 1992-ci ildə kəndimiz işğal edildikdən sonra mən də ermənilər tərəfindən əsir götürüldüm. Məni və bir neçə kəndçimizi Malıbəyli körpüsündə digər həmkəndlilərimizdən ayır-

dılar. Bizi Xankəndinə, milis (polis) şöbəsinə apardılar. – Biz, 10 qadın, 3 kişi idik. Orada bir gün saxlanıldıqdan sonra bizi Əskərana apardılar və elə birinci gün Əliyev İlqarı, Əliyev Umudvarı vəhşicəsinə döydülər. Bizi Əskəran türməsinin soyuq zirzəmisinə atmışdılar.

Bizi gündə bir neçə dəfə vəhşicəsinə döyür, işgəncələr verirdilər. Bir gün erməni nəzarətçisi İlqara dedi ki, üzünün bir tərəfinin tükünü səhərə kimi əllərinlə yolmasan səni güllələyəcəm. Təsəffür edin, İlqar səhərə qədər, zülmənən özü öz üzünün tükünü yolur, mən də üfürə-üfürə ona kömək edirdim. Bilirdik ki, bu qansızlar heç nədən çəkinmədən nə istəsən edə bilərlər.

Sonra İlqarı bizdən ayıraraq Xankəndinə apardılar, on gündən sonra isə qadınları dəyişdilər, Umudvarla mən qaldım. Bizi ermənilərin məskunlaşdığı Noragah kəndinə apardılar. Burada bizdən savayı 18 nəfər də Xocalıda əsir götürülmüş azərbaycanlı var idi. Bir gün ermənilərdən biri içəri girib kimin qızıl dişi varsa qabağa çıxсын, dedi. Məndə də qızıl diş var idi. Erməni silahlısı kəlbətinlə dişlərimi çıxarıb, cibinə qoydu.

Saxlandıığımız kənddə adamlar bizi odunla, daşla döydürdülər. Atıldığımız zirzəmi isə dizə qədər su ilə dolu idi. Xocalı sakinlərindən bir neçəsi yanımda soyuqdan donaraq dünyasını dəyişdi. Orada üstü açıq, dörd tərəfi isə örtülü olan qapalı yer var idi, bizi ora ancaq döyməyə aparırdılar. 39 gün – yəni əsirlikdən azad olduğum günə kimi bu məşəqqətləri çəkmək məcburiyyətində qaldım...

Aydın Mehdi oğlu Abbasov
(1932-ci ildə Xocavənd rayonunun Qaradağlı kəndində doğulub):

- *Mən kənd özünü müdafiə dəstəsinin üzvü olub, kəndin erməni silahlı birliklərindən müdafiə olunmasında iştirak etmişəm. Qeyri-bərabər döyüşdə axıra kimi müqavimət göstərsək də, silah-sursat qurtarandan sonra ermənilər tərəfindən əsir götürüldük. 52 gün erməni əsirliyində qalmışam. Əsirlikdə olduğum müddətdə işgəncələrə məruz qaldım, başıma olmazın müsibətlər açıldı. Sonra bizimkilər məni çətinliklə də olsa, geri ala bildilər.*

17 fevral 1992-ci il..! O günü – işğal gününü çox əsəb gərginliyi ilə xatırlayıram. Ermənilərin vəhşiliyini, silahsız insanlara qarşı törətdikləri ağlagəlməz işgəncələri bir an olsun unuda bilmirəm. Hər dəfə o məşəqqətli günləri xatırlayanda, Xankəndi həbsxanasında azərbaycanlılara tətbiq edilən, insanlığa sığmayan işgəncələr heç vaxt yaddaşımından silinməz, deyirəm. Ermənilərin nə qədər vəhşi olduğunu, uşaqların, qadınların, qocaların dərilərinin soyulduğunu, gözlərinin ovulduğunu, dişlərinin məişət kəlbətini ilə çıxarıldığını, başlarının kəsildiyini... gözləri ilə görənlər bilər. Bunları unutmaq olarmı?!.

Rabil Valerik oğlu Babayev (1974-cü ildə Qaradağlı kəndində doğulub):

- 1992-ci ilin 16 fevralında ermənilər kəndə növbəti dəfə hücum etdilər. Biz postda 7-8 nəfər durmuşduq. Postların birində Ermənistan əsgərləri bizim 4 nəfəri qranatamyotla vurmuşdular. Gecədən başlayan güclü atışma ayın 17-ində səhər-səhərdən başlayaraq daha da şiddətləndi. Sonrası da, məlumunuz – kənd qeyri-bərabər döyüşdə Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olundu, bizi də əsir götürdülər. 114 nəfər idik – 10-u qadın, 100-ü kişi. Əsirlərdən 62 nəfər cavanı ayrı maşına, qalanlarını ayrı maşına mindirdilər. Bir az getdikdən sonra cavanlar olan maşını saxladılar. 10 nəfəri düşürtdülər və güllələdilər.

...Sonra qalan əsirləri Xankəndinə apardılar. Yol boyu ermənilər bizi təhqir edir, döyürdülər.

Xankəndinin girəcəyində bizi maşınlardan düşürtdülər, ayaqqabılarımızı çıxartdırdılar, ayaq yalın aparıb zirzəmiyə saldılar.

Xankəndi həbsxanasında bizi üç-üç, dörd-dörd bölüb, kameralara salmışdılar. Əmiraslan, Seyyur, mən – üçümüz bir kameraya düşmüşdük. Bizə çox işgəncələr verilirdi. Qızıl dişlərimizin hamısını kəlbətinlə çıxartdılar. Ac-susuz saxlayırdılar bizi. Su istədikdə də şorabalı su verirdilər. Bir dəfə səhər-səhər bizi qarda ağzı üstə yerə uzatdılar, düz axşama kimi eləcə də saxadılar.

Bir neçə gün sonra bizi çıxarıb başqa kameraya saldılar. Orda Zülümxan, Şəmil və başqa kəndçilərimiz də varıydı. Er-

mənیلərin təhqiri, işgəncəsi ara vermirdi. 22 martda – Novruz bayramında, səhərdən axşamadək bütün əsirləri döydülər. Həmkəndimiz İmran kişi varyıdı, onu mədəsindən təpiklə vurub öldürdülər.

Bizi 45 günlük əsirlikdən sonra, aprelin 1-də Ağdam tərəfdə dəyişdilər.

Möhkəmə Müseyib oğlu Doluxanov:

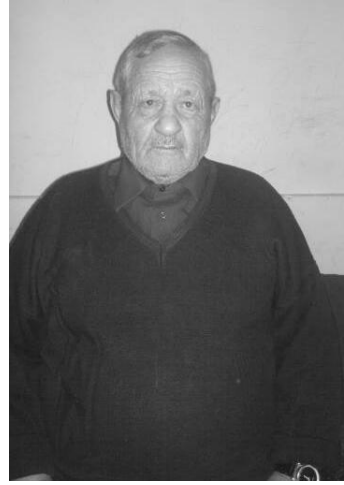
- Biz Qaradağlılar 1988-ci ildən 1992-ci ilin fevral ayına kimi Ermənistan silahlı qüvvələrindən bacardığımız qədər müdafiə olunmuşuq. Neçə-neçə şahidimiz vardı, nə qədər qanlı hadisələr olmuşdu.

Gözümüzdün qabağında qadınları, uşaqları öldürürdülər. Biz də çalışırıdıq ki, əhalimizi, torpaqlarımızı müdafiə edək.

Nəhayət, 1992-ci ilin 17 fevralında kənd özünümüdafiə dəstəsinin silah-sursatı, ərzağı tükəndi. Ermənilər bizi mühasirəyə aldılar və kənd sakinlərinin hamısını əsir götürdülər.

Bizi əsir götürəndən sonra sıraya düzdülər, ucaboyluları, cavanları secib bir maşına, qocaları, qadınları isə başqa maşına mindirdilər. Bizi Xankəndi türməsinə gətirdilər. Hələ onu demirəm ki, yolda paltarlarımızı əlimizdən aldılar. Əllərimiz qulaqlarımızın dibində, türməyə kimi ayaqyalın apardılar bizi. Yol boyunca da ermənilər bizi təhqir edir, döydürdülər.

Xankəndi türməsində bizi beş-beş, altı-altı ayırıb, kameyalara doldurdular. Böyükkəşi, Kazım və mən bir yerdə idik.

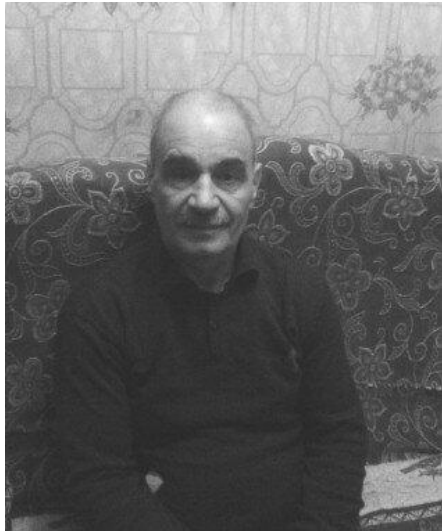
Sonra yanımıza başqalarını da gətirdilər. Çox çətin, ağrılı günlər yaşadıq. 6 adama bircə stəkan su verirdilər.

Yusif, Əlastanı vurub öldürdülər. Nəzərov Şuranı təpiklə vurub mədəsini partlatdılar, o da çox yaşaya bilmədi, öldü. Xəlilov Zahidi əsir götürülən gün maşından salıb güllələmişdilər. Həbibə də hələ yoldaykən öldürmüşdülər.

Torpaqlarımızın müdafiəsi uğrunda çoxlu cavanlarımız həlak oldu. Ermənilərin dinc insanlara qarşı törətdiyi vəhşiliklər insanları dəhşətə gətirmişdi. Telman vardı, üstündə qumbara gizlətmişdi, müdafiə üçün... Ermənilərin törətdiyi vəhşilikləri görəndə cıxardıb partlatdı. Ermənilərdən də ölənlər oldu, özünü də şəhid oldu.

Ermənilər əlimizi divara, ayaqlarımızı yerə mismarlayıb, çoxlu dözülməz işgəncələr verirdilər bizə.

Əsirlikdə nə qədər kənd sakini öldü, məni və bir neçə başqa əsirimizi isə çətinliklə də olsa bizimkilər geri ala bildilər.

**Güloğlan Ənvər oğlu
Əmirxanov (Qaradağlı
kənd sakini):**

- 1992-ci il fevral ayının 14-dən ermənilərin hücumları daha da intensivləşmişdi. Kənddə vəziyyət hər gün daha da çətinləşirdi. Biz istədik ki, bir təhər kəndi tərk edib dağ yolları ilə Ağdamın Gülablı kəndinə gedək, ancaq gedə bilmədik, hər tərəfdən güllə üstümüzə yağış kimi yağdı. Səhər

tezdən kəndə qayıtdıq, evə catanda gördük ki, evdə heç nə qalmayıb, ermənilər hər şeyi dağıdıb. Kəndi isə dayanmadan

atəşə tuturdular. Sürünə-sürünə Eldar kişinin evinin arxasına getdim ki, ordan kolxozun idarə binasına adlayım. Çox cəhd etdim mümkün olmadı. Məni əsir götürdülər. Silahlıların arasında bir məktəbdə oxuduğum iki erməni var idi, mən onları, onlar da məni tanıdılar. Ancaq nə xeyri var? – Erməni ki, erməni... - Əllərimi, ayaqlarımı bağlayıb döyürdülər məni. Bir gün öz aralarında danışdılar ki, məni aparıb qəbiristanlıqda başımı kəsinlər. Nədənsə sonra o fikirdən daşındılar.

...Əsirlikdə məni hər gün döyür, ağır işgəncələr verirdilər. Döyülməkdən qabırğalarım qırılmışdı. Bir dəfə məni atdılar təlim görmüş itin qabağına. Bilmirəm, nədənsə it mənə heç nə eləmədi. Bir erməni isə təpiklə vurub gözümü bərk zədələdi. Əllərim zəncirlə bağlı olduğundan özümü müdafiə edə bilmirdim.

Əsirlikdə olanların kimin ki, ağzında qızıl dişi var idi hamısını çəkib ağzından çıxarırdılar. Mənim də qızıl dişlərimi çəkib çıxardılar. Bizi dəyişmək adıyla türmədən çıxartdılar, amma daha 10 gün də Heşən kəndində saxladılar. Həmin kənddə İlqar, Nofəl, Qara, Aydın kişi və mən də daxil olmaqla ümumilikdə 12 nəfər idik. Aprel ayının 21-də bizimkilər məni geri ala bildilər.

Baxşeyiş Əkbər oğlu Hüseynov (1966-cı il təvəllüdlü Qaradağlı kənd sakini):

-1992-ci ilin 17 fevral tarixində bizim kəndi hər tərəfdən mühasirəyə aldılar. Özümüzü müdafiə etmək üçün silah və patronumuz demək olar ki, yox idi. Erməni silahlıları isə dayanmadan atəş açır, kənd sa-

kinlərinin yığışdığı idarə binasına yaxınlaşdırdılar. Belə qeyribərabər mübarizədə sona kimi müqavimət göstərsək də, sonda erməni silahlıları bizi əsir götürdülər.

Kəndimizdən olan cavanları bir “Kamaz”a, yaşlıları isə ayrı bir yük maşınına yığdılar. Kənddən bir az aralanmışdıq ki, “Pir” deyilən yerdə maşını saxlayıb, bir necə nəfəri güllələyərək qətlə yerirdilər. Eldar əmimi isə ağacla döyərək öldürdülər. Rəhmətlik Elmidarı, Zahidi də ermənilərin məskunlaşdığı Cəmiyyət (Ningi) kəndində güllələndilər.

Xankəndinə gedən yol azərbaycanlılar yaşayan Malibəyli kəndinin yaxınlığından keçirdi və biz ermənilərin Malibəyli necə yandırdıqlarını da gördük. Malibəyli körpüsü deyilən yerdə bizi maşından düşürtdülər və Xankəndinə kimi piyada aparıb orada bir zirzəmiyə saldılar. Orda bizə cox ağır işgəncələr, zülmələr verirdilər. Həmin zirzəmidə 3-4 gün saxlandıqdan sonra 4 nəfəri – kəndçilərimiz Vətəni, Abdullanı və digər 2 nəfəri çıxarıb harasa apardılar. Bundan 7 gün sonra Əliyev Şahruzu, Hüseynov İlqarı və mənə Xankəndi türməsinə apardılar.

Kəndçilərimdən Quliyev Əlqəm və Tağıyev Tapdıq isə orda qaldılar. Xankəndi türməsində bizi demək olar ki, hər gün

döyür və işgəncə verirdilər. Həmkəndlim Fazili təpiklə döyüb-döyüb öldürdülər. Meyidi üç gün kamerada yanımızda qaldı.

Kameraya yağış və qar suyu gətirib paylayan zaman bacım oğlunun mənə tərəf gəldiyini görən erməni silahlıları onu ölümcül olana qədər döydülər ki, niyə yerindən tərpənersən... Bir gün Qırmızı Xaç Cəmiyyətindən bizim yanımıza gəlmişdilər. Erməni silahlıları bizi məcbur etdilər ki, onlara deyək ki, bizə yaxşı baxırlar. Onlar getdikdən sonra bizə verdikləri odeyalları da əlimizdən aldılar. Bir sözlə, çox böyük çətinlik və əzab-əziyyətlə üzləşdik. Təsəvvür edin ki, mən əsir düşən zaman 90 kq çəkim var idi. 54 günlük əsir həyatından sonra isə 38 kq çəkim qalmışdı...

Novruz Həmzə oğlu Hüseynov (1936-ci il təvəllüdlü Qaradağlı kənd sakini):

- Ermənilər 1988-ci ildən 1992-ci ilin fevral ayına kimi, demək olar, hər gün kəndimizdə bir qanlı hadisə törədirdi. Müqavimət göstərdik, evimizi, yurdumuzu qorumağa çalışırdıq, amma silah-sursatımız az idi. 1992-ci il fevral ayının 17-də Ermənistan

ordusu kəndimizi işğal edən vaxt mən də kənddə idim. Aralarında muzdlular da olan erməni silahlı birləşmələri kəndə soxuldular. Kənddə olan sakinlərin əksəriyyəti kolxozun idarə binasını sığınacaq kimi seçib oraya yığılmuşdu. Mühasirə

dairəsini get-gedə sıxan erməni silahlıları sonda bizi əsir götürdülər.

Əsir götürülmüş bütün həmkəndlilərim kimi mənə də çox əzab-əziyyət verdilər. Kim yaralı idisə, ümumiyyətlə yarasını sarımır, kim xəstə idisə heç bir köməklik göstərmir, bu azmış kimi təhqir edir, döyürdülər.

Mən 50 gün əsirlikdə saxlanıldıqdan sonra bizimkilər məni geri almağa müvəffəq oldular.

Tavar Hüseyin qızı Həsənova
(1935-ci ildə Xocavənd rayonu Qaradaglı kəndində doğulub):

- 1992-ci il fevralın 14-də ermənilər kəndimizə hücum etdilər. 3 gün davam edən aramsız hücumlardan sonra fevralın 17-də kəndimiz ermənilər tərəfindən işğal olundu və həmin vaxt kənddə olanların hamısını ermənilər əsir götürdülər.

Əsirləri müxtəlif yük maşınlarına yığıb Xankəndinə tərəf hərəkət etməyə başladılar. Ermənilərin məskunlaşdığı Qağarza kəndinin yaxınlığında “Bəylik bağı” deyilən yerdə maşını saxladılar və gənclərin bir neçəsini aşağı düşürüb güllələdilər, cəsədlərini isə quyuya tökdülər. Cəmiyyət (Ningi) kəndi yaxınlığında isə daha iki kəndçimizi – poçtalyon Həbib Hüseynovu və bəytar-həkim Zahid Xəlilovu qətlə yetirdilər.

Mən 13 gün əsir qaldım. Əsirlik həyatımda çox işgəncələrə məruz qaldım; döyüldüm, təhqir olundum, söyüldüm. Heç kimə əsir həyatı arzulamıram.

Kazım Əbülhəsən oğlu Kazımov (1936 –cı il təvəllüdlü Qardağlı kənd sakini):

- 1992- ci il fevral ayının 15-dən başlayaraq ermənilər kəndimizi dörd tərəfdən mühasirəyə aldılar. Biz İdarənin inzibati binasında sığınmışdıq. Ermənilərin hücumu getdikcə daha şiddətli xarakter alırdı. Fevral ayının 17-də günortadan sonra ermənilər kəndə soxula bildilər və bizim olduğumuz binanı mühasirəyə aldılar. Bizim, onsuz da az miqdarda olan sursatımız artıq tükənmirdi. Bu qeyri-bərabər mübarizədə bizim patronlarımız qutarırdı və ermənilər bizi əsir götürdülər. Fevral ayının 17-si, saat 16-da bizi tam tərkisilah etdilər və qocaları ayrı, cavanları ayrı maşınlara mindirib Xankəndi istiqamətinə apardılar. Bizi maşınlara mindirəndə oğlum Nəsimi də yanımda idi, mən oğlumu çəkib üzündən öpəndə erməni zabiti bizi gördü və gəlib məni çənəmdən vurdu, oğlumu da məndən ayırdı.

Yolda bir neçə dəfə “Zəki bulağı” adlanan yerdə və “Bəylik bağı”nda cavanlar olan maşını saxlayıb, hər dəfə təxminən bir neçə cavanı güllələyir, cəsədlərini isə yem üçün qazılmış quyuya (silos quyusuna) atıb, üzərinə torpaq tökürdülər. Oğlum Nəsimi də “Bəylik bağı”nda öldürülənlərin arasında idi. Xankəndində bizi – yəni məni, Möhkəməni və Böyükkişini bir aya qədər saxladılar. Sonra bizi ayrı kameraya apardılar, orada isə daha 8 nəfər var idi. Bizi yenə döyür, təhqir edir,

sutkalarla ac-susuz saxlayırdılar. Elə, yazıq Nəzərov Şura döyülməkdən yanımızdaca dünyasını dəyişdi. Mən düz 45 gün əsirlikdə qaldım.

Əlqəm Baloğlan oğlu Quliyev (1937-ci il təvəllüdlü Qaradağlı kənd sakini):

- Fevral ayının 17-də, yəni kəndimiz işğal olunan gün erməni silahlı birləşmələri bizi əsir götürdülər. Əsir götürülən kəndçilərimizin hamısını yük maşınlarına yığıb Xankəndinə tərəf apardılar. Yolda bizi maşınlardan düşürtdülər, paltarlarımızı, ayaqqabılarımızı soyundurdular. Bizi piyada aparırdılar və ermənilər yol boyu bizi söyür, daş-qalaq edirdilər. Əsirlikdə saxlanıldıığımız vaxt Şirinov Böyükkişini, Nəzərov Şuranı döyə-döyə öldürdülər. Bizə zülm verir, ac-susuz saxlayırdılar.

Xankəndində bizi bir zirzəmiyə salmışdılar. Orda 3 ay saxladılar, olmazın zülmələr verdilər. Təkcə hərbcilər deyil, erməni uşaqlarının əlinə toxmaq verirdilər, onlar da başımıza, ayaqlarımıza vururdular... Təsəvvür edin, ayaqlarını qaldırırdılar ki, altından öp. Ermənilər bizə deyirdilər ki, bütün Azərbaycanı almışıq...

**Əmiraslan İman oğlu
Quliyev (Qaradağlı kənd
sakini):**

- 1992-ci ilin 17 fevral günü Ermənistan silahlı birləşmələri Qaradağlı kəndinə hücum etdi. Kəndimizi, evimizi qorumaq üçün son daqiqəyədək müqavimət göstərdik. Lakin bu bir nəticə vermədi, kəndi işğal etdilər, bizi də əsir götürdülər.

Öncə bütün əsirləri sıraya düzdülər. Cavanları bir, yaşlıları isə bir maşına yığdılar. “Bəylik bağı” deyilən ərazidə maşını saxladılar. Bir neçə nəfəri aşağı düşürüb güllələdilər. Sağ qalanları isə Xankəndinin girəcəyindəki bir kazarmaya gətirdilər. Bir neçə gün burada işgəncə verdikdən sonra isə Xankəndi həbsxanasına gətirdilər. Bizi ağziüstə qarın üstünə yixıb döyür, daşlayırdılar. 15-16 gün sonra bizi Xocavənd (Martuni) şəhərinə gətirdilər. Bizi hər gün kəndimizin yaxınlığına aparır, işğal edilən gün öldürüb silos quyusuna atdıqları meytləri ordan çıxarmağı əmr edirdilər. Meyitlər tanınmaz halda idi. Bir neçə gün ac-susuz orda öz kəndlilərimizin meyitlərini çıxardıq.

Nəhayət, 46 günlük əsirlik həyatımızın sonunda mən də daxil olmaqla 16 nəfəri və 6-7 meyiti bizimkilərin əlində olan erməni əsirləri ilə dəyişdirdilər.

**Rafiq Əliaslan
oğlu Quliyev (Qaradağlı
kənd sakini):**

- Kəndimizin dörd tərəfi ermənilər məskunlaşmış kəndlər idi. Ona görə də Dağlıq Qarabağ hadisələri başlanan gündən tez-tez ermənilərin hücumuna məruz qalırdıq. 1990-cı ildə mebel maşınında 3 nəfər sakini-

miz, ondan 2-3 ay sonra kolxoz sədri Soltan Bayramov güllələnmişdi. 1991-ci il sentyabrın 8-i isə Ağdamdan kəndimizə gələn avtobus ermənilər tərəfdən hücumla məruz qalmışdı. 1 ay sonra 6 nəfəri Vərəndəli deyilən ərazidə, fermada diri-diri yandırmışdılar. Lakin ən dəhşətlisi hələ qabaqda imiş... 1992-ci il fevral ayının 17-də ermənilər kəndə daxil oldular və bizi əsir götürdülər. 3 nəfəri diri-diri yandırdılar, 3-4 nəfərin başını kəsdilər, 1 nəfəri bel sapı ilə başına döyə-döyə öldürdülər, 1 nəfərin üzərindən "Kamaz"la keçdilər. Bütün bu vəhşiliklərdən sonra bizi "Kamaz"a yığdılar, "Bəylik bağı" deyilən yerdə cavanların çox hissəsini güllələyib, silos quyusuna atdılar. Sağ qalanları isə Xankəndinin aşağı hissəsində körpüdən keçirib döyə-döyə apardılar. Yalnız əsgərlər deyil, erməni camaatı da bizə hücum edir, daşlayırdı. Həmin gecə Xankəndi 8 illik məktəbinin zirzəmisində qaldıq, səhəri gün bizi türməyə apardılar. Türmənin həyatında bizi ağzıüstə uzandırdılar və torpağı yeməyə məcbur etdilər.

Türmədə qaldığımız müddətdə hər gün işgəncələrə məruz qalırdıq. Hələ kənddə döyüş gedən zaman mən çiyimdən və böyriümdən yaralanmışdım. Vəhşilər dubinka və paya ilə

yaramın üstünə vururdular. Mənim atamı da orada döyüb öldürdülər.

Əsirlikdə saxlandığımız vaxt bizə olmazın zümlər verirdilər. Əsasən də cavanları istədikləi vaxt aparıb döyür, güllələyirdilər. Yaşlı adamlarımız onlara deyəndə ki, “nə edirsiniz bizə edin, öldürürsünüz bizi öldürün, amma bu uşaqlara, cavanlara dəyməyin”, ermənilər azərbaycan dilində cavab verirdilər ki, “sizin bir ayağınız burdadı, bir ayağınız gorda. Sizdən nə asılıdı? – bütüün bunlara görə sabah bizdən qisas almaq istəyən bu cavanlar olacaq, ona görə də onları öldürürük”...

Bütüün əzab-əziyyətdən, 45 günlük əsarətdən sonra bizimkilər məni böyük çətinliklə geri ala bildilər.

Gərəkməz Mirxuda qızı Quliyeva (Qaradağlı kənd sakini):

- ...Kəndimizdə 10 qadın qalmışdı və biz qadınlar öz balalarımıza, qardaşlarımıza yemək hazırlayırdıq, çörək bişirir və tibbi ləvazimat, dərman olmasa belə, adi parçalardan kəsib yaralıları sarıyırdıq.

Kəndimizin hər tərəfi ermənilərin məskunlaşdığı kəndlərlə əhatə olunmuşdu. Həmin kəndlər dağların başında yerləşirdi. Qaradağ-

lıya yaxın olan Qağarza kəndindən, qatı millətçi Zori Balayanın kəndi olan Kəndxurd kəndindən, Aşan kəndindən 4 il müddətində - 1988-1992-ci illərdə ermənilər daim bizə müxtəlif çaplı silahlardan, o cümlədən “Alazan” raketindən atəş açır-

dılar. 4 il ərzində bizim gecəməz-gündüzümüzlə olmayıb, bilmirdik ki, sabahkı günə sağ çıxacağıq, yoxsa yox...

1992-ci il fevral ayının 15-də erimənilərlə yanaşı Xankəndindən “KAMAZ”, “URAL” maşınları ilə çoxlu erməni əsgəri və muzdlu kəndimizə hücumla keçdi. Cavanlarımız, qocalarımız hamısı kəndimizi qorusalar da, erməni hərbi birləşmələrinin say çoxluğu həlledici idi. Yavaş-yavaş postlarımızda olan döyüşən oğullarımızı həlak etdilər... Əhalini “İdarə binası” deyilən yerə yığışmışdı. Ermənilər həm yaxşı silahlanmışdılar, həm də sayları çox olduğuna görə fevralın 17-də kəndi işğal edib, bütün əhalini də əsir götürdülər. Əsirləri maşınlarla yığıb Xankəndi tərəfə apardılar. Onu da deyim ki, yol boyu düzülmüş ermənilər maşınlarla o qədər daş atdılar ki, əsirlərimizin əksəriyyətinin başı, gözü yaralanmışdı, maşın qanla dolmuşdu.

Biz 10 nəfər qadını və yaralı Əliyev İlqarı, Orucu və Əliyev Ümidvarı Xankəndində həsxanaya saldıq. Bir gündən sonra isə Əsgəran rayonuna aparıb, orda həbsxanaya saldıq. 12 gün də orda qaldıq. Erməni hərbiçiləri həmin 12 gün müddətində hər gün gəlib bizi döyür, söyür, sonra çıxıb gedirdilər. 12 gün boyu ac-susuz qaldıq.

Sonra bizimkilər bizi əsirlikdən dəyişərək azad etdilər. Artıq 20 ildən çoxdur ki, əsirlikdən azad olmuşam, amma ermənilərin verdiyi işgəncələri və hər gecə yuxuma girən doğma Qaradağlı kəndini heç vaxt unuda bilməmişəm, unutmaram da..

Sədaqət İmran qızı Quliyeva (1952-ci il təvəllüdü Qaradağlı kənd sakini):

-1992-ci il fevral ayının 17-də erməni işğalçıları kəndimizi işğal edərkən mən, həyat yoldaşım Quliyev Əliaslan Nəriman oğlu və oğlum Quliyev Rafiq Əliaslan oğlu kənd camaatı ilə bərabər əsir alındıq. Kəndin işğalı zaman oğlum Rafiq döyüşdə yaralanmışdı. Əsir

götürüldükdən sonra ermənilər bizi Əsgəran rayonuna gətirdilər, burada gündəlik ağır işgəncələrə məruz qaldıq. 11 gün əsirlikdə qaldıqdan sonra bizimkilər mənə və bir neçə qadını Ağdam-Əsgəran sərhəddində dəyişdirdilər. Əsgərandə olduğum müddət oğlum və həyat yoldaşımdan xəbərim olmadı. Əsirlikdən qayıtdıqdan sonra hər ikisinin həyatı barəsində məlumat almağa çalışdım. Ay yarım sonra oğlum Rafiq rəhmətlik Allahverdi Bağırovun vasitəçiliyi ilə əsirlikdən azad olundu. Lakin həyat yoldaşım Quliyev Əliaslan Nəriman oğlunun vəziyyətinin ağır olduğunu öyrəndik. Onu əsirlikdə döyərək qətlə yetirmişdilər. Meyitini 15 gün sonra geri ala bildik.

Elşən Elman oğlu Şirinov (1973-cü il təvəllüdü Qaradağlı kənd sakinini):

- 1992-ci il 17 fevralda erməni silahlılarının kəndimizə güclü hücumu oldu. Bizdə ancaq yüngül silahlar olduğu üçün ermənilərlə yetərinə mübarizə apara bilmirdik. Buna baxmayaraq, canla-başla Vətəni qorumağa

calışırdıq. Ermənilər dayanmadan bizi atəş altında saxlayırdılar. Yanımızdakı yoldaşlarımız hərə öz postunda möhkəm dursa da, Ermənistan silahlı qüvvələrinin bölmələri kəndə yaxınlaşırdı. Döyüşən igid oğullarımız varıydı, ancaq silah-sursatımız tükənmişdi. Güclü müqavimət göstərməmişə baxmayaraq, ermənilər kəndi yandırmağa başladılar. Biz yavaş-yavaş geri çəkilməyə başladığımız və kəndin idarə binasına topladıq. Ermənilər evləri yandıra-yandıra gəlib İdarəni mühasirəyə aldılar. Onlar mütəmadi atəş açırdılar, artıq müqavimət göstərə bilmədik və ermənilər kəndi tam işğal altına aldılar. Ölənlər öldü, sağ qalanları isə əsir götürdülər. Bizi maşınlara yığdılar – yaşlıları ayrı maşınlara, cavanları ayrı maşınlara. Bir az getdikdən sonra ermənilər maşınları saxladılar və bir neçə nəfəri kəndin qırağında güllələdilər. Sonra “Bəylik bağı” deyilən yerdə maşınları saxladılar yenə də orada xeyli kəndçimizi, əsasən gəncləri güllələdilər.

Bizi isə Xankəndinə apardılar. Gecə düşəndə bizi sərəyaya düzüb işğəncə verməyə başladılar. Xeyli adamı ora yığmışdılar.

Bir müddət orada zirzəmidə qaldıq. Onlar hər gün bizi döyür, incidirdilər. Xeyli orda qaldıqdan sonra Xankədi türməsinə aparıldıq. 15 gün orda qaldıq. Erməni nəzarətçilər bizi hər gün döydülər. Biri siqaretini yana-yana alnımda söndürdü.

Bir gün bizi yığıb Martuniyə (Xocavəndə) gətirdilər. Yolda bizi qarda süründüür, döyür, həddindən artıq işgəncələr verirdilər. Bəzi yoldaşlarımız işgəncələrə dözməyib öldü. Ermənilər bizi döyüb deyirdilər ki, bu torpaqlar bizimdir.

Nəhayət mənimlə bərabər daha 11 nəfərimizi bizimkilər əsirlikdən geri ala bildilər.

Minarə Cəfər qızı Şirinova (1941-ci il təvəllüdlü Qaradağlı kənd sakini):

- 1992-ci il fevral ayında Ermənistan silahlı qüvvələri Qaradağlı kəndinə bir neçə yerdən hücum etdilər. Kənd özünü müdafiə dəstələri ermənilərin hücumlarını bir neçə dəfə dəf etdi. Mən də oğlum Elşənlə birlikdə kənd

də idim. Bu zaman erməni gülləsinə tuş gəldim və ağır yaralandım. Bayram və Elşən məni İdarəyə apardılar ki, bəlkə orda bir imdad edə bilələr. Hamı oraya toplaşmışdı.

Ermənilər fevral ayının 16-dan 17-nə keçən gecə dəhşətli hücumla kəndə girdilər. Gözümün önündə Eldarı və Arifi vurdular. İdarədə Kərimov Əliqismət Qara oğlunu və Dadaşov Mənaş İslam oğlunu ayağından vurdular. Bizi kənddən çıxararkən hər ikisini yaralı halda orada qoydular... Rüstəмова Zivəri isə evinə girərkən vurmuşdular. Artıq bizim özünü müdafiə dəs-

təsinin patronu qurtarmışdı. Bundan istifadə edən ermənilər İdarəni mühasirəyə aldılar və bizi əsir götürdülər.

Qadınları, qocaları bir, cavanları isə ayrı maşına yığıb Xankəndi tərəfə apardılar.

Səhəri gün mən də daxil olmaqla 10 nəfər qadını və 3 nəfər kişini Əsgərana apardılar. Fevralın 26-da gecə saatlarında Xocalıdan olan əsirləri də oraya gətirdilər. Yanımda 2 uşağın başını kəsdilər. Cavan gəlinləri aparıb, qab yuduzdurur, əsgərlərə xidmət elətdirir, təkrar geri qaytarırdılar. Bir neçə gün sonra bizi Xocalıdan olan bir neçə əsirlə birlikdə Ağdama aparıb dəyişdilər.

**Möhübbət Qacay oğlu
Süleymanov (Qaradağlı
kənd sakini):**

- 1992-ci il 17 fevralda ermənilər kəndə hücum etdilər və kəndi mühasirəyə aldılar. Bizim silah-sursatımız tükənirdi və heç bir köməyimiz yoxuydu. Erməni silahlıları bizi əsir götürdülər və yük maşınlarına yığıb Xankəndi istiqamətində apardılar. Bir az getdikdən sonra cavanlar olan maşını saxladılar. 10 nəfərdən artıq əsiri maşından düşürtdülər və güllələdilər.

Yolda Xəlilov Zahidi və Hüseynov Həbibini gülləynən vurdular. Bizə cox işgəncələr verirdilər – döyür, ac-susuz saxlayırdılar. 5 nəfərin – Dadaşov Mikayıl İslam oğlu, Axundov Hafiz Elmaz oğlu, Əliyev Vətən Əmirxan oğlu, Vəliyev Füzuli Cavad oğlu, Hüseynov Əbülfət Mehman oğlunun hara aparıldığını, necə olduqlarını bilmədik.

Əsir saxlandığımız vaxt su istədikdə duzlu su verirdilər. Bir kamerada 6 nəfər idik – Quliyev Yusif Nəriman oğlu, Xəlilov Vaqif Əyyub oğlu, Nəzərov Şura, Tağıyev Talib İnqilab oğlu və mən. Sonra üçümüzü – Nəzərov Şuranı, Quliyev Yusifi və mənə Martuniyə (Xocavəndə) gətirdilər. Daha sonra bizim yanımıza öz kəndimizdən olan daha 7 nəfəri də gətirdilər. Bir müddət sonra Xocalıdan olan əsirləri gətirdilər. Orda 2 ay qaldıqdan sonra bizi azad elədilər. Nəzərov Şura və Quliyev Əlaslan isə türmədə verilən işgəncələrə, aclıq və susuzluğa dözməyərək öldülər...

Talib İnqilab oğlu Tağıyev (1969-cu il təvəllüdü Qaradağlı kənd sakini):

-17 fevral 1992-ci il tarixdə kəndimiz Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunan vaxt əsir götürülmüşəm. Əsirlərdə bizə çox işgəncələr, azablar verirdilər.

Bizi əsir götürəndən sonra ermənilər qocaları bir maşına, cavanları isə başqa bir maşına doldurub apardılar Xankəndinə.

Orda bizə çoxlu işgəncə, zülm verdilər. Hər gün döyür, təhqir edir, həttə su istəyəndə belə, qapını açıb bizi döyürdülər. Orda çox əzab-əziyyət gördük, dişlərimizi paslı kəlbətinlə çəkir çıxarır, başımıza olmazın oyunlar açırdılar. Erməni nəzarətçisi avtomatın qundağı ilə vurub mənim qabırğalarım qırdı.

Nəhayət uzun işgəncələrdən sonra bizimkilər mənə və bir neçə başqa kəndçimizi geri ala bildilər...

Tapdıq İnqilab oğlu Tağıyev (1964-cü il təvəllüdlü Qaradağlı kənd sakini):

- 1992-ci ilin fevral ayında ermənilər böyük qüvvə ilə dörd tərəfdən Qaradağlı kəndinə hücum etdilər. Bundan öncə də ermənilər dəfələrlə kəndə hücum etmişdilər, lakin kənd camaatı bu hücumların qarşısını ala

bilməmişdi. Ancaq fevral ayının 17-sində kəndin silah-sursatı qurtardığı üçün kənd ermənilər tərəfindən işğal olundu. Kənddə olan insanlar hamısı əsir götürüldü. Biz cavanları ayırı, qocaları ayırı iki “Kamaz”a doldurub, Xankəndi istiqamətində apardılar. Kəndin yaxınlığında “Bəylik bağı” adlanan ərazidə içərisində cavanların olduğu maşını saxladılar, burda bir neçə əsiri gülələdilər. Sonra bizi apardılar Xankəndinə və saldılar erməni döyüşçülərinin qaldığı binanın zirzəmisinə. Bizə orda olmazın işgəncələr verdilər, həmin işgəncələri danışmaqdan qutarmaz. Səhərişi gün cavanlardan 15 nəfərini saxladılar, qalanlarını apardılar türməyə. Həmin 15 nəfərin içində mən də qaldım. Bizə deyirdilər ki, sizi aparıb, xarici dövlətlərdə satacağıq... Nə isə... biz 10 gün qaldıq orda, çox ağır işgəncələr verirdilər. Sutkada 6 nəfər əsirə bir stəkan su verirdilər.

Nəhayət bizi də apardılar türməyə və yenə də döyür, təhqir edir, hər gün işgəncə verirdilər. Nə deyəsən axı?! Danışdıqca gözüm qaralır, başım fırlanır... Çox işgəncələr verirdilər bizə, qarlı havada bizi ağziüstə uzandırirdilər qarın üstünə, çıxırdılar belimizə, siqareti belimizdə, əlimizdə söndürüdülər.

Günlərin bir günü, bilmirəm ayın neçəsiydi, bizi yenə möhkəm döydülər; bir kəndçimiz var idi – Fazil adında cavan oğlan idi, yazıq gecənin yarısı bir də gördüm ki, canını tapşırıdı. Kəndçimiz Ələddin kişi var, onun boğazını kəsib qanını içmişdilər. İlqar var idi, yazığı məcbur elədilər ki, üzünü sabaha kimi qurx, yoxsa, səni güllələyəcəyik. Nə ilə qırxsın axı? - Dedilər ki, bilmirik ya əlinlə yol, ya da xırda dəsmal atdılar ki, bununla sürt yolunub getsin...

Nəhayət 1992-ci ilin aprel ayında bizi girovluqdan azad etdilər. Mən gələndə 17 kilo qalmışdım, taqətim yoxuydu, allərində gətirdilər məni.

Bu gün də mənim bədənimdə sağlam halda olan bir orqan yoxdu...

Xudayət Məmməd oğlu Tağiyev (Qaradağlı kənd sakini):

- 1991-ci ildən başlayaraq kəndimizdə vəziyyət daha da pisləşməyə başladı. Ermənilər kəndə tez-tez basqınlar edirdi. Həmin vaxt mənim 17 yaşım var idi. Şahidi olduğum hadisələri dəqiqliklə xatırlayıram. Ermənilər demək olar, hər gün kəndi atəşə tuturdu. 1992-ci il

fevral ayının 15-də ermənilər Qaradağlı kəndinə güclü hücumu başladı. Müdafiəçilər bu hücumun qarşısını ala bildilər. Səhəri gün, fevralın 16-da düşmənlər yenə də hücumu keçdi. Amma yenə kəndimizə soxula bilmədilər. Fevralın 17-də səhər tezdən Ermənistan silahlı qüvvələri daha böyük qüvvə ilə hər tərəfdən kəndə basqın etdi və kəndə girdilər. Get-gedə kəndin içərisinə doğru irəliləyirdilər. Biz kolxozun idarə binasına sığındıq. Bina

hər tərəfdən mühasirəyə alınmışdı. Müdafiəçilər ermənilərin binaya girməsinə imkan vermirdi, amma silah-sürsat tükənirdi.

Ermənilər Əlqisməti və Arifi vumuşdular. Onlar şəhid olmuşdu. Fevralın 16-dan 17-nə keçən gecə isə ermənilər Mobil müəllimi, Xanlı Hüseynovu və Altay Həsənovu vurmuşdular. Hər üçünün cəsədi yandırılmışdı. Dadaşov Manaf isə ayağından yaralanmış və sürünə-sürünə idarənin binasına qədr gəlib çıxıb bilmişdi və o da orada həlak olmuşdu. Fevralın 17-də günüortadan sonra saat 4 radələrində kolxozun və kənd sovetliyinin inzibati binası – son sığınacağımız ermənilərin əlinə keçdi, bizi əsir götürdülər. Qocaları, qadınları bir, cavanlarla uşaqları isə digər maşına mindirərək apardılar. Mən cavanların mindirildiyi maşında idim. Kənddən bir az aralı “Bəylik bağı” adlanan ərazidə maşınları saxladılar. Burada iyirmidən artıq adamı vəhşicəsinə qətlə yetirdilər, onların meyitlərini silos quyusuna atdılar. Gözlərimin qarşısında neçə-neçə adamın başını, qulağını, əllərini kəsdilər. Sonra mənim də içərisində olduğum maşın Xankəndinə doğru yola düşdü. Xankəndinə çatmamış bizi maşnlardan düşürdüb piyada aparmağa başladılar. Yol boyu bizi daş-qalaq edir, söyüşlər yağdırırdılar. Bizi Xankəndində bir soyuq zirzəmiyə yığdılar. Bir gecə burada qaldıq. Səhəri gün məni və məndən başqa 5 nəfəri burada saxlayıb, digər əsirləri başqa-başqa yerlərə apardılar. Bizə burada olmazın zülmələr verir, döyürdülər.

Bir həftəyə yaxın burada qalandan sonra məni ermənilər məskunlaşmış Kəndxord kəndinə gətirdilər. Təxminən 8 gün də burada qalandan sonra, gətirdilər Martuni (indiki Xocavənd) şəhərinə. Bir gecə burada saxladılar, səhəri gün isə məni bizimkilərin əlində olan bir erməni ilə dəyişdilər.

Həmin hadisələrin fəsadları, ağrı-acısı indi də mənimlədir.

Qaradağlı kəndi işğaldan sonra

Qaradağlı kəndi işğaldan sonra

Qaradağlı kəndi işğaldan sonra

**Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun birgə
istintaq-əməliyyat qrupunda istintaq edilən 80377 saylı
cinayət işinin Qaradağlı soyqırımını epizodu üzrə**

ARAYIŞ

(sənədin üslubuna toxunulmamışdır)

1992-ci il fevral ayının 15-dən 16-na keçən gecə erməni silahlı quldur dəstələrinin keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin Xocavənd (keçmiş Martuni) rayonunun Qaradağlı kəndinə hücum edərək, həmin kəndin sakinləri Həsənov Altay Məhəmməd oğlunu və Hüsenyov Xəyal Həbib oğlunu odlu silahla qətlə yetirməsi faktına görə 29 fevral 1992-ci ildə Qarabağ rayonlararası prokurorluğu tərəfindən Azərbaycan Respublikası CM-nin 70 və 94-cü maddəsinin 4, 6-cı bəndləri ilə (köhnə redaksiyada) 64526 saylı cinayət işi başlanaraq istintaq aparılmışdır.

İş üzrə bir sıra istintaq-əməliyyat tədbirləri icra edilməklə, zərərçəkmiş və şahidlər dindirilmiş, məhkəmə-tibb, məhkəmə-ballistik və məhkəmə-bioloji ekspertizalar keçirilmiş, lakin cinayət törətmiş şəxslər müəyyən edilmədiyinə görə sonuncu dəfə 20 dekabr 1992-ci il tarixdə cinayət işinin icraatı həmin dövrdə qüvvədə olan Azərbaycan Respublikası CPM-nin 209-cu maddəsinin 3-cü bəndinə əsasən dayandırılmışdır.

18 dekabr 2003-cü il tarixdə Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorunun, Daxili İşlər Nazirinin və Milli Təhlükəsizlik Nazirinin əmri ilə yaradılmış birgə istintaq əməliyyat qrupunda yuxarıda göstərilən cinayət işi öyrənilmiş, 18 may 2004-cü il tarixdə cinayət işinin icraatının dayandırılması barədə 20 dekabr 1992-ci il tarixli qərar ləğv edilmiş və cinayət işinin icraatı təzələnərək birgə istintaq əməliyyat qrupunun icraatında olan 80377 saylı cinayət işinə birləşdirilmişdir.

15-17 fevral 1992-ci il tarixdə erməni silahlı birləşmələri tərəfindən Qaradağlı kəndinə silahlı basqın nəticəsində 49 nəfərin qəsdən öldürülməsi, 57 nəfərə işgəncələr verilməsi faktı 17 iyul 2005-ci il tarixdə Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun müavini, Azərbaycan Respublikasının Hərbi Prokuroru ədliyyə general-leytenantı **Xanlar Vəliyev** tərəfindən Azərbaycan Respublikası CM-nin 103-cü maddəsinə tövsüf edilmiş və cinayət işinin istintaqı davam etdirilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Dağlıq Qarabağ bölgəsində yaşayan və Ermənistan Respublikasından gəlmiş millətçi ermənilərdən ibrət təşkil olunmuş qanunsuz silahlı birləşmələr tərəfindən Xocavənd (keçmiş Martuni) rayonunun Qaradağlı kəndində yaşayan azərbaycanlı əhalini bir milli qrup kimi bütövlükdə və ya qismən məhv etmək məqsədilə silahlı hücum edərək kənd sakinlərini öldürmə və beynəlxalq hüquq normaları və Azərbaycan Respublikası qanunları ilə müəyyən edilmiş əsaslar olmadan Xocavənd (keçmiş Martuni) rayonunun ərazisində qanuni yerləşən azərbaycanlıları məcburi hərəkətlərlə didərgin salma cinayətlərində ittiham olunan **Marti-roşyan Vladimir Qeorqiyeviç** və **Danielyan Slavik Makaroviçin** 02 iyun 2008-ci il tarixdə, **Nəsibyan Qriqoriy Yeqiaşoviçin** isə 13 iyun 2008-ci il tarixdə Azərbaycan Respublikası CM-nin 103 və 107-ci maddələri ilə təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb olunmaları haqqında qərar çıxarılmış, Bakı şəhəri Yasamal rayon məhkəməsinin qərarı ilə barələrində həbs qətimkan tədbiri seçilmiş və axtarışları təmiş edilmişdir.

İstintaqın sonrakı mərhələsində həmin cinayətlərdə iştirakları müəyyən edilmiş **Martiroşyan Kamo Qeorqiyeviç**, **Babayan Vartan Emiloviç** və **Ayrıpetyan Şaşa Muxanoviçin** Azərbaycan Respublikası CM-nin 103 və 107-ci maddələri ilə təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb olunmaları haqqında 09 fevral 2009-cu il tarixdə... qərar çıxarılmış, barələrində həbs qətimkan tədbiri seçilməsi üçün Bakı şəhəri Yasamal rayon məhkəməsinə

təqdimat verilməsi üçün cinayət işi üzrə ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən Azərbaycan Respublikasının Hərbi Prokuroru ədliyyə general-leytenantı **Xanlar Vəliyev** qarşısında vəsatət qaldırılmışdır.

Yuxarıda göstərilən xüsusatların araşdırılması, **Martirosyan Kamo Qeorqiyeviç, Babayan Vartan Emiloviç** və **Ayrapetyan Şaşa Muxanoviçin** təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb olunması barədə yeni redaksiyada qərar tərtib olunması barədə göstərişə əsasən cinayət işi öyrənilmiş və müəyyən edilmişdir ki, həmin şəxslərin hazırki mərhələdə cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmaları üçün bir sıra xüsusatların dəqiqləşdirilməsi ilə əlaqədar şahid və zərər çəkmişlər yenidən dindirilməli, sorğular verilməli, əlavə sübutlar toplanılmalıdır.

Belə ki, **Martirosyan Kamo Qeorqiyeviç, Babayan Vartan Emiloviç, Ayrapetyan Şaşa Muxanoviçin** və silahlı dəstənin digər üzvlərinin törətdikləri cinayətlərin halları, yeri və vaxtı, törədilmə üsulu, silahlı olub-olmamaları, hansı geyimdə olmaları, silahlı qrup tərəfindən Qaradağlı kənd sakinləri kütləvi şəkildə öldürülərkən onlardan hansının odlu silahdan atəş açması, cinayətin törədilməsində iştirak edən silahlı dəstənin digər üzvlərinin şəxsiyyətinin müəyyən edilməsi və s. bu kimi konkret xüsusatlar araşdırıldığından iş üzrə şahidlər və zərərçəkmişlər həmin hallar üzrə əlavə dindirilmiş, silahlı dəstənin digər iştirakçılarının şəxsiyyətinin müəyyən olunması və anket məlumatlarının əldə edilməsi üçün Azərbaycan Respublikası Baş prokurorluğuna, Daxili işlər, Səhiyyə, Təhsil, Mədəniyyət və Turizm Nazirliklərinə, Arxivlər İdarəsinə, AzəriQaz Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinə və Xocavənd rayon icra hakimiyyətinə sorğular göndərilərək müvafiq cavablar alınmışdır.

Belə ki, iş üzrə zərərçəkmiş qismində əlavə dindirilmiş **Hüseynov İlqar Qardaşan oğlu** əvvəlki və 02 may 2009-cu il tarixli ifadələrində 14 fevral 1992-ci il tarixdə yaşadığı Xocavənd

rayonunun Qaradağlı kəndinə erməni silahlı birləşmələrinin ağır texnikalardan, tanklardan və BTR-dən uzaq məsafədən atəş açaraq 12 nəfər kənd sakinini öldürdüyünü, 17 fevral 1992-ci il tarixdə saat 15:30 radələrində həmin silahlı dəstənin 104 nəfər kənd sakinlərini girov götürərək KAMAZ markalı maşınlarla apardığını, onlardan 30-dan çox adamın "Bəylik bağı" adlanan ərazidə odlu silahlardan atəş açmaqla öldürülərək, onların meyitlərinin həmin ərazidə silos quyularında basdırıldığını, 3 nəfərin Ningi kəndində odlu silahlardan atəş açmaqla öldürüldüyünü, onu və girov götürülmüş digər Qaradağlı kənd sakinlərini Xankəndi şəhərinə aparıb orada 45 gün müddətində girov saxladıklarını və bu müddət ərzində ona və digər əsirlərə tanımadığı, erməni millətindən olan şəxslərin işgəncələr verdiyini, Qırmızı Xaç Cəmiyyətinin xətti ilə Azərbaycan tərəfinə təhvil verildiyini göstərmişdir. Daha sonra **İ.Q.Hüseynov** ifadəsində həmçinin göstərmişdir ki, o, 14 fevral 1992-ci il tarixdə Qaradağlı kəndinə hücum edən erməni millətindən olan şəxslərdən həmin vaxtlar Martuni rayon Daxili İşlər şöbəsinin rəisi **Martirosyan** familiarlı şəxsin oğlanları **Martirosyan Vladimir Qeoqiyeviç, Martirosyan Kamo Qeorqiyeviç, Babayan Vartan Emiloviç, Ayrapetyan Şaşa Muxanoviç, Poqosyan Razmik Vaqanoviç**, Xocavənd rayonunun Qaradağlı kəndində poçt müdiri vəzifəsində işləyən **Danielyan Slavik Arsenoviçi, Nəsibyan Qriqoriy Yeqiaşoviçi** və **Mikaelyan Valeriy Levanoviçi** tanımış və onların əyinlərində hərbi forma, əllərində avtomat silahla Qaradağlı kəndinə silahlı hücumda iştirak etdiklərini, dinc kənd sakinlərinin girov götürülməsində və qətlə yetirilməsində yaxından iştirak etdiklərinin canlı şahidi olduğunu təsdiq etmişdir.

İstintaq zamanı zərərçəkmiş qismində əlavə dindirilmiş **Hüseynov**

Vladimir Qeorqiyeviç, Martirosyan Kamo Qeorqiyeviç, Ayrapetyan Şaşa Muxanoviç, Babayan Vartan Emiloviç, Poqosyan Razmik Vaqanoviçi, Xocavənd rayonunun Qaradağlı

kəndində poçt müdiri işləyən **Danielyan Slavik Baxşeyiş Əkbər oğlu** əvvəlki və 05 may 2009-cu il tarixli ifadələrindən göstərmişdir ki, 14 fevral 1992-ci il tarixdə yaşadığı Xocavənd rayonunun Qaradağlı kəndinə erməni silahlı birləşmələri üç istiqamətdən silahlı hücumla keçmiş və həmin hücum zamanı 104 nəfər dinc kənd sakinlərini girov götürərək 3 ədəd KAMAZ markalı maşınlarla Xankəndi istiqamətinə aparmış, onlardan 36 nəfərini "Bəylik bağı" adlanan ərazidə odlu silahlardan atəş açmaqla güllələmiş və onların meyitlərini həmin ərazidə silos quyularında basdırmışlar.

Sonradan ermənilər Ningi kəndi yaxınlığında **Bayramov Elmidar, Zahid** və **Həbib** kişini avtomobildən düşürərək avtomat silahlardan atəş açaraq qətlə yetirmişlər. Sonradan onu və digər girov götürülmüş Qaradağlı kənd sakinlərini Xankəndi şəhərinə aparıb orada girovluqda saxlamış və bu müddət ərzində ona və digər əsirlərə tanımadığı, erməni millətindən olan şəxslər işgəncələr vermişlər. Bir müddətdən sonra o əsirlikdən azad olunaraq Azərbaycan tərəfinə təhvil verilmişdir. İfadəsində həmçinin göstərmişdir ki, 14 fevral 1992-ci il tarixdə Qaradağlı kəndinə hücum edən erməni millətindən olan şəxslərdən o, həmin vaxtlar Martuni rayon Daxili İşlər şöbəsinin rəisi **Martirosyan** fəmilialı şəxsin oğlanları **Martirosyan Arsenoviçi**, Martuni rayon mərkəzi aparatında işləmiş **Nəsibyan Qriqoriy Yeqiaşoviçi, Mikaelyan Valeriy Levanoviçi, Apo, Abo, Abrik, Mamvel** və digər – tanımadığım, erməni millətindən olan şəxslərin əyinlərində hərbi forma, əllərində avtomat silahla Qaradağlı kəndinə silahlı hücumda iştirak etdiklərinin, dinc kənd sakinlərinin girov götürülməsində və qətlə yetirilməsində yaxından iştirak etdiklərinin, habelə həmin şəxslərin Qaradağlı kənd sakinlərini yaşadıkları yerlərdən məcburi çıxardıqlarının canlı şahidi olduğunu təsdiq etmişdir.

Bundan əlavə iş üzrə əlavə dindirilmiş **Hüseynov Vidadi Qardaşxan oğlu, Quliyev Rafiq Ələstan oğlu, Abbasov Maarif**

İbrahim oğlu, həmçinin əvvəllər dindirilmiş **Şahbazov Səfər Fehruz oğlu**, **Abbasov Tahir İbrahim oğlu**, **Cahangirov Niyaz Məhəmməd oğlu** və qeyriləri yuxarıda göstərilən, erməni millətindən olan şəxslərin silahlı dəstə şəklində 14-17 fevral 1992-ci il tarixdə Xocavənd (keçmiş Martuni) rayonunun Qaradağlı kənd sakinlərini öldürməsi, Xocavənd (keçmiş Martuni) rayonunun Qaradağlı və Tuğ kəndlərindən, Xocavənd qəsəbəsindən azərbaycan millətindən olan əhalini qanuni yerləşdiyi yerlərindən məcburi hərəkətlərlə didərgin salmaları barədə ifadə vermişlər.

Beləliklə, aparılmış istintaqla müəyyən edilmişdir ki, 1979-1989-cu illərdə Xocavənd (keçmiş Martuni) rayon daxili işlər şöbəsinin rəisi vəzifəsində işləmiş **Martirosyan Qeorqiy Aşotoviç**, onun oğulları **Martirosyan Vladimir Qeorqiyeviç**, **Martirosyan Kamo Qeorqiyeviç**, habelə 1980-1987-ci illərdə Xocavənd (keçmiş Martuni) rayon İcraiyyə komitəsinin sədri vəzifəsində işləmiş **Nəsibyan Qriqoriy Yeqiaşoviç**, 1987-ci ildə Xocavənd (keçmiş Martuni) rayonunda Poçttamtın rəisi vəzifəsində işləmiş **Danielyan Slavik Arsenoviç**, Xocavənd (keçmiş Martuni) rayon daxili işlər şöbəsinin pasport-masa rəisi vəzifəsində işləmiş **Poqosyan Razmik Vaqanoviç**, Xocavənd (keçmiş Martuni) rayon Qağarza kəndindəki S.M.Miçurin adına kolxozun sədri vəzifəsində işləmiş **Ayrapetyan Şasa Muxanoviç**, 1989-cu ildən Xocavənd (keçmiş Martuni) rayonunun şahmat məktəbində məşqçi işləmiş **Babayan Vartan Emiloviç** və istintaqa məlum olmayan digər şəxslərlə cinayət əlaqəsinə girib silahlı dəstə təşkil edərək onlarla birlikdə azərbaycanlı millətindən olan əhalini qanuni yerləşdikləri yerlərdən məcburi hərəkətlərlə didərgin salmaq məqsədilə onların yaşayış evlərinə və həyətyanı sahələrinə mütəmadi basqınlar etmiş, evləri və dövlət müəssisələrini yandırıb qarətlər törətmiş, nəticədə 14 fevral 1992-ci il tarixədək Xocavənd (keçmiş Martuni) rayonunun Qaradağlı kəndinin 1008 nəfər kənd əhalisindən 989 nəfər sakini,

1989-cu ilin yay aylarından 1991-ci ilin oktyabr ayınadək olan müddətdə Xocavənd rayonunun Tuğ kəndinin 1000 nəfərdən yuxarı və 1989-cu ilin noyabr ayına kimi olan dövr ərzində Xocavənd rayonunun Xocavənd qəsəbəsinin 1000-dən artıq azərbaycanlı millətindən olan əhalisini didərgin salmış, həmçinin dövlətə və vətəndaşların xüsusi mülkiyyətlərinə külli miqdarda maddi ziyan vurmuşdur.

Bundan əlavə, həmin dəstə və şəxsiyyətləri istintaqa məlum olmayan dəstənin digər üzvləri birlikdə cinayətkar hərəkətlərini davam etdirərək Xankəndi şəhərində dislokasiya olunmuş MDB-nin 366-cı motoatıcı alayının ağır texnikasından, yəni tanklardan, piyadaların döyüş maşınlarından, zirehli transportyorlardan, silah və sursatlardan istifadə edərək Xocavənd (keçmiş Martuni) rayonunun Qaradağlı kəndinin 1008 nəfər sakinindən kənddə qalmış 118 nəfər azərbaycanlı əhalisini bir milli qrup kimi bütövlükdə və ya qismən məhv etmək məqsədilə 1992-ci ilin fevral ayının 14-də saat 20 radələrində kəndi mühasirəyə almış, mülki əhalinin çıxmasına imkan verməmiş, kəndin kənarından həmin zirehli texnikadan, avtomat, pulemyot və digər odlu silahlardan kənddə yerləşən yaşayış evlərinə, dövlət müəssisələrinə, təhsil ocaqlarına 17 fevral 1992-ci il tarixdə saat 15-dək mütəmadi olaraq davamlı atəşlər açması nəticəsində, kənd sakinləri olan dinc mülki əhalidən 12 nəfəri öldürülmüş, bundan sonra cinayətkar hərəkətlərini davam etdirərək, hərbi səhra paltarında və əlində avtomat silah 17 fevral 1992-ci il tarixdə saat 15-30 radələrində hücum edib Xocavənd (keçmiş Martuni) rayonunun Qaradağlı kəndinə girərək kəndin sağ qalmış 104 nəfər azərbaycanlı əhalisini kəndin kolxoz idarəsinin ərazisinə yığıb, uşaqları, qadınları, qocaları 2 və kişi cinsindən olan cavan şəxsləri 1 KAMAZ markalı avtomaşınların yük yerinə doldurub Qaradağlı kəndindən 2 kilometr aralıda yerləşən "Bəylik bağı" adlanan əraziyə gətirərək, kişi cinsindən olan cavan şəxsləri zorla avtomobildən yerə düşürüb yaxın məsafədən özü və digərləri odlu

silahlardan davamlı atəşlər açaraq, 36 nəfəri öldürmüş, 2 nəfərə ağır xəsarətlər yetirmiş, sonra isə cinayət törətdiyi şəxslərlə birlikdə öldürdüyü adamların cəsədlərini həmin ərazidə əvvəlcədən traktorla qazılmış 2 silos quyusuna doldurub torpaqla örtmüşdür.

Daha sonra həmin silahlı dəstə və şəxsiyyətləri istintaqa məlum olmayan dəstənin digər üzvləri birlikdə cinayət hərəkətlərini davam etdirərək 17 fevral 1992-ci il tarixdə saat 17 radələrində Qaradağlı kənd sakinlərinin sağ qalmış 68 nəfəri yuxarıda göstərilən 3 KAMAZ markalı avtomaşınların yük yerində apararkən kişi cinsindən olan cavan şəxslərin olduğu avtoavtomobili erməni əhalisinin yaşadığı Ningi kəndində saxlayaraq 3 nəfəri, Xankəndi şəhərində saxlayaraq 5 nəfəri və Xankəndi şəhər təcridxanasının ərazisində 11 nəfəri avtomobildən yerə düşürüb odlu silahdan atəş açaraq öldürmüş, sağ qalmış digər 49 nəfər Qaradağlı kənd sakinini isə təcridxanaya təhvil vermişlər.

Bununla da yuxarıda göstərilən şəxslər və istintaqa məlum olmayan digərləri cinayət əlaqəsinə girib silahlı dəstə təşkil edərək birlikdə azərbaycanlıları bir milli qrup kimi bütövlükdə və ya qismən məhv etmək məqsədi ilə 14-17 fevral 1992-ci il tarixlərdə Xocavənd (keçmiş Martuni) rayonunun Qaradağlı kənd sakinlərindən 67 nəfəri - o cümlədən, 9 nəfər azyaşlı uşağı, 10 nəfər qadını, 14 nəfər 60 yaşdan yuxarı kişini, 34 nəfər kişi cinsindən olan cavan şəxsi öldürmüş, 2 nəfərə ağırlıq dərəcəsinə görə həyat üçün təhlükəli olan sağlamlığa ağır zərər vuran xəsarətlər yetirmiş, bundan əlavə beynəlxalq hüquq norma və Azərbaycan Respublikasının qanunları ilə müəyyən edilmiş əsaslar olmadan Xocavənd (keçmiş Martuni) rayonunun Qaradağlı kəndindən 1008 nəfər, Xocavənd qəsəbəsi və Tuğ kəndinin hər birindən isə 1000 nəfərdən artıq azərbaycanlı millətindən olan əhalini qanuni yerləşdiyi yerlərindən məcburi hərəkətlərlə didərgin salmış, bu hərəkətləri ilə Azərbaycan

Respublikası CM-nin 103 və 107-ci maddələrində nəzərdə tutulan cinayət əməllərini törətmişlər.

Eyni zamanda qeyd olunan cinayətlərin törədilməsində iştirak etmiş **Babayan Vartan Emiloviçin** şəxsiyyətinin dəqiqləşdirilməsi məqsədilə Xocavənd rayon icra hakimiyyətinin Qaradağlı kəndi üzrə icra nümayəndəliyinə verilmiş şifahi sorğuya cavab olaraq verilmiş və 18.05.2009-cu il tarixli 27 sayılı məlumata əsasən həmin şəxsin soyadının **Balayan** olduğu, yəni **Balayan Vartan Emiloviçin** 1966-cı ildə anadan olduğu, şahmat məktəbində məşqçi işlədiyi göstərilmişdir. Bununla əlaqədar istintaq qrupunda olan 80377/32996 sayılı cinayət işinin materialları öyrənilərkən müəyyən olunmuşdur ki, **Balayan Vartan Emiloviçin** atası Xocavənd rayonunda kolxoz sədri işləmiş **Balayan Emil Vartanoviç** 27 iyul 1991-ci il tarixdə Xocavənd rayonunun Qaradağlı kənd fermasına basqın nəticəsində 6 nəfərin öldürülərək yandırılması faktı üzrə 29 iyun 1991-ci il tarixdə başlanmış 32996 sayılı cinayət işi üzrə 06 iyul 1991-ci il tarixdə verdiyi ifadəsində **oğlu Vartanın** 1966-cı ildə anadan olduğunu, oğlunun ailəsi ilə birlikdə ayrıca Xocavənddə yaşadığını və 1989-cu ildən şahmat məktəbində məşqçi işlədiyini göstərmişdir. O da qeyd olunmalıdır ki, həmin cinayətə görə **Balayan Emil Vartanoviçə** 17.05.2005-ci il tarixdə istintaq qrupu tərəfindən CM-nin 103 və 107-ci maddələri ilə ittiham verilmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, Qaradağlı soyqırımını törədilərkən soyqırımı görə cinayət məsuliyyətini nəzərdə tutan maddənin 01.09.2000-ci il tarixədək qüvvədə olmuş Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsində nəzərdə tutulmamasına baxmayaraq, həmin cinayət əməllərinin 2000-ci ilin sentyabr ayının 1-dən qüvvəyə minmiş Azərbaycan Respublikası CM-nin 16-cı fəslində nəzərdə tutulmuş sülh və insanlıq əleyhinə cinayətlərə aid olmasını, habelə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Məclisinin "Müddətin hərbi cinayətlərə və bəşəriyyətə qarşı

cinayətlərə tətbiq edilməməsi haqqında" 26 noyabr 1968-cı il tarixli qətnaməsi ilə qəbul edilmiş və 11 noyabr 1970-ci ildə qüvvəyə minmiş Konvensiyasını, yuxarıda sadalanan cinayətlərə törədildiyi vaxtdan asılı olmayaraq heç bir müddət tətbiq edilməməsi barədə Azərbaycan Respublikası CM-nin 75.5-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş sülh və insanlıq əleyhinə cinayətlər törətmiş şəxslərə həmin maddənin məsuliyyətə cəlb etmə müddətlərinin məhdudlaşdırılmasına dair müddəalarını, bundan başqa Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 151-ci maddəsinə əsasən Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik sistemində daxil olan normativ-hüquqi aktlar ilə (Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və referendumla qəbul edilən aktlar istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələr arasında ziddiyyət yaranarsa həmin beynəlxalq müqavilələrin tətbiq edildiyini, bu qəbildən cinayətlər törətmiş Azərbaycan Respublikası vətəndaşları, əcnəbilər və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin cinayətlərin törədilməsi yerindən asılı olmayaraq bu Məcəllə əsasında cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi və cəzalandırılması, eləcə də Azərbaycan Respublikası CPM-nin 2.3-cü maddəsində də Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə bu Məcəllədən fərqli digər qaydalar müəyyən olunduqda, beynəlxalq müqavilənin qaydalarının tətbiq edilməsinin nəzərdə tutulduğunu, Azərbaycan Respublikasının 25 dekabr 2001-ci il tarixdən qoşulduğu, 04.11.1950-ci il tarixdə Avropa Şurasında qəbul olunmuş "İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında" Konvensiyanın 7-ci maddəsinin 2-ci bəndinə əsasən törədildiyi zaman sivil ölkələrin tanıdığı əsas hüquq prinsiplərinə müvafiq olaraq cinayət hesab edilən hər hansı hərəkət və ya hərəkətsizlik törətməyə görə istənilən şəxsin mühakimə edilməsinə və ya cəzalandırılmasına mane olmaması, Azərbaycan Respublikasının 22 iyul 1992-ci il tarixdə qoşulduğu BMT-nin Baş Assambleyasının Mülki və Siyasi Hüquqlar

Haqqında Beynəlxalq Paktın 6-cı maddəsinin 3-cü bəndinə əsasən həyatdan məhrum etmə genosid cinayəti tərkibi daşıyarsa, nəzərdə saxlamaq lazımdır ki, hazırda maddənin heç bir müddəası hazırki Paktıda iştirak edən dövlətlərə, genosid cinayətlərinin önlənməsi və ona görə cəza haqqında Konvensiyasının müddəalarına uyğun olaraq qəbul edilən istənilən öhdəlikdən heç bir vəchlə geri çəkilmək hüququ verməməsi, Paktın 15-ci maddəsinin 2-ci bəndinə əsasən hazırki maddənin heç bir müddəası, törədildiyi anda beynəlxalq hüquq tərəfindən qəbul edilən ümumi hüquq prinsiplərinə uyğun olaraq cinayət əməli sayılan istənilən hərəkətə və xəyata görə istənilən şəxsin məhkəməyə verilməsinə və cəzalandırılmasına əngəl törətməməsi barədə müddəalarını nəzərə alaraq **Martirosyan Vladimir Qeorqiyeviç, Martirosyan Kamo Qeorqiyeviç, Babayan Vartan Emiloviç, Ayrapetyan Şaşa Muxanoviç, Danielyan Slavik Arsenoviç, Nəsibyan Qriqoriy Yeqiaşoviç, Mikaelyan Valeriy Levanoviç**in törətdikləri əməldə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Məclisinin "*Soyqırım cinayətinin qarşısının alınması və ona görə cəzalandırma haqqında*" 9 dekabr 1948-ci il tarixli Konvensiyasında və Azərbaycan Respublikası CM-nin 107-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş soyqırım, həmçinin Azərbaycan Respublikası CM-nin 107-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş deportasiya cinayətlərinin tərkibi olduğuna görə onların Azərbaycan Respublikası CM-nin 103 və 107-ci maddələri ilə təqsirləndirilən şəxs kimi cəlb olunmaları barədə qərarlar çıxarılmış, bəzələrində məhkəmələr tərəfindən həbs qətimkan tədbiri seçilmiş və onların axtarışının həyata keçirilməsi üçün sənədlərin müvafiq orqanlara göndərilməsi təmin edilmişdir.

Hazırda Qaradağlı soyqırımını törətmiş şəxslərin barəsində sübutların toplanması istiqamətində istintaq-əməliyyat tədbirləri davam etdirilir.

1988-1992-ci illər ərzində Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti ərazisində Azərbaycan vətəndaşlarına qarşı soyqırım, terror, deportasiya və digər xüsusi ilə ağır cinayətləri törətmiş erməni millətindən olan şəxslərin

SİYAHISI:

- 1. Martirosyan Sarıbek Qeorqiyeviç** - 1955-ci il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.
- 2. Martirosyan Valerik Qeorqiyeviç** - 1950-ci il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.
- 3. Martirosyan Kamo Qeorqiyeviç** - 1965-ci il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.
- 4. Avanesayn Qarık Samsonoviç** - 1954-cü il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.
- 5. Qriqoryan Artur Vladimiroviç** - 1968-ci ildə Martuni rayonu Qişi kəndində anadan olub, evli, orta təhsilli, Martuni şəhəri, Sayat Nova küçəsi, ev 3, mənzil 24-də yaşamışdır.
- 6. Ovanesyan Yurik Rubenoviç**- 1965-ci il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.
- 7. Ovanesyan Yurik Rubenoviç**- 1955-ci il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.

8. Osipyanyan Andranik Armaisoviç - 27.04.1969-cu il Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhər, Sovetski küçəsi, ev 17, mənzil 1-də yaşamış.

9. Aqabekyan Aram Armikoviç- 07.08.1963-cü il Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhər, Stepanyan küçəsi, ev 28, mənzil 38-də yaşamış.

10. Osipyanyan Benik Arşakoviç - 1954-cü il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.

11. Osipyanyan Boris Arşakoviç - 1957-ci il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.

12. Seyranyan Hamlet Surenoviç- 1948-ci il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.

13. Avanesyan Levon Surenoviç - 1952-ci il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.

14. Səfəryan Oleq Corayeviç - 1960-cı il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.

15. Sarkisyan Slavik Armenoviç - 1953-cü il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.

16. Safaryan Sergey Saruxonoviç - 20.02.1961-ci ildə Martuni rayonunun Çartaz kəndində anadan olub, evli, orta təhsilli, Martuni rayonu Çartaz kəndində yaşamışdır.

17. Safaryan Seryoca Saruxanoviç- 18.09.1962-ci ildə Martuni rayonunun Çartaz kəndində anadan olub, evli, orta təhsilli, Martuni rayonu Çartaz kəndində yaşamışdır.

18. Oqanesyan Arkadiy Artaşoviç - 1942-ci ildə Martuni rayonunun Çartaz kəndində anadan olub, evli, orta təhsilli, Martuni rayonu Çartaz kəndində yaşamışdır.

19. Safaryan Saruxan Xaçaturoviç -1942-ci ildə Martuni rayonunun Çartaz kəndində anadan olub, evli, natamam orta təhsilli, Martuni rayonu Çartaz kəndində yaşamışdır.

20. Safaryan Silva Armaşovna - 1958-ci ildə Martuni rayonunun Quzey Çartaz kəndində anadan olub, evli, orta təhsilli, Martuni rayonu Quzey Çartaz kəndində yaşamışdır.

21. Safaryan Aleksandr Koçariyeviç - 1966-cı ildə Martuni rayonunun Çartaz kəndində anadan olub, subay, ali təhsilli, Martuni rayonu Çartaz kəndində yaşamışdır. Tel: 78-3-66.

22. Manqasaryan Armen Vaqoyeviç - 1955-ci il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.

23. Qriqoryan Vaçaqan Arutunoviç - 1938-ci il - Martuni rayonunun Keş kəndindən, Martuni rayonunun 1-ci katibi işləmişdir.

24. Ulubabyan Qriqoriy Arutunoviç - 1928-ci il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.

25. Xaçaturyan Cora Akopoviç- 1934-cü il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.

26. Yeremiyən Saro Yeremoviç- 1955-ci il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.

27. Danielyan Yurik Assamuroviç - 1947-ci ildə Martuni rayonunun Çartaz kəndində anadan olub, evli, orta-texniki təhsilli, Martuni rayonunun Çartaz kəndində yaşamışdır. Tel: 2-17-93.

28. Balayan Artur Carayeviç - 1957-ci ildə Martuni rayonunun Qərqər kəndində anadan olub, evli, orta-texniki təhsilli, Xankəndi şəhəri, Şmavona küçəsi ev 4-də yaşamışdır.

29. Beqlaryan Elik Şaqenoviç - 1958-ci il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.

30. Sarkisyan Sercik Rubenoviç- 1952-ci il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.

31. Matrosyan Mardik Mişayeviç- 1959-cu il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.

32. Çalyan Şaşa Qriqoryeviç - 1965-ci il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.

33. Xaçaturyan Ararat Bahaduroviç- 1961-ci il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.

34. Arustamyan Vladimir Rafaeloviç- 1958-ci il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.

35. Arutyunyan Vora Rubenoviç- 1959-cu il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.

36. Sarkisyan Levon Turqenoviç- 1930-cu il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.

37. Danielyan Suren Aruxunoviç- 1933-cü il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.

38. Movsesyan Qrişa Saturoviç- 1951-ci il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.

39. Stepanyan Surik Raçikoviç- 1962-ci il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.

40. Martirosyan Sehram Qriqoryeviç - 1962-ci il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.

41. Aloyan Yurik Arşakoviç - 1936-cı il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.

42. Xaçaturyan Ararat Alekseyeviç - 1960-cı il - Martuni rayonunda anadan olmuş, Martuni şəhərində yaşamış.

43. Ayriyan Sercik Meliksetoviç- 1950-ci il - Hadrut rayonunun Tuğ kəndində anadan olub, orta təhsilli.

44. Sarkisyan Vaqif Yohonoviç- 1960-cı il - Hadrut rayonunun Tuğ kəndində anadan olub.

45. Ayrapetyan Mişa Abramoviç- 1957-ci il - Hadrut rayonunun Tuğ kəndində anadan olub.

46. Ayriyan Arma Artuşoviç - 1958-ci il - Hadrut rayonunun Tuğ kəndində anadan olub.

47. Poqosyan Corik Rubenoviç- 1951-ci il - Hadrut rayonunun Tuğ kəndində anadan olub.

48. Navasardyan Elmir Vladimiroviç- 1949-cu il - Hadrut rayonunun Edilli kəndində anadan olub, ali təhsilli, Hadrut rayon icraiyyə komitəsinin sədri işləyib.

49. Safaryan Ecik Qriqoryeviç- 1948-ci il - Hadrut rayonunun Məlikcan kəndində anadan olub, ali təhsilli, Hadrut rayon icraiyyə komitəsinin sədr müavini işləyib.

50. Davidyan Edik Manaroviç - 1946-cı il - Hadrut rayonunda anadan olub, ali təhsilli, Hadrut rayonda arxitektor işləyib.

51. Ayriyan Levon Andreyeviç- 1956-cı il - Hadrut rayonunda anadan olub, ali təhsilli, Hadrut rayon komsomolunun 1-ci katibi işləyib.

52. Abramyan Samvel Gancinoviç - 1931-ci il - Hadrut rayonunda anadan olub, ali təhsilli, Hadrut rayonda sovxoz direktoru işləyib.

53. Cavadyan Zoya Avakovna- 1965-ci il - Hadrut rayonunda anadan olub, ali təhsilli, Hadrut rayon partiya komitəsində işləyib.

54. Mkrtıçyan Artur Aslanoviç- 1960-cı il - Hadrut rayonun Xırmançıq kəndində anadan olub, ali təhsilli, əvvəlcə Hadrut rayon partiya komitəsində, sonradan isə sovxoz direktoru işləyib.

55. Ambartsumyan Robert Xorenoviç - 1956-cı il - Hadrut rayonunda anadan olub, ali təhsilli, Hadrut rayon Əmanət şöbəsinin müdiri işləyib.

56. Navasardyan Elmar Vladimiroviç- 1950-ci il - Hadrut rayonunun Edilli kəndində anadan olub, Hadrut rayon “Drujba “ sovxozunun direktoru işləyib.

57. Abramyan Emil Samveloviç- 1956-cı il - Hadrut rayonunda anadan olub, Hadrut rayonunda heykəltəraş işləyib.

58. Stepanyan Volodya Arcusayeviç - 1962-ci il - Hadrut rayon Hadrut qəsəbəsində anadan olub, ali təhsilli, Hadrut rayon partiya komitəsində işləyib.

59. Qriqoryan Buqen Samveloviç- 1951-ci il - Hadrut rayon Tuğ kəndində anadan olub, ali təhsilli, Hadrut rayon Tuğ kəndində müəllim işləyib.

60. Maliyan Roman Arunikoviç- 1945-ci il - Hadrut rayonunda anadan olub, ali təhsilli, Xankəndi şəhər partiya komitəsində işləyib.

61. Allahverdiyan Vahan Sarenoviç - 1930-cu il - Hadrut rayonunda anadan olub, ali təhsilli, Hadrut rayon Aqropromun sədr işləyib.

62. Qevorkyan Valeriy Arunikoviç - 1950-ci il - Hadrut rayon Dolanlar kəndində anadan olub, ali təhsilli, Hadrut rayon Tikinti idarəsinin müdiri işləyib.

63. Sarkisyan Eleonora Aşotovna - 1953-cü il - Hadrut rayonunda anadan olub, ali təhsilli, Hadrut rayon orta məktəbində rus dili müəlliməsi işləyib.

64. Akopyan Slavik Poqosoviç- 1950-ci il - Xocavənd rayon sakini, evli, ali təhsilli, baş inspektor işləyib.

65. Martirosyan Qeorqiy Aşotoviç - 1922-ci il - Xocavənd rayonda anadan olub, ali təhsilli, Xocavənd rayon DİŞ-nin rəisi işləyib.

66. Vartanyan Eduard Vaqanoviç - 1949-cu il - Əsgəran rayon Yenikənd kəndində anadan olub, ali təhsilli, Hadrut rayon partiya komitəsində işləyib.

67. Ağamyan Levon Mardiyeviç- 1956-cı il - Xankəndi şəhərində anadan olub, ali təhsilli, DQMV üzrə Azərıtifaqın sədri işləyib.

68. Davidyan Georgi Xaçaturoviç - 1948-ci il - Hadrut rayonunda anadan olub, ali təhsilli, Xankəndi şəhər kənd Təsərrüfatı Texnikumunun direktoru işləyib.

69. Danielyan Suren Arutyunoviç - 1925-ci il - Martuni rayonunda anadan olub, Martuni rayon Kurapatkin sovxozunun direktoru işləyib.

70. Xaçaturyan Robert Arsenoviç - 1960-cı il - Şuşa şəhərində anadan olub, ali təhsilli, Dağlıq Qarabağ MV-nin kino birliyinin direktoru işləyib.

71. Movsesyan Zaven Muxenoviç - 1940-cı il - Hadrut rayon Atakut kəndində anadan olub, ali təhsilli, Xankəndi şəhər partiya komitəsində işləyib.

72. Sarkisyan Armavir Vladimiroviç - 1968-ci il - Hadrut rayonunda anadan olub, ali təhsilli, Hadrut rayon orta məktəbinin direktoru işləyib.

73. Arutyunyan Mixail Qeorqiyeviç - 1960-cı il - Ağdərə rayonunda anadan olub, ali təhsilli, Hadrut rayon səhiyyə şöbəsinin müdiri işləyib.

74. Mamuns Samvel Vaniyeviç - 1955-cı il - Ağdərə rayonunda anadan olub, ali təhsilli, Ağdərə 22-ci partiya qurultayı sovxozunun direktoru işləyib.

75. Avanesyan Amik Mixayloviç- 1958-cı il - Əsgərayon rayon Badara kəndində anadan olub, ali təhsilli, Xankəndi şəhər sovetinin sədri işləyib.

76. Arakelyan Kim Osipoviç - 1960-cı il - Xankəndi şəhərində anadan olub, ali təhsilli, Xankəndi şəhər mədəniyyət evinin müdiri işləyib.

77. Amiryən Seyran Qriqoryeviç- 1953-cü il - Hadrut rayon Azıx kəndində anadan olub, ali təhsilli, Dağlıq Qarabağ MV üzrə prokuror müavini işləyib.

78. Ayrapetyan Valeriy Andanikoviç- 1947-ci il - Martuni rayonunda anadan olub, ali təhsilli, Martuni rayon icraiyyə komitəsində işləyib.

79. Petrosyan Staxon Kostiyeviç- 1940-cı il - Martuni rayonunda anadan olub, ali təhsilli, Martuni rayon icraiyyə komitəsinin 1-ci katibi işləyib.

80. Minasyan Marlest Nikolayeviç - 1955-ci il - Martuni rayonunda anadan olub, ali təhsilli, Martuni rayon icraiyyə komitəsində işləyib.

81. Sarkisyan Sergey Aleksandroviç - 1938-ci il - Martuni rayonunda anadan olub, ali təhsilli, Xocavənd rayon orta məktəbində müəllim işləyib.

82. Narinyan Georqiy Aramoviç- 1960-cı il - Martuni rayonunda anadan olub, ali təhsilli, Martuni rayon xəstəxanasının baş həkimi işləyib.

83. İsgəndəryan Yaşa Yeqoroviç- 1970-ci il - Martuni rayon prokurorluğunda müstəntiq işləyib.

84. Naqdalyan Albert Artoşoviç- 1940-ci il - Martuni rayon prokuroru işləyib.

85. Ağabekyan Andranik Mixayloviç- 1958-ci il - Martuni rayonunda anadan olub, Martuni şəhərində yaşayıb.

86. Arutyunyan Seyran Serqeyeviç - 1959-cu il - Martuni rayonunda anadan olub, Martuni şəhərində yaşayıb.

87. Safaryan Yurik Norikoviç- 1959-cu il - Martuni rayonunda anadan olub, ailəli, Martuni şəhərində yaşayıb.

88. Sarkisyan Yeqişa Qriqoryeviç - 1936-cı il - Martuni rayon Çartaz kəndində anadan olub, Martuni şəhərində yaşayıb.

89. Ulubabyan Sevilya Eqişevna- 02.01.1945-ci il - Martuni rayon Kert kəndində anadan olub.

90. Aqadyanyan Karləna Saakovna - 1931-ci il - Martuni rayon Çartaz kəndində anadan olub.

91. Tonyan Ovika Vaqarsanoviç- 1962-ci il - Martuni rayon Çartaz kəndində anadan olub.

92. Aruzamyan Yelena Samirovna- 1937-ci il - Martuni rayon Çartaz kəndində anadan olub.

93. Adamyan Varik Babgenoviç- 1953-cü il - Martuni rayon Çartaz kəndində anadan olub.

94. Petrosyan Samvel Bakyyayeviç - 10.10.1953-cü il - Martuni rayon Kenxurt kəndində anadan olub.

95. Boskanyan Validə Kuliyevna - 1947-ci il - Martuni rayonunda anadan olub.

96. Xaçaturyan Vladik Mnaşakanoviç- 1950-ci il - Martuni rayonunda anadan olub.

97. Davidyan Kolya Levonoviç- 1938-ci il - Martuni rayon Kaqarşi kəndində anadan olub.

98. Stepanyan Volodya Rafikoviç- 1948-ci il - Martuni rayonunda anadan olub.

99. Qasparyan Yurik Qurqenoviç - 25.08.1956-cı il - Martuni rayon Kert kəndində anadan olub.

100. Oqanesyan Vartan Xorenoviç - 1965-ci il - Martuni rayonunda anadan olub.

101. Stepanyan Sergey Rafailoviç- 1964-cü il - Bakı şəhərində anadan olub.

102. Danielyan Yurik Aleksandroviç- 1947-ci il - Martuni rayon Çartaz kəndində anadan olub.

103. Saakyan David Hamletoviç - 1972-ci il - Xankəndi şəhəri, Çkalova küçəsi 19, mənzil 20-də yaşamışdır.

104. Beqlaryan Mqer Eduardoviç - 1970-ci il - Xankəndi şəhəri, Ekimyan küçəsi 10, mənzil 12-də yaşamış, qeydiyyatda Kirov küçəsi 7a, mənzil 9-da olmuşdur.

105. Akopyan Aşot Abeloviç - 1963-cü il - Martuni rayon Avdur kəndində yaşamışdır.

106. Baqıryan Karen Rubenoviç - 1965-ci il - Xankəndi şəhəri, Miçurin küçəsi 9-da yaşamışdır.

107. Melkumyan Nelson Vazqenoviç - 1966-cı il - Xankəndi şəhəri, S.David küçəsi 41-də yaşamışdır.

108. Ağayan Samvel Eduardoviç - 1960-cı il - Xankəndi şəhəri, Ekimyan küçəsi 8, mənzil 36-da yaşamışdır.

109. Konstandyan Karen Yevgeniyeviç - 1974-cü il - Xankəndi şəhəri, Kirov küçəsi 21, mənzil 43-də yaşamışdır.

110. Xaçaturyan Eduard Saveloviç - 1958-ci il - Xankəndi şəhəri, admiral İsakov küçəsi 4a, mənzil 58-də yaşamışdır.

111. Nalbəndyan Sergey Surikoviç - 1973-cü il - Xankəndi şəhəri, admiral İsakov küçəsi 11, mənzil 13-də yaşamışdır.

112. Atacan Andranik Şomaroviç - 1974-cü il - Xankəndi şəhəri.

113. Əmirxanyan Qriqori Aşotoviç - 1961-ci il - Martuni rayonu Avdur kəndində anadan olmuşdur.

114. Poqosyan Nelson Şaqenoviç - 28.08.1948-ci il – Martuni rayonunda anadan olmuşdur. Xankəndi ŞDİŞ-də müstəntiq işləmişdir.

115. Qriqoryan Bella Sedrakovna - 31.08.1948-ci il - Martuni rayonunda anadan olmuşdur. DQMV Dİİ-nin təşkilati-inspektor şöbəsinin rəisi işləmişdir.

116. Baxşiyən Şafi Aqacanoviç - 30.09.1926-cı il – Xocavənd rayonunda anadan olmuşdur. Martuni RDIŞ-nin rəis müavini işləmişdir.

117. Petrosyan Valeriy Lazareviç - 1965-ci il - ali təhsilli, evli.

118. Arutyunyan Arkadiy Manveloviç- 1952-ci il - evli.

119. Sevumyan Robert Vaqarşakoviç- 1957-ci il – Martuni rayonu, ali təhsilli, evli.

120. Qasparyan Edvard İşxanoviç - 1964-cü il - orta təhsilli, Martuni rayonu.

121. Yeseyan Oleq Yesayeviç - 1947-ci il - əvvəlcə Xankəndi, 1991-ci ildən Martuni rayonunda yaşayıb, ali təhsilli.

122. Melkumyan Naira - 1960-cı il - Xankəndi şəhəri, ali təhsilli, ailəli.

123. Qriqoryan Vila Nersesoviç- 1930-cu il - ali təhsilli, Hadrut rayon partiya təşkilat komitəsinin katibi işləyib.

124. Zakiyan Vladimir Aramoviç -
1945-ci il - Xankəndi şəhər sakini, ali təhsilli, evli. Hadrut partiya komitəsinin 1-ci katibi işləyib.

125. Safaryan Vanya Makiçoviç- 1938-ci il - Hadrut rayon sakini, ali təhsilli. Hadrut rayon partiya təşkilatının 2-ci katibi işləmişdir.

126. Arustamyan Marian Mixaylovna- 1960-cı il - ali təhsilli, Martuni rayon sakini, həkim işləyib.

127. Danielyan Norik Aleksandroviç-1930-cu il - Martuni rayon sakini, evli, Martuni rayon mədəniyyət evində rəhbər idi.

128. Ayrapetyan Arkadiy Qriqoryeviç -
1938-ci il - ali təhsilli, Xocavənd rayon təhsil şöbəsində həmkarlar təşkilatının sədri, Xocavənd rayon sakini.

129. Manqasaryan Aida Armenakovna - 1938-ci il - ali təhsilli, Xocavənd rayonunda 1 saylı orta məktəbində müəllimə, ailəli, Xocavənd rayon sakini.

130. Manqasaryan Vaqarşak Akopoviç - 1936-cı il - ali təhsilli, Xocavənd rayon Xocavənd kənd orta məktəbində rus dili müəllimi, ailəli, Aidənin əri.

131. Mirzoyan Eleonora Samvelovna- 1950-ci il - ali təhsilli, komsomol təşkilat şöbəsində şöbə müdiri, Xocavənd rayon sakini, ailəli.

132. Arutunyan Slavik Baqratoviç- 1952-ci il - ali təhsilli, evli, komsomolun 2-ci katibi, Xocavənd rayon sakini.

133. Sergeyan Edison Assaturoviç - 1945-ci il - ali təhsilli, təhsil şöbəsinin müdiri, evli, Xocavənd rayon sakini.

134. Baqramyan Akop Qavruşeviç.

135. Zaxaryan Aşot Arkadeyeviç.

136. Petrosyan Ararat Aleksandroviç.

137. Yeseyan Yesay Qareginoviç.

138. Camqaryan Qriqoriy Serqeyeviç.

139. Koçaryan Vilen Yefremoviç.

140. Sarkisyan Arsen Razmikoviç.

141. Baqdasyan Romik Rubenoviç.

142. Badalyan Samvel Mixayloviç.

143. Poqosyan Razmik.

144. Qabrielyan Valerik - Martuni RPŞ-nin rəisi olub.

145. Arzumanyan Nikolay Nikolayeviç.

146. Arustamyan Armo - Martuni rayon sakini.

147. Soqomonyan Mels Nikolayeviç.

148. Qabrielyan Ervand Samsonoviç.

149. Tsaturyan Aşot Aslanoviç.

150. Meydumyan Arkadiy - Martuni rayon sakini.

151. Umik Rubenoviç - Martuni rayon sakini.

152. Ayrapetyan Slavik - Martuni rayon polis şöbəsində işləmiş.

153. Sehranyan Rafiq - Martuni rayon polis şöbəsində işləmiş.

154. Sevumyan Feleks - Martuni rayon polis şöbəsində işləmiş.

155. Qulyan Kamo - Martuni rayon polis şöbəsində işləmiş.

156. Qaqramanyan Lüparit - Martuni rayon prokuroru işləmiş.

157. Minasyan - Martuni rayon məhkəməsində işləmiş.

158. Avetisyan Cima - müəllimə işləmiş.

159. Arsen - Avetisyan Cimanın əri.

160. Saakyan Edik - Martuni rayon Avtobazanın müdiri işləmiş.

161. Qəhrəmanyən Qaco - istehlak cəmiyyətinin sədr müavini işləmiş.

162. Yeseyan Sercik - Martuni rayon partiya komitəsində işləmiş.

163. Sarkisyan Abo - 1955-ci il, Martuni rayon Muşkabad kənd sakini.

164. Markaryan - 1932-ci il, Martuni rayon Qağarza kənd sakini.

165. Qriqoryan Vladik - 1958-ci il, Martuni rayon Qış kəndinin sakini - Qərvin üzüm zavodunun direktoru.

166. Sercik - 1960-cı il, Əsgəran rayon sakini.

167. Pavluş - 1947-ci il, Martuni rayon Qarvun kənd sakini.

168. Karapetyan Martin Nazaroviç - 1960-cı il, Quqasyan rayonu, Sepasar kəndi.

169. Qaraqinyan Razmik Rafikoviç - 1942-ci il, Martuni rayon Çartaz kəndi.

170. Baxmanyayn Aykaz Papikoviç - 1963-cü il, Xanlar rayonu Çaykənd kəndi.

171. Arutyunyan Artuş Tatevosoviç - 1942-ci il, Martuni rayon hərbi komissarlığında işləmiş.

172. Melkonyan Qurqen Razmikoviç - Yerevandan köçüb Martuni rayonuna gəlmiş və Martuni rayonunda məskunlaşmış.

173. Mikaelyan Levon.

174. Tanqamyayn Hamlet Aleksandroviç.

175. Yeseyan Eduard Razmikoviç - 1960.

176. Qriqoryan Qarnik Sokratoviç - 1962.

177. Arzumanyan Rafael Aşotoviç - 1965.

178. Qasparyan Eduard Sumbatoviç - 1960.

179. Danielyan Slavik - 1973-cü il, Martuni rayon poçt müdiri işləmiş.

180. Apo - 1953-cü il, Martuni rayon Qağarza kənd sakini, avtobus sürücüsü olub.

181. Şaşa - Martuni rayon Qağarza kəndinin kolxoz sədri işləmiş.

182. Nəsibyan - 1938-ci il, Martuni rayonunda yaşamış, rayon icraiyyə komitəsində işləmiş.

183. Hamo - 1938-ci il, Martuni rayon rabitə idarəsində işləmiş.

184. Abo - 1950-ci il, Martuni rayon Kənxor kəndində ZİL sürücüsü işləmiş.

185. Ayrapetyan Şaşa - 1930-cu il, Martuni rayon Barabatin kənd sakini.

186. Lavriq - Martuni rayon Ningi kənd sakini.

187. Manvel - hərbi olmuş, komandanlıq etmişdir.

188. Arbiq - Martuni rayon Qağarza kənd sakini.

189. Kamo

190. Ciro - Martuni rayon Qağarza kənd sakini.

191. Vladik Artuşoviç - Martuni rayon sakini.

192. Ulubabyan Slavik Qriqoryeviç - 1952-ci il, Martuni rayon sakini, UAZ sürücüsü olmuş, atası müəllim işləyib.

193. Qarık Albertoviç - 1960-cı il, Martuni rayon sakini, rayon qaz idarəsində fəhlə işləyib.

194. Sarkisyan Surik - 1955-ci il, Martuni rayon sakini, rayon qaz idarəsində işləyib.

195. Vladik - 1957-ci il, Martuni rayon sakini, rayon qaz idarəsində işləyib.

SONLUQ
və ya
MÜHARİBƏ HƏLƏ BİTMƏYİB...

Bu gün dünyəvi və hüquqi dövlət quruculuğu prosesində ciddi addımlar atmış müstəqil Azərbaycan Respublikası, beynəlxalq aləmin tam hüquqlu üzvüdür və beynəlxalq hüququn bütün tələblərinə sayğı ilə yanaşır. Azərbaycan dövləti hər cür separatçılığı pisləyir, öz torpaqlarında sülh və əmin-amanlıq şəraitinin olmasına, Dağlıq Qarabağdan və ətraf rayonlardan zorla qovulmuş qaçqın və məcburi köçkünlərin öz dədə-baba torpaqlarına qayıtmasına, onların pozulmuş hüquqlarının bərpa edilməsinə çalışır.

...Ermənistan münəqişənin həlli istiqamətindəki danışıqlardan yayınmaqdadır. Əlbəttə, nə qədər ki, Azərbaycan torpaqları işğal altındadır Azərbaycan üçün müharibə hələ bitməyib. Hal-hazırda işğal edilmiş torpaqlarımızı azad etməyə qadir olan güclü Azərbaycan ordusu var və nə qədər gec deyil Ermənistan dövləti heç bir şərt irəli sürmədən işğal etdiyi torpaqlardan çıxmalıdır. Əks təqdirdə onların törətmiş olduğu cinayətlərin, dinc azərbaycanlı əhəlinin başına gətirdikləri faciələrin qisası döyüş meydanında alınacaqdır.

İÇİNDƏKİLƏR

Oxucuya müraciət.....	3
Qaradağlı...soyqırım...faktlar.....	5
Erməni məkri.....	7
Yaxın tarixə qısa bir baxış.....	10
Erməni terrorizmi.....	19
Azərbaycan ərazisində ermənilər tərəfindən törədilən terror-təxribat faktları.....	20
Erməni terror təşkilatları haqqında qısa bilgilər.....	26
Qaradağlı kəndi (adlar, qısa tanıtımlar, foto və faktlarla...)	30
Gizli niyyətlər açıq ifadə olunmağa başlayırdı.....	34
Qaradağlı soyqırımının qısa xronikası:.....	36
Soyqırım aktının səhifələri... ..	58
Əsirlikdə olarkən qətlə yetirilənlər.....	81
Tələrlərdən xəbər alınmayan qaradağlılar... ..	87
Elan olunmamış müharibə başlanandan bəri müxtəlif vaxtlarda şəhid olanlar:.....	92
Əsirlikdən azad olunduqdan az sonra vəfat edənlər.....	96
Şahid qaradağlılar.....	97
Ermənilərin Qaradağlıda törətdiyi soyqırımı barədə etirafları	99
Qaradağlı soyqırımı şahidlərin dili ilə.....	102
Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun birgə istintaq-əməliyyat qrupunda istintaq edilən 80377 sayılı cinayət işinin Qaradağlı soyqırımı epizodu üzrə arayış.....	142
1988-1992-ci illər ərzində Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti ərazisində Azərbaycan vətəndaşlarına qarşı soyqırım, terror, deportasiya və digər xüsusi ilə ağır cinayətləri törətmiş erməni millətindən olan şəxslərin siyahısı:.....	153
Sonluq və ya müharibə hələ bitməyib.. ..	173

**QƏNİRƏ PAŞAYEVA
ŞAIQ ASLANOV**

QARADAĞLI SOYQIRIMI ŞAHİDLƏRİN DİLİ İLƏ

**«Елм вя Тящсил» няшрийатынын директору:
профессор Надир МЯММЯДЛИ**

Компцтер дизайнери: Zahid Məmmədov
Техники редактор: Рювшаня Низамигызы

Йыьылмаъа верилмиш **25.01.2013**
Чапа имзаланмыш **10.02.2013**
Шярти чап вярятги **11**. Сифариш № **14**.
Каьыз форматы **60x90 1/16**. Тираж **500**

Китаб **«Елм вя Тящсил»** няшрийат-полиграфийа
мцяссисясиндя сящифяляниб чап олунмушдур.

E-mail: elm_ve_tehsil@box.az

Тел: 497-16-32; 050-311-41-89

Цнван: Вақы, Ичяришяяр, 3-ъц Магомайев дюнэяси 8/4.